

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**Право на суђење у разумном року – међународни
стандарди и њихова примена у кривичном
поступку Републике Србије**
(мастер рад)

Ментор
Доц. др Иван Илић

Кандидат
Катарина Момировић
Број индекса: M018/19-O

Ниш, 2021. године

САДРЖАЈ

УВОД	4
I О ПРАВУ НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ	7
II МЕЂУНАРОДНА РЕГУЛАТИВА ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ	11
2.1. Право на суђење у разумном року према Европској конвенцији за заштиту људских права и основних слобода.....	12
2.1.1. <i>Посебни захтеви трајања кривичног поступка из чл. 5 ст. 3 Европске конвенције</i>	14
III СТАНДАРДИ ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА У ПОГЛЕДУ ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ	17
3.1. Суђење у разумном року у кривичном поступку.....	18
3.2. Субјекти права на суђење у разумном року	18
3.3. Период који треба узети у обзир	22
3.3.1. <i>Временске координате почетка кривичног поступка</i>	22
3.3.2. <i>Временске координате окончања кривичног поступка</i>	24
3.4. Мерила за оцену (не)поштовања права на суђење у разумном року	27
3.4.1. <i>Поступање државних органа</i>	28
3.4.2. <i>Понашање подносиоца представке</i>	30
3.4.2.1. <i>Утицај понашања окривљеног на суђење у разумном року</i>	31
3.4.3. <i>Сложеност предмета</i>	34
3.4.4. <i>Значај предмета за подносиоца представке</i>	35
3.4.5. <i>Специфична мерила која суд узима у обзир</i>	36
3.5. Пресуде Европског суда за људска права донете против Републике Србије....	37
IV ПРАВО НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	44
4.1. Национални стандарди суђења у разумном року.....	44
4.2. Субјекти права на суђење у разумном року	48
4.3. Правна средства којима се штити право на суђење у разумном року	48
4.3.1. <i>Приговор и поступак по приговору</i>	49
4.3.2. <i>Жалба и поступак по жалби</i>	52
4.3.3. <i>Правично задовољење</i>	53
4.4. Мерила за оцену (не)поштовања права на суђење у разумном року	55
4.4.1. <i>Механизми националне регулативе за смањење утицаја доприноса окривљеног неразумно дугом трајању поступка</i>	55
4.5. Суђење у разумном року у пракси судова Републике Србије	60
4.5.1. <i>Суђење у разумном року у кривичном поступку у пракси судова Републике Србије</i>	60
4.5.1.1. <i>Појам оптужбе у пракси судова Републике Србије</i>	60
4.5.1.2. <i>Субјекти права на суђење у разумном року у судској пракси</i>	64
4.5.1.3. <i>Неразумно дуго трајање кривичног поступка</i>	65
4.5.2. <i>Генерални принципи суђења у разумном року у пракси судова Републике Србије</i>	71
4.5.2.1. <i>Оцена дужине трајања поступка</i>	71
4.5.2.2. <i>Дејство и сврха правних средстава према Закону о заштити права на суђење у разумном року</i>	75
4.5.2.3. <i>Трошкови поступка заштите права на суђење у разумном року</i>	82

4.5.2.4. Висина правичне накнаде	84
V УПОРЕДНА АНАЛИЗА ПРАВА И КРИТЕРИЈУМА СУЂЕЊА У РАЗУМНОМ РОКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА.....	86
ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	92
ПОПИС КОРИШЋЕНЕ ЛИТЕРАТУРЕ	95
ПОПИС ИСТРАЖИВАЧКЕ ГРАЂЕ	97
САЖЕТАК.....	101
АВСТРАСТ.....	102
БИОГРАФИЈА АУТОРА.....	103

УВОД

Суђење у разумном року представља једно од права из корпуса права на правично суђење и у случају његове повреде, целокупан судски поступак се може сматрати неправичним. Тренутно стање српског правосуђа карактеришу бројни проблеми, при чему се разумно трајање поступка некада помиње као самостални проблем, а некада као последица других нерешених питања као што су неједнака оптерећеност судија, велики број нерешених предмета, неефикасна достава писмена и слично. Иако питање о коме се већ годинама расправља међу стручном јавношћу, али и лаицима, разумно трајање поступка још увек више представља удаљени идеал него искуство којим се грађани могу похвалити у пракси, приликом сусрета за правосудним системом.

Зато, право на суђење у разумном року мора се посматрати не само као битно питање у оквиру правосудног система једне државе, повезано са рационалном употребом ресурса и делотворношћу система уопште, већ и са аспекта људских и мањинских права и права на правично суђење. Како на страни држава стоји обавеза да адекватно организују своје правне системе како би омогућиле својим судовима да гарантују право учесницима у поступку да у разумном року добију коначну одлуку, битно је познавати међународне стандарде у овој области, као и праксу Европског суда за људска права,¹ (у даљем тексту: Суд, ЕСЉП) критеријуме за оцену неразумно дугог трајања судског поступка, као и циљ који сва та правила теже да остваре. Посебно је важно обезбедити поштовање овог, као и других људских права приликом вођења судског поступка, односно, онда када се појединац налази у интеракцији са државом, оличеном у виду њених органа, надлежних за обезбеђење поштовања захтева, којима она нормира понашање појединаца.²

Предмет овог рада је анализа нормативе која регулише право на суђење у разумном року, на националном и међународном нивоу, повезано са утицајем који (не)поштовање овог права може имати на уживање других права зајемчених

¹ Енгл. *European Court of Human Rights*, је судска институција Савета Европе, основана 1959. године, за заштиту права и слобода гарантованих Европском конвенцијом о људским правима (1950).

² Илић, И. - Путеви и странпутице права на правично суђење, у: Зборник радова Правног факултета у Нишу, бр. 59. – Ниш: Правни факултет, 2012, стр. 211.

Европском конвенцијом о људским правима (у даљем тексту: Конвенција, ЕКЉП).³ Најпре, с обзиром на недовољно развијену и усаглашену судску праксу домаћих судова о овом питању, настојаћемо да приказом и анализом стандарда и судске праксе Европског суда за људска права укаже на правне стандарде и критеријуме који се примењују приликом оцене повреде права на суђење у разумном року, као и да стручној јавности приближи битне аспекте и примере свих мерила које Европски суд за људска права узима у обзир приликом оцене повреде овог права. Затим, у раду ће бити издвојене и критички сагледане одредбе Закона о заштити права на суђење у разумном року,⁴ као и поједина решења Законика о кривичном поступку,⁵ која непосредно или посредно утичу на трајање кривичног поступка. Након тога биће дат и преглед судске праксе домаћих судова у овој области, кроз стручну анализу и упоређивање са европским стандардима. Једно од питања којима је посвећана већа пажња у току рада је и допринос који понашање окривљеног може имати на неразумно дуго трајање кривичног поступка, како то вреднује ЕСЉП и да ли национална позитивноправна решења кривичнопроцесног законодавства имају адекватне механизме за борбу против оваквог утицаја. На крају рада биће дат закључак у контексту анализе да ли позитивноправна решења Републике Србије одговарају на захтеве које постављају стандарди ефикасности дефинисани кроз праксу Европског суда за људска права. Предмет мастер рада ће бити усмерен на нормативни оквир, прописане обавезе надлежног органа да радње спроводи у разумном року, као и на механизме којима каналише понашање свих учесника у поступку зарад ефикасности.

Циљ рада је да свеобухватно изложи право на суђење у разумном року, мерила трајања поступка, практичну примену права и обавеза које произилазе из Конвенције, односно Устава и закона Републике Србије, да дâ упоредну анализу правила која садрже, анализу њихове примене кроз судску праксу, као и да евентуално подстакне академску јавност да се ближе упозна са значајем питања дугог трајања судских поступака и механизма на националном и међународном нивоу за обезбеђивање поштовања овог права.

³ Енгл. *European Convention on Human Rights*, Конвенција за заштиту људских права и основних слобода, правни акт Савета Европе о заштити слобода и права, донет у Риму у Италији, 4. новембра 1950. године, ступила на снагу 3. септембра 1953. године.

⁴ Закон о заштити права на суђење у разумном року ("Сл. гласник РС", бр. 40/2015).

⁵ Законик о кривичном поступку ("Сл. гласник РС", бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - одлука УС и 62/2021 - одлука УС).

Ради остваривања горенаведених циљева, рад је систематизован у више глава, којима је обухваћено појмовно и нормативно одређење права на суђење у разумном року, са освртом на праксу и стандарде Европског суда за људска права и домаћих судова поводом овог питања, а ради његовог бољег и потпунијег разумевања. Након уводног дела, у оквиру првог поглавља биће дат приказ правила и начела која регулишу питање права на суђење у разумном року, основних проблема који га прате, као и нормативни оквир на националном и међународном нивоу. Другом главом рада биће обухваћен међународни оквир права на суђење у разумном року, са посебним освртом на права која произилазе из Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода. Предмет треће главе биће приказ и анализа стандарда ЕСЉП у погледу права на суђење у разумном року, подељен према најважнијим питањима. Након тога, приказане су и анализирани пресуде и одлуке Европског суда за људска права у Стразбуру, које се баве питањем разумног трајања судског поступка. Четвртом главом рада биће обухваћено питање права на суђење у разумном року у кривичном поступку Републике Србије, са истом поделом на целине као у трећој глави, ради олакшавања анализе читаоцу, као и каснијег упоређивања у следећој глави. У оквиру ове главе обрађено је и питање правних средстава која стоје на располагању учесницима у поступку ради заштите права на суђење у разумном року. Након тога уследиће приказ и анализа домаће судске праксе по овом питању. С обзиром на то да правне норме тек њиховом применом долазе до свог изражаја и обликују друштвене односе, у оквиру пете главе биће извршена упоредна анализа права и критеријума суђења у разумном року у кривичном поступку Републике Србије и ЕСЉП, настојећи да се критичким приступом укаже на примере добре и лоше праксе домаћих судова и могућност коришћења богате праксе Европског суда за људска права у одлучивању националних судова.

Употребом нормативно-правног, догматског, упоредноправног и метода студије случаја (case study) и кроз аналитички и синтетички приступ домаћој и међународној судској пракси и референтној литератури, биће дата анализа правних норми које уређују трајање кривичног поступка и биће указано на значај поштовања овог права за остварење права на правично суђење, као једног од најважнијих, општеприхваћених људских права, гарантованих на националном и међународном нивоу.

І О ПРАВУ НА СУЋЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ

Право на правично суђење не представља самостално право окривљеног, већ је то скуп, сублимат посебних права и процесних гаранција окривљеног који својим заједничким резултатом чине кривични поступак правичним.⁶ Бројни међународни документи о којима ће у раду бити речи гарантују непосредно или посредно право на суђење у разумном року, чиме је ово право постало једно од основних људских права које је општеприхваћено. Устав Републике Србије⁷ у члану 32 непосредно гарантује право на суђење у разумном року, у оквиру корпуса права који чине право на правично суђење, формулацијом да свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и о оптужбама против њега.

Кроз позитивноправна решења, Законик о кривичном поступку и Закон о заштити права на суђење у разумном року⁸ прописују конкретна правила и процедуре које уређују питање остваривања и заштите овог права у поступцима пред судовима Републике Србије. Стање у нашој земљи пре десет година било је такво да је према подацима Министарства правде Републике Србије из 2011. године, утврђено према структури повреда права да је чл. 6 ст. 1 Конвенције члан који се највише кршио од стране државних органа у Републици Србији.⁹ До 2014. године, уставна жалба пред Уставним судом била је једини правни лек за заштиту права на суђење у разумном року. Због тога, Европски суд за људска права је у бројним предметима против Србије указивао на потребу доношења законом посебно прописаног правног средства на националном нивоу чиме би се ефикасност побољшала.¹⁰ Године 2014. уведено је ново правно средство изменама Закона о уређењу судова,¹¹ а убрзо потом донет је и посебан

⁶ Кнежевић, С. – Право на правично суђење у светлу европских правних стандарда, у: Европско законодавство 9-10/04, Институт за међународну политику и привреду – Правосудни центар за обуку и стручно усавршавање, Београд, 2004, стр.16.

⁷ Устав Републике Србије ("Сл. гласник РС", бр. 98/2006).

⁸ Закон о заштити права на суђење у разумном року ("Сл. гласник РС", бр. 40/2015).

⁹ Одлуке и пресуде европског суда за људска права IV Донете у односу на Републику Србију за период март 2010-април 2011. године, Министарство правде Владе Републике Србије, 2011, стр. 7.

¹⁰ Милутиновић, Љ., Андрејевић, С. - Коментар Закона о заштити права на суђење у разумном року, Службени гласник, 2019, стр. 8.

¹¹ Закон о уређењу судова ("Сл. гласник РС", бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011 - др. закон, 78/2011 - др. закон, 101/2011, 101/2013, 106/2015, 40/2015 - др. закон, 13/2016, 108/2016, 113/2017, 65/2018 - одлука УС, 87/2018 и 88/2018 - одлука УС).

Закон о заштити права на суђење у разумном року који је ступио на снагу дана 01.01.2016. године.

Због тога, а што указује и на значај изучавања овог питања, једно од пет кључних начела на којима се заснива реформа правосудног система Републике Србије према Националној стратегији за реформу правосуђа за период 2013–2018. године¹² јесте ефикасност, објашњена као „правосудни систем у коме се делотворно управља и рационално користе ресурси, по предметима поступа и суди у разумним роковима, примењује законито прописан поступак, уз поштовање људских и мањинских права и слобода, загарантованих, како домаћим, тако и међународним прописима“. Стратегијом је решавање заосталих предмета који је годинама већи од 5 милиона, утврђено као приоритет. Прописано је хитно одређивање и спровођење мера које ће допринети доступности правде, повећању поверења грађана у правосуђе и смањењу броја представки против Републике Србије пред Европским судом за људска права због повреде права на суђење у разумном року. Осим анализе фактора који утичу на предуго трајање судских поступака, истакнута је неопходност промене нормативног оквира у коме ће се омогућити напредак у овом пољу.

У складу са Стратегијом, у Србији је 2015. године донет Закон о заштити права на суђење у разумном року, којим се право на разумно трајање поступка гарантује свим странкама у судском поступку и наглашава се да се оштећеном у кривичном поступку, приватном тужиоцу и оштећеном као тужиоцу то право гарантује само ако су истакли имовинскоправни захтев. Овиме су субјекти права на суђење у разумном року постављени по стандардима Европске конвенције и праксе ЕСЈП. Законодавац је испоштовао и мерила за оцену трајања суђења у разумном року и у чл. 4 закона прописао да се приликом оцене да ли је дошло до повреде права на суђење у разумном року уважавају све околности предмета суђења, пре свега сложеност чињеничних и правних питања, целокупно трајање поступка и поступање суда, јавног тужилаштва или другог државног органа, природа и врста предмета суђења или истраге, значај предмета суђења или истраге за странку, понашање странака током поступка, посебно поштовање процесних права и обавеза, затим поштовање редоследа решавања предмета и законски рокови за заказивање рочишта и главног претреса и израду одлука.

¹² Национална стратегија за реформу правосуђа за период 2013–2018. године, <https://www.mpravde.gov.rs/files/Nacionalna-Strategija-reforme-pravosudja-za-period-2013.-2018.-godine%201.pdf>, приступљено 24.05.2021.

Стратешке смернице предвиђене напред споменутом Националном стратегијом односе се на ширу примену упрошћених процесних форми и института попут споразума о признању кривице, поступања по начелу опортунитета кривичног гоњења; измену нормативног оквира, растерећења судија у погледу административно–техничких послова; инфраструктурна улагања у објекте судова и јавних тужилаштава како би се решио проблем недостатка судница и тужилачких кабинета и повећао број судећих дана по судији, смањено временски период између два рочишта и значајно убрзао поступак. Једна од смерница дефинисана је као „Преиспитивање система одговорности учесника у судским поступцима због злоупотреба права у поступку чиме се онемогућава или отежава његово окончање у разумном року“.¹³ Управо ово представља један од критеријума који се узима у обзир приликом оцене да ли је дошло до повреде права на суђење у разумном року, према пракси Европског суда за људска права, као и према Закону о заштити права на суђење у разумном року.

Право на суђење у разумном року део је корпуса права свих лица на правично суђење и врло битан елемент кривичноправне динамике, који омогућава благовремено остваривање задатка кривичноправне статике. Не може се говорити о поштовању права на судску заштиту ако се судски поступак одуговлачи, толерише неажурност странака у поступку иако постоји дуга неизвесност о исходу поступка, а које све негативне стране могу имати посебну димензију и штетне последице у кривичном поступку.

Основна функција кривичног права је заштитног карактера и то у односу на заједнички живот људи у друштву. Тај задатак се остварује како одређивањем које се људско понашање сматра кривичним делом и повлачи за собом кажњивост, тако и дефинисањем правила кривичног поступка, те се стога материјално и процесно кривично право гледају као корелативни и међусловно условљени појмови. Да би материјалне кривичноправне норме могле да остваре своју функцију, оне не смеју у случају извршења кривичног дела постојати само на папиру, већ је потребно да постоји један правно уређени поступак помоћу кога се постојање кажњиве радње може установити, те истовремено омогућити спровођење законом прописане санкције.¹⁴

Осим на први поглед видљивог проблема непотребног одуговлачења кривичног поступка, он може негативно утицати и на мањкавост доказног поступка, у смислу тога

¹³ Национална стратегија за реформу правосуђа за период 2013–2018. године, *op. cit.* стр. 42.

¹⁴ Шкулић, М. Законик о кривичном поступку и нова решења у предлогу Кривичног законика Републике Србије, у Нове тенденције у савременој науци Кривичног права и наше кривично законодавство, Удружење за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе, 2005, стр. 368-69.

да сведоци могу постати недоступни, или да им памћење може избледети; као и да трагови кривичног дела могу нестати.¹⁵ Суштина ове процесне гаранције окривљеног изражава се у познатој максими – одложена правда је ускраћена правда.¹⁶ Сличан закључак огледа се у сентенци ЕСЉП која се понавља у његовој богатој пракси: „циљ овог права је да заштити појединца од неизвесности, будући део права на правну сигурност, али и да, у ширем смислу, осигура спровођење правде без одлагања, која могу угрозити њену делотворност и кредибилитет“.¹⁷

¹⁵ Кнежевић, С. – Основна начела кривичног процесног права, Ниш, 2012, стр. 206, 207.

¹⁶ Кнежевић, С. – Заштита људских права окривљеног у кривичном поступку, Ниш, 2007, стр. 43.

¹⁷ *Vernillo v. France*, бр. представке 11889/85, пресуда од 20. фебруара 1991, пара. 38; *H. v. France*, Series A no. 162, пара. 58.

II МЕЂУНАРОДНА РЕГУЛАТИВА ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ

Право на суђење у разумном року је људско право, гарантовано бројним међународним инструментима, било посредно или непосредно, а којим гаранцијама се потврђује да су људска права и основне слободе, владавина права и демократске институције темељи мира и безбедности. Појам људских права подразумева и њихову судску и другу заштиту, те и европске државе установљавају независно судство, и врло често посебне уставне судове, са задатком да их штите и развијају.

Универзална декларација о људским правима,¹⁸ иако основа за оригинална два правно обавезујућа споразума Уједињених нација о људским правима, не гарантује децидно право на суђење у разумном року, већ прописује у чл. 10 да свако има потпуно једнако право на правнично јавно суђење пред независним и непристрасним судом који ће одлучити о његовим правима и обавезама и о основаности сваке кривичне оптужбе против њега. За разлику од ове декларације, сви други међународни документи непосредно гарантују право на суђење у разумном року. Међународни пакт о грађанским и политичким правима¹⁹ у чл. 9 ст. 3 прописује да ће свако ко је ухапшен или затворен због кривичног дела бити у најкраћем року изведен пред судију или неког другог службеника, законом овлашћеног да врши правосудне функције и у разумном року ће му се судити или ће бити ослобођен. Овај пакт гарантује и посебна права окривљеном, између осталог и то да свако ко је оптужен за кривично дело има потпуно једнако право бар на следећа јамства: а) да буде у најкраћем року, подробно и на језику који разуме, обавештен о природи и разлозима оптужбе против њега; ц) да му буде суђено без непотребног одуговлачења.²⁰

Америчка конвенција о људским правима у чл. 8 ст. 1 прописује да свако лице има право на саслушање, уз одговарајуће гаранције и у разумном року, пред надлежним, независним и непристрасним судом, претходно основаним законом, ради утврђивања кривице или ради утврђивања његових права и обавеза грађанске, радне, фискалне или било које друге природе. Осим тога, чл. 7 ст. 5 гарантује посебно ово право притвореним лицима у склопу формулације да ће свако притворено лице бити одмах изведено пред судију или друго службено лице овлашћено законом и имаће

¹⁸ Универзална декларација о људским правима, Уједињене нације, Париз, 1948.

¹⁹ Међународни пакт о грађанским и политичким правима, Уједињене нације, Њујорк, 1966.

²⁰ Чл. 14, ст. 3 Међународног пакта о грађанским и политичким правима.

право на суђење у разумном року или на пуштање на слободу, које може бити подвргнуто гаранцијама како би се осигурало његово појављивање на суђењу.²¹ Афричка повеља о људским правима (члан 7. став 1. тач. д) такође експлицитно предвиђа право свих људи да им у разумном року суди непристрасан суд или трибунал.²²

На крају, глава VI Повеље о основним правима ЕУ²³ са насловом „Правда“, прописује у члану 47 - Право на делотворно правно средство и правично суђење да свако има право на правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом који је претходно основан на основу закона. Свако треба да има могућност да добије савет, да се брани и буде заступан.

2.1. Право на суђење у разумном року према Европској конвенцији за заштиту људских права и основних слобода

Посебна пажња која се посвећује Европској конвенцији произилази из њене непосредне применљивости, тога да представља саставни део права Републике Србије и чињенице да данас сви европски уставни јемче људска права која укључују у себе и она права која су садржана у Европској конвенцији.²⁴ У складу са начелом супсидијарности европског механизма заштите људских права је и опредељење Европског суда да не замењује процену државних органа сопственом проценом. Наиме, Европски суд још од Случаја белгијске лингвистике истиче да „не би могао да преузме улогу надлежних државних органа, јер би тада изгубио из вида супсидијарни карактер међународног механизма колективне гаранције установљеног Конвенцијом”,²⁵ што значи да у заштити људских права Европска конвенција заузима секундарно место у односу на право држава чланица.²⁶ За правни поредак заснован на Европској конвенцији карактеристично је и одсуство начела реципроцитета, које је иначе уобичајено у међудржавним односима, чиме се донекле у први план стављају заправо људска права, а не политички односи и интереси.

²¹ Америчка конвенција о људским правима или Pact of San José, Организација Америчких држава, San José, Costa Rica, 1969.

²² Афричка повеља о људским правима, Афричка унија, Кенија, 1986.

²³ Повеља о основним правима ЕУ (2007/С 303/01), Европски парламент, Савет Европске уније, Комисија Европских заједница, Стразбур, 2007.

²⁴ Крстић, И. Маринковић, Т. – Европско право људских права, Савет Европе, Београд, 2016, стр. 14.

²⁵ Affaire linguistique belge, предствака бр. 1474/62 и друге, пресуда од 23.07.1968, став 10.

²⁶ F. Sudre, Droit européen et international des droits de l'homme, PUF, Paris 2005, стр. 200.

Основно правило о трајању поступка прописује члан 6 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, који предвиђа право на правично суђење и у ставу један прописује да:

„Свако, током одлучивања о његовим грађанским правима и обавезама, или о кривичној оптужби против њега, има право на правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом, образованим на основу закона...“

Директно сврставање права на суђење у разумном року у корпус права која заједно чине право на правично суђење у Конвенцији је учињено управо кроз цитирани чл. 6. Међутим, захтеви ефикасног одлучивања државних органа провлаче се кроз многе чланове Конвенције, а неизоставно су везани за суђење у разумном року као општи појам и право. Тако, скоро свако право зајемчено Конвенцијом, односно његова повреда, испитује се како кроз материјални тако и процедурални аспект, који између осталог садржи захтев за ефикасним спровођењем полицијског, јавнотужилачког или судског поступка.

Иако експлицитно прописано само у чл. 6 Конвенције, право на суђење у разумном року повезано је са свим другим људским правима које јемчи Конвенција и у томе се огледа његов велики значај. Мото поступања Суда је временом постао да Европска конвенција треба да гарантује права која су „практична и делотворна, а не теоријска и илузорна” јер је питање дужине поступка нужно повезано са питањем делотворности, ефикасности и достижности правде.²⁷ Сва права из члана 6 Конвенције, као и генерално сва права која се остварују или штите судским путем, била би илузорна ако се пресуде не би доносиле у разумном року, будући да се странке обраћају суду управо у циљу решења спора и окончавања неизвесности. Продужено стање неизвесности води ускраћивању правде. Отуда и позната британска изрека – „justice delayed is justice denied“ („одложена правда је ускраћена правда“).

Суд у својој пракси је још 2002. године у познатој пресуди *Kudła v. Poland*²⁸ извршио повезивање чл. 6 Европске конвенције и чл. 13,²⁹ који гарантује право на делотворни правни лек, закључивши да једна држава мора имати правно средство којим би учесник у поступку могао да тражи да надлежни орган испита да ли је

²⁷ Андрејевић, С. и остали Приручник за обуку судија – Суђење у разумном року, Правосудна академија, Београд, 2016, стр. 35.

²⁸ *Kudła v. Poland*, бр. представке 30210/96, пресуда од 26.10.2000. године.

²⁹ Чл. 13 ЕКЊП гласи: „Свако коме су повређена права и слободе предвиђени у овој Конвенцији има право на делотворан правни лек пред домаћим властима, без обзира на то да ли су повреду извршила лица која су поступала у службеном својству”.

пропуштено да се обезбеди суђење у разумном року сходно чл. 6 Европске конвенције.³⁰ Овакав став суда треба тумачити заједно са налазом суда да чл. 13 гарантује делотворни правни лек пред националним властима свакоме ко тврди да су му права или слободе из Конвенције повређени, при чему чл. 13 непосредно намеће обавезу државама да пружи заштиту људских права превасходно унутар својих правних система.³¹ Циљ оваквог правила је да се лицима обезбеди могућност да добију задовољење на националном нивоу пре него што буду приморани да покрену међународни механизам Европског суда за људска права.³²

2.1.1. Посебни захтеви трајања кривичног поступка из чл. 5 ст. 3 Европске конвенције

За тему права на суђење у разумном року у кривичном поступку, а последично горенаведеном, неопходно је истаћи и одређене одредбе чл. 5 Конвенције, који гарантује право на слободу и безбедност и то:

Став 2: *„Свако ко је ухапшен мора бити обавештен без одлагања и на језику који разуме о разлозима за његово хапшење и о свакој оптужби против њега“;*

Став 3. *„Свако ко је ухапшен или лишен слободе сходно одредбама из става 1.ц овог члана мора без одлагања бити изведен пред судију или друго службено лице законом одређено да обавља судске функције и мора имати право да му се суди у разумном року или да буде пуштен на слободу до суђења“;*

Став 4. *„Свако ко је лишен слободе има право да покрене поступак у коме ће суд хитно испитати законитост лишења слободе и наложити пуштање на слободу ако је лишење слободе незаконито“.*³³

Суд у пресуди *Brogan and Others v. United Kingdom*,³⁴ објашњава чак терминолошку разлику између различитих израза употребљених у горе цитираном

³⁰ Лич, Ф. - Обраћање Европском суду за људска права, Београдски центар за људска права, Београд, 2007, стр. 264.

³¹ *Klass and others v. Germany*, Серија А, бр. 28, пресуда од 06.09.1978. године, пара. 64; *Kudła v. Poland*, бр. представке 30210/96, пресуда од 26.10.2000. године.

³² Collected Edition of the “Travaux Préparatoires of the European Convention on Human Rights”, Савет Европе, Vol. II, стр. 485 и 490. Видети и Recommendation Rec(2004)6 of the Committee of Ministers to member states on the improvement of domestic remedies од 12.05.2004.

³³ Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, Савет Европе, Рим, 1950.

члану Конвенције. Суд дефинише да обавеза која се у енглеском језику изражава речју „promptly“ – без одлагања, а у француском језику изразом „aussitôt“ – одмах, јасно се разликује од мање строгог захтева садржаног у другом делу става 3 ... („разуман рок“/„délai raisonnable“), па чак и од захтева у ставу 4 члана 5 ... („у кратком року“/„à bref délai“)...³⁵ Због тога, суд сматра да је обим флексибилности у тумачењу и примени појма „неодложно“ врло ограничен.

Ради илустрације судског закључивања на примеру поменуте пресуде, према мишљењу Суда, чак и најкраћи од четири периода задржавања у том случају, односно четири дана и шест сати колико је апликант провео у полицији, превазилази строга ограничења у погледу времена дозвољеног према првом делу члана 5 став 3 Конвенције. Суд налази да приписивање таквог значаја посебним одликама тог случаја, којима би се оправдао тако дуг период трајања мере полицијског задржавања без појављивања пред судијом или другим судским службеним лицем представљало би неприхватљиво широко тумачење јасног значења термина „без одлагања“. Овакво тумачење би, у смислу члана 5 става 3 Конвенције довело до озбиљног слабљења процесне гаранције на штету појединца и изазвало последице које би нашкодиле самој суштини права које је зајемчено овом одредбом, како даље закључује Суд. Несумњива чињеница да су хапшење подносилаца представки и мера полицијског задржавања били инспирисани легитимним циљем заштите целог друштва од тероризма, сама по себи није била довољна да обезбеди поштовање одређених захтева члана 5 става 3 Конвенције.

Слично, суд је нашао повреду члана 5 става 3 Конвенције у предмету *Kandzhov v. Bulgaria*³⁶ јер је подносилац представке изведен пред судију три дана и двадесеттри сата након хапшења. Суд је нашао да у датим околностима, то не делује као поступање без одлагања. Околности случаја биле су такве да је подносилац представке био ухапшен под оптужбом за ненасилно кривично дело мање тежине. Подносилац је био већ двадесетчетири сата задржан, када је полиција предложила тужиоцу, који је поступао у предмету, да захтева од надлежног суда да му одреди притвор у преткривичном поступку. Примењујући своја овлашћења, тужилац је наложио да се

³⁴ *Brogan and Others v. United Kingdom*, бр. представке 11209/84, 11234/84, 11266/84 и 11386/84, пресуда од 29.11.1988. године, пара. 59.

³⁵ Према: Мекбрајд, Дž. – Људска права у кривичном поступку – Пракса Европског суда за људска права, Савет Европе, Београд, 2009. година, стр. 51.

³⁶ *Kandzhov v. Bulgaria*, бр. представке 68294/01, пресуда од 6.11.2004. године.

подносилац представке задржи још седамдесетдва сата, не дајући разлоге зашто је то сматрао нужним, изузев стереотипне реченице да постоји опасност да окривљени може побећи или поново извршити кривично дело. Суд наводи да се не би могло закључити да је, продуживши притвор подносиоцу представке, тужилац предузео одговарајуће кораке да обезбеди његово појављивање пред судијом без одлагања, као што је прописано. Уместо тога, предмет је судији изнет у последњем тренутку, непосредно пре истека рока од седамдесетдва сата. Суд није нашао никакве посебне тешкоће или изузетне околности које би спречиле надлежне органе да изведу подносиоца представке пред судију много раније.³⁷

Занимљив случај потпуно изузетних околности које су проузроковале дуже задржавање подносиоца представке налазимо у случају *Rigopoulos v. Spain*,³⁸ где је мера задржавања лица трајала шеснаест дана, будући да је брод на коме се налазио подносилац представке био на отвореном мору Атлантског океана на приличној удаљености – више од 5.500км од шпанске територије и да је не мање од шеснаест дана пловидбе било потребно да се стигне до луке Лас Палмас. Ово одлагање се, стога, није могло приписати шпанским властима. Коначно, све ове околности су представљале препреку да подносилац представке буде изведен пред правосудне органе раније. Имајући то у виду, Суд је сматрао да је стога било немогуће физички извести подносиоца представке пред истражног судију раније. Суд запажа у том смислу да је одмах по доласку у Лас Палмас подносилац представке био пребачен у Мадрид ваздушним путем и изведен пред судске органе следећег дана. Суд сматра нереалним предлог подносиоца представке да су шпанске власти могле затражити помоћ од британских, да би се брод усмерио до острва које је удаљено отприлике 890 наутичких миља (око 1.600 км) од места где је извршено укрцавање на брод. С обзиром на то, Суд сматра да се, узимајући у обзир потпуно изузетне околности овог предмета, те време које је протекло између смештања подносиоца представке у притвор и његовог извођења пред истражног судију, не може рећи да је прекршен захтев поступања без одлагања из става 3 члана 5.³⁹

³⁷ Према: Мекбрајд, Дž, *op.cit.*, стр. 53.

³⁸ *Rigopoulos v. Spain*, бр. представке 37388/97, одлука од 12. 01.1999. године.

³⁹ Према: Мекбрајд, Дž, *op.cit.*, стр. 53 и 54.

III СТАНДАРДИ ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА У ПОГЛЕДУ ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ

Европски суд за људска права је међународни суд основан 1959. године и његова надлежност је суђење по индивидуалним или међудржавним представкама у вези са тим да ли је нека од држава потписница повредила неко право загарантовано Европском конвенцијом о људским правима. Дана 04.03.2004. године Конвенција је ступила на снагу за Републику Србију, те свако ко сматра да му је наша држава повредила неко право загарантовано Конвенцијом, има могућност да се, уколико испуњава услове прописане Конвенцијом, обрати директно ЕСЉП и да тражи да овај суд испита да ли му/јој је повређено неко право загарантовано Конвенцијом. С обзиром на то да је ратификацијом Конвенција постала саставни део унутрашњег права Републике Србије, не постоји разлог да се странке или адвокати и у поступцима пред националним судовима не позовају на ставове Европског суда за људска права, као и домаћи судови у образлагању својих одлука. Овај регионални систем заштите људских права представља најразвијенији и најпотпунији механизам заштите људских права, који се остварује кроз ставове, одлуке и стандарде успостављене у пракси ЕСЉП помоћу којих је постигнут изузетан допринос развоју и унапређењу људских права. Због тога, изучавање стандарда које је у својој пракси установио ЕСЉП представља неизоставни предмет изучавања у оквиру питања права на суђење у разумном року, ради његовог што бољег нормативног уређења, као и остваривања и заштите у пракси.

Иако Суд одлучује о појединачним представкама, он води рачуна и о општем стању људских права у земљама против којих су поднете представке. Тако, у предмету *Bottazzi v. Italy*,⁴⁰ Суд је чак констатовао да учесталост пресуда о постојању повреде ове одредбе у предметима против Италије одражава трајно лошу ситуацију и праксу систематског кршења људских права која је у супротности са Конвенцијом, при чему недостатак новца у буџету не може оправдати овакво поступање државе. У предмету *Kudla v. Poland*,⁴¹ Суд је отишао и корак даље и истакао да унутрашњи правни систем мора јемчити посебан правни поступак због претеране дужине поступка којим ће се обезбедити делотворан правни лек, као и да пропуст унутрашњег права да гарантује такав правни лек сам по себи представља кршење члана 13 Конвенције, који гарантује

⁴⁰ *Bottazzi v. Italy*, бр. представке 34884/97, пресуда од 28/7/1999.

⁴¹ *Kudla v. Poland*, бр. представке 30210/96, пресуда од 26/10/2000.

право на делотворан правни лек. На тај начин Суд, осим што утврђује повреду права у конкретном случају, указује државама на системске проблеме како би се проблем евентуално решио на националном нивоу, без даљег активирања међународног система заштите појединаца.

3.1. Суђење у разумном року у кривичном поступку

Сам текст Европске конвенције о људским правима не садржи било какво ближе одређење појма „разумни рок“, већ се то одређење временом оформило кроз праксу ЕСЉП и то највише путем утврђивања критеријума који се имају узети у обзир приликом оцене да ли је дошло до повреде права лица на суђење у разумном року. Суд у сваком предмету који се тиче ове материје истиче да се оправданост дужине поступка мора ценити у светлу околности предмета и позивањем на следеће критеријуме: сложеност предмета, понашање подносиоца представке и поступање релевантних органа и какав је значај предмета спора за подносиоца представке, а који критеријуми имају и своју посебну димензију када се ради о кривичним поступцима.⁴²

Суд третира појам „кривична оптужба“ у члану 6, као и концепт „грађанска права и обавезе“ као појмове који имају аутономно значење. То подразумева да се квалификација појма од стране Суда врши на основу критеријума које је сам одредио и да се она може разликовати од домаћих квалификација држава. Како се право на расправу у разумном року односи како на грађански, тако и на кривични поступак, али не у апсолутном смислу, неопходно је пре свега омеђити обим примене члана 6 Европске конвенције у кривичном поступку и то кроз дефинисање лица која имају право на суђење у разумном року у кривичном поступку и периода трајања поступка који се узима као релевантан.

3.2. Субјекти права на суђење у разумном року

Право на суђење у разумном року у кривичном поступку, према пракси ЕСЉП најпре има окривљени. Суд је у више наврата истицао да се члан 6 не примењује на кривични поступак у вези са правом да се трећа лица гоне или казне за кривично дело.

⁴² Видети, између осталих, *Cocchiarella v. Italy*, бр. представке 64886/01, пресуда од 29.03.2006. године; *Frydlender v. France*, бр. представке 30979/96, пресуда од 27.06.2000. године; *Jablonski v. Poland*, бр. представке 33492/96, пресуда од 21.12.2000. године.

Овакво схватање је разумљиво с обзиром на формулацију коју даје Европска конвенција да „Свако, током одлучивања о ... кривичној оптужби против њега, има право на правичну и јавну расправу у разумном року...“. Осим тога, традиционално се сматра да је у средишту пажње кривичног права учинилац кривичног дела.⁴³

У складу са тим, члан 6 Конвенције се не може примењивати на кривични поступак у вези са правом да се трећа лица гоне или казне за кривично дело. То значи да, уколико се подносиоци представке жале Суду на повреду члана 6 Конвенције у кривичном поступку у коме нису били оптужени, већ су учествовали као оштећени, обим примене овог права биће сужен.

Међутим, судска пракса ЕСЉП установила је још једну категорију лица којима припада ово право у кривичном поступку, а то је оштећени са имовинскоправним захтевом и то тако што је налазио да се чл. 6 може применити у оквиру „парничног дела“ на кривичне поступке који укључују и одређивање новчаних накнада које су оштећене странке захтевале (имовинскоправни захтев у праву Републике Србије⁴⁴), па чак и у одсуству таквих захтева, на оне кривичне поступке чији је исход одлучујући за предметно „грађанско право“.⁴⁵ На ова лица чл. 6 Конвенције се примењује од тренутка када се „жртве прикључе као парничне странке“.⁴⁶ Иако је буквални превод става суда неподобан са терминима који се користе у кривичном законодавству Републике Србије, довољно је разумљив да се јасно може рећи да се чл. 6 примењује на оштећене у кривичном поступку од тренутка када они истакну имовинскоправни захтев за претрпљену штету као последицу кривичног дела. *Ratio legis* таквог размишљања је сасвим јасан и темељи се на разлозима правичности. До стицања имовинске користи код одређених кривичних дела и долази на штету оштећених, односно корист за учиниоца кривичног дела је по правилу корелативна губитку за оштећеног тим делом,

⁴³ W. Gropp, *Strafrecht – Allgemeiner Teil*, Springer Lehrbuch, Берлин, Њујорк, 1997, стр. 13.

⁴⁴ Имовинскоправни захтев настаје услед извршења кривичног дела или противправног дела које је у закону одређено као кривично дело, расправља се на предлог овлашћених лица у кривичном поступку, ако се тиме не би знатно одуговлачио овај поступак. Имовинскоправни захтев може се односити на накнаду штете, повраћај ствари или поништај одређеног правног посла. Правила о појму, подношењу, предмету и одлучивању о имовинскоправном захтеву прописана су чл. 252-260 Законика о кривичном поступку.

⁴⁵ Видети, између осталог, *Ristic v. Serbia*, бр. представке 32181/08, пресуда од 18.01.2011. године; *Perez v. France*, бр. представке 47287/99, пресуда од 12.02.2004. године, пара. 57-72.

⁴⁶ *Atanasova v. Bulgaria*, бр. представке 72001/01, пресуда од 02.10.2008. године, пара. 51; *Boris Stojanovski v. Macedonia*, бр. представке 41916/04, пресуда од 06.05.2010. године, пара. 40.

па је с тога логично и правично да се увек када је то могуће надокнади штета оштећеном.⁴⁷

Изузетно интригантан случај за ово питање, чак и за сам ЕСЉП био је *Moreira de Azevedo v. Portugal*.⁴⁸ У том случају, подносилац представке био је оштећени у кривичном поступку који се водио због покушаја убиства од јануара 1977. године. Због недостатка доказа и уз положено јемство, осумњичени је већ сутрадан пуштен на слободу. Апликант је изјавио да жели да интервенише као помоћник истражног судије у предистрази и то му је допуштено. Све до 1980. године поступајући тужилац тражио је нову медицинску документацију за апликата и вештачења како би се утврдио степен повреда и постојање намере осумњиченог да заиста убије апликанта. Тек средином 1984. истражни судија издао је налог за хапшење осумњиченог и испитао сведока кога је предложио оштећени.

Суд је на крају, 1985. године ослободио окриљеног за покушај убиства, а осудио га је на 14 месеци затвора због наношења тешких телесних повреда и наложио му да плати одштету подносиоцу представке у износу који ће накнадно бити утврђен. Суд правног лека уважио је жалбу апликанта и истовремено је прогласио кривично гоњење застарелим. Апликант је поднео представку ЕСЉП и тражио да суд утврди повреду права на суђење у разумном року. Влада је уложила приговор да чл. 6 Конвенције није применљив у конкретном случају, са образложењем да апликант на националном нивоу није поднео захтев за накнаду штете у било ком поступку.

Институт „помоћника“ који је тада постојао у праву Португала, био је такве природе да је ЕСЉП одступио од своје утврђене праксе да само оштећени који је истакао имовинскоправни захтев може бити ималац права на суђење у разумном року у кривичном поступку. У наведеној пресуди, оштећени није истакао имовинскоправни захтев, међутим био је асистент приликом истраге кривичног дела. Природа ове процесне улоге најприближнија је улози оштећеног са предлогом за кривично гоњење или оштећеног као приватног тужиоца у нашем кривичном поступку; као и улози умешача у парничном поступку у праву Републике Србије. Тако, према тада важећој Уредби бр. 35007, помоћник у поступку могла су бити: она лица без чије оптужбе или притужбе јавни тужилац не може покренути кривично гоњење; жртве, чије интересе

⁴⁷ Шкулић, М. Законик о кривичном поступку и нова решења у предлогу Кривичног законика Републике Србије, у: Нове тенденције у савременој науци Кривичног права и наше кривично законодавство, Удружење за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе, 2005, стр. 387.

⁴⁸ *Moreira de Azevedo v. Portugal*, бр. представке 11296/84, пресуда од 23/10/1990.

кривични закон посебно штити прописивањем кривичног дела; муж на суђењима у вези са кривичним делима чија је жена била жртва, осим ако се она томе противи; било која особа на суђењима у вези са проневером, подмићивањем, злоупотребом јавних средстава или корупцијом... Са друге стране, Законик о кривичном поступку Португала у чл. 29 прописивао је да радње тужилаштва у кривичном поступку имају за циљ да обезбеде осуђујућу пресуду за оптуженог, стога се може посматрати као да подразумевају и захтев за накнаду штете која се досуђује жртви, јер је према закону таква накнада последица осуде. Осим тога, апликант се позвао на праксу Врховног суда Португала који је заузео став да жеља за интервенисањем, односно учествовањем у поступку као асистент сама по себи подразумева захтев за одштету. Комисија суда је била става да се чл. 6 не може применити на ситуације у којима је након осуђујуће пресуде суд самоиницијативно досудио новчану суму, стога је закључила да члан 6 ст. 1 није применљив. Међутим, по мишљењу Суда, право на правично суђење има толико истакнуто место у демократском друштву да не може бити оправдања за тумачење члана 6 ст. 1 Конвенције рестриктивно. Осим тога, суд се приликом одлучивања у овој правној ствари вратио до језичког тумачења и истакао да реч „оспоравање“ не треба тумачити превише технички и да јој треба дати материјално, а не формално значење јер она и нема пандан у енглеском тексту члана 6 став 1.⁴⁹ Применом на конкретан случај, суд је узео у обзир Законик о кривичном поступку Португала, раније споменуту уредбу, Одлуку Врховног суда и чак консултовао теоријска тумачења португалских научника и дошао до закључка да је чл. 6 ст. 1 применљив јер је суштински положај оштећеног био као положај оштећеног са имовинскоправним захтевом и на крају нашао повреду наведеног члана.

Нешто строжи приступ Суд је заузео у пресуди *Djekic and others v. Serbia*⁵⁰ објаснивши да је из самог текста чл. 6 („против њега“) јасно да овај члан у кривичним предметима гарантује заштиту лицу које се суочава са кривичном оптужбом. Због тога је нашао да кривични део чл. 6 није применљив у овом предмету. Затим је прешао на испитивање парничног дела применљивости и приметио да подносиоци представке нису поднели имовинскоправни захтев у кривичном поступку, као и да према српском праву кривична осуда није формалан предуслов за добијање накнаде штете у парничном поступку, а исход кривичног поступка није био одлучујући за „грађанска

⁴⁹ *Moreira de Azevedo v. Portugal*, бр. представке 11296/84, пресуда од 23/10/1990, пара. 66-67.

⁵⁰ *Djekic and others v. Serbia*, бр. представке 32277/07, пресуда од 29.04.2014. године; слично и у *AGOSI v. The United Kingdom*, бр. представке 9118/80, пресуда од 24.10.1986.

права“. Због наведеног, суд је нашао да ни парнични део чл. 6 није применљив у конкретном случају и нашао притужбу некомпатибилном *ratione materiae* са одредбама Конвенције и одбацио је.

3.3. Период који треба узети у обзир

Након што суд утврди да је чл. 6 ст. 1 применљив у неком случају, следи утврђивање релевантног периода трајања поступка пред националним телима, за који треба закључити да ли је био неразумно дуг.

3.3.1. Временске координате почетка кривичног поступка

Временска надлежност ЕСЈП није бесконачна, те ако је судски поступак трајао и пре ступања Конвенције на снагу за државу потписницу у питању, почетак периода који суд узима у обзир представља дан ступања Конвенције на снагу за ту земљу.⁵¹ Сходно општим правилима међународног права (посебно чл. 28 Бечке конвенције о праву међународних уговора⁵²), Конвенција ниједну уговорну страну не обавезује у односу на неки поступак или чињеницу који су се десили или неку ситуацију која је престала да постоји пре њеног ступања на стагу за ту уговорну страну.⁵³ Уколико је релевантна повреда права наступила или у претежном трајању постојала пре ступања Конвенције на снагу за земљу у питању, Влада ће сигурно истаћи приговор и тражити да се утврди неспојивост представке *ratione temporis* са Конвенцијом. Интересантан случај и пример како суд поступа у сивим ситуацијама је *Mladenovic v. Serbia*,⁵⁴ где је суд истакао да се у оквиру чл. 2 Конвенције који гарантује право на живот, процесна обавеза државе да се спроведе истрага развила у посебну и независну дужност, која државу може обавезати чак и када се смрт десила пре ратификације.⁵⁵ Наравно, и тада

⁵¹ Између осталих, *The Neves e Silva*, одлука од 27.04.1989. године, Series A no. 153, пара. 40.

⁵² Бечка конвенције о праву међународних уговора, Уједињене нације, Беч, 1969. година. Члан 28 конвенције гласи како следи: „Уговори немају ретроактивно дејство. Осим ако у уговору није другачије назначено или другачије изражено, одредбе уговора не обавезују страну за било који чин или чињеницу која претходи датуму ступања на снагу тог уговора за ту страну, нити за било коју ситуацију која је престала да постоји пре тог датума“.

⁵³ Одлуке и пресуде Европског суда за људска права VI донете у односу на Републику Србију за период март 2012-март 2013. године, Министарство правде и државне управе Владе Републике Србије, 2013, стр. 55. Видети и *Blecic v. Croatia*, бр. представке 59532/00, пресуда од 08/03/2006, пара. 70; *Kadiķis v. Latvia* (dec.), бр. представке 7634/99, пресуда од 29.06. 2000. године.

⁵⁴ *Mladenovic v. Serbia*, бр. представке 1099/08, пресуда од 22.05.2012. године.

⁵⁵ Видети и *Šilil v. Slovenia*, бр. представке 71463/01, пресуда од 09.04.2009. године, пара. 159.

под временску надлежност суда спадају само пропусти и процесне радње које су се десиле после датума ратификације Конвенције. Свој став о овом питању је суд даље образложио у предмету *Otasevic v. Serbia*⁵⁶, где се наводно злостављање догодило пре ступања на снагу Конвенције за Србију, те је суд истакао да под временску надлежност Суда могу да спадају само чињења или нечињења настала после тог датума. Осим тога, неопходно је да значајан део процесних радњи које захтева Конвенција буде, или би требало да буде, спроведен после ратификације.⁵⁷ У конкретном случају, јавни тужилац је одлучио да не покрене кривично гоњење против полицајаца које је подносилац представке означио као окривљене за злостављање, а убрзо након тога подносилац представке је преузео кривично гоњење, после ступања Конвенције на снагу за Србију. Суд је дужину трајања поступка ценио од тренутка преузимања кривичног гоњења.

У случајевима који се тичу „кривичне” оптужбе у смислу члана 6 Конвенције, пракса ЕСЈП дефинисала је неколико различитих момената као могући почетак кривичног поступка тј. почетак деловања заштите коју пружа ова одредба. То дејство могу имати: моменат хапшења осумњиченог, дан подношења кривичне пријаве, дан када је осумњичени информисан о почетку истраге против њега.⁵⁸ Наведени моменти се могу разликовати од случаја до случаја, будући да је циљ члана 6 Конвенције заштита лица током целокупног трајања кривичног поступка. Тако, узимање само једног момента као релевантног за тренутак покретања поступка, у пракси ЕСПЈ исходovalo би неједнаким третманом јер није прилагођено стварном развоју поступка у конкретном случају. Због тога је Суд дефинисао „оптужбу” као „службено обавештење предато лицу од стране надлежне власти о наводу да је извршило кривично дело”.⁵⁹ Према тумачењу Суда реч „пријава” обухвата и „остале мере које имплицирају да такви наводи постоје и које битно утичу на положај осумњиченог”.⁶⁰

⁵⁶ *Otasevic v. Serbia*, бр. представке 32198/07, пресуда од 05.02.2013. године.

⁵⁷ Видети и *Stanimirovic v. Serbia*, бр. представке 26088/06, пресуда од 18.10.2011. године, пара. 28 и 39.

⁵⁸ С. Кнежевић, Кривично процесно право – Општи део, Ниш, 2015, стр. 76, према: М. Симовић, Кривично процесно право – увод и општи дио, Бихаћ, 2005, стр. 142.

⁵⁹ *Interights* - члан 6 Европске конвенције о људским правима - право на правично суђење, приручник за адвокате, 2006, стр. 57;

⁶⁰ *Eckle v Germany*, бр. представке 8130/78 од 15. јула 1982. године.

3.3.2. Временске координате окончања кривичног поступка

Што се тиче окончања кривичног поступка, тренутак када „суд стави тачку на несигурност, која се тиче законске позиције одређеног лица, иако се не разматрају ванредни правни лекови“, сматраће се као завршетак поступка. У својој пракси, као тренутак у току поступка до којег важе гаранције из чл. 6 Конвенције, суд је узимао дан достављања коначне одлуке на националном нивоу подносиоцу представке.⁶¹ У кривичним предметима правна сигурност којој тежи члан 6 огледа се у гаранцији да лице које је оптужено не остане предуго у стању неизвесности шта ће бити с њим.

Разматрајући *dies ad quem*, као тренутак када се поступак сматра окончаним, суд у случају *Schumacher v. Luxembourg*⁶² подсећа на своју сталну судску праксу према којој период који би требало узети у обзир у вези с применом члана 6, траје бар до доношења ослобађајуће или осуђујуће пресуде, иако је она била донета по окончању жалбеног поступка. Међутим, у том конкретном случају, испоставило се да ниједан суд није решио суштину предмета, тако да подносилац представке није коначно ни ослобођен оптужби, нити осуђен. Дакле, требало би констатовати да је подносилац ишчекивао исход свог предмета све до доношења решења којим је, због застарелости, наређено обустављање поступка који је против њега вођен, што суд узима као тренутак окончања кривичног поступка.⁶³

Одговор на питање који временски период треба узети у разматрање приликом оцене дужине трајања кривичног поступка суд даје и у случају *Stoianova and Nedelcu v. Romania*.⁶⁴ У наведеној пресуди, Суд примећује да се кривични поступак против подносилаца представке састојао од две одвојене фазе. Прва је започела 14. априла 1993. године, када су апликанти ухапшени и одређен им је притвор, и окончана је 11. новембра 1997. године када је тужилац донео решење о прекиду поступка. Друга фаза је почела 12. маја 1999. године, када је тужилаштво наложило „обнову“ поступка, и завршила се 21. априла 2005. године, када је тужилаштво донело решење о обустави поступка. Тврдња тужене државе била је да прву фазу не би требало узимати у обзир у смислу става 1 члана 6. Суд сматра да се не може сматрати да је решењем о прекиду поступка које је донео тужилац 11. новембра 1997. године обустављен поступак против

⁶¹ *Moreira de Azevedo* одлука од 23.10.1990. године, Series A no. 189, пара. 70.

⁶² *Schumacher v. Luxembourg*, бр. представке 63286/00, пресуда од 25.11.2000. године.

⁶³ Према: Мекбрајд, Дž, *op.cit.*, стр. 319.

⁶⁴ *Stoianova and Nedelcu v. Romania*, бр. представке 77517/01 и 77722/01, пресуда од 04.08.2005. године.

подносилаца представке, јер то није била правоснажна одлука, а тужилаштво је имало могућност да „обнавља“ кривични поступак без обавезе тражења дозволе за то од било ког домаћег суда који би био обавезан да захтев размотри по одређеним критеријумима, укључујући правичност обнове поступка, као и да ли је прошао претерано дуг временски период од одлуке о обустављању истраге. Поред тога, основ за обнављање кривичног поступка, дат у решењу, је био непотпуност претходне истраге за шта подносиоци представке нису били одговорни и стога не смеју да буду стављени у неповољан положај због тога. Иако се терминологија тужене државе и она коју користи Суд разликује од терминологије кривичног поступка у нашој држави, интенција Суда је јасна – збир оба горенаведена периода чини укупно трајање кривичног поступка против окривљених – подносилаца представки.

Некада се дужина трајања поступка већ на први поглед може окарактерисати као неразумна. Тада Суд констатује да је, примера ради, „првостепени суд донео пресуду тек седам година и три месеца након што су му се обратили подносиоци представке. Оволики протек времена већ на први поглед изгледа неразуман за само један судски степен”,⁶⁵ или пак: „То што је више од седам година прошло од подизања оптужнице, а да још није изнет став о основаности оптужнице у некој осуђујућој или ослобађајућој пресуди, свакако представља претерано трајање које ће морати у већини случајева да се сматра прекорачењем разумног рока”.⁶⁶ У пресуди *Mihalkov v. Bulgaria*,⁶⁷ ЕСЉП примећује да је три године за решавање питања надлежности већ на први поглед предуг рок за једно прелиминарно питање поступка, због кога је до кашњења дошло већ у почетној фази поступка. Захтев за нарочитом ажурношћу у појединим врстама предмета ЕСЉП је формирао у својој пракси, али се хитност „додатно наглашава у поступцима где само домаће право државе прописује да се одређене врсте предмета морају решавати са нарочитом хитношћу”.⁶⁸

Иако не постоји утврђено време трајања поступка које се сматра разумним и у случају чијег прекорачења сигурно долази до повреде права на суђење у разумном року, у одређеним предметима је суд констатовао да сама дужина трајања првостепеног поступка инсинуира да је дошло до повреде овог права и да захтева подробно испитивање. Радило се на пример о року од три године и десет месеци у

⁶⁵ *Marien v. Belgium*, бр. представке 46046/99, пресуда од 24. јуна 2004. године, ст. 37;

⁶⁶ *Neumeister v. Austria*, бр. представке 1936/63, пресуда од 27. јуна 1968. године, ст. 20;

⁶⁷ *Mihalkov v. Bulgaria*, бр. представке 67719/01, пресуда од 10. априла 2008. године, ст. 74;

⁶⁸ *Jevremević v. Serbia*, бр. представке 3150/05, пресуда од 17. јула 2007, ст. 29;

случају *Guincho v. Portugal*.⁶⁹ У предмету *Opuz v. Turkey*,⁷⁰ суд је са једне стране приметио да су националне власти спровеле опсежну истрагу о околностима убиства мајке подносиоца представке и да је окривљени неправноснажно осуђен. Међутим, поступак је још увек био у току пред Касационим судом, те је Суд нашао да се предметни кривични поступак, који је већ трајао више од шест година, не може описати као брз одговор власти у истрази умишљајног убиства тамо где је учинилац већ признао злочин. Иако се у наведеном предмету радило о повреди процедуралног аспекта чл. 2 Конвенције и неразумно дугом трајању истраге, навод суда и околности које је разматрао могу се применити и приликом оцене трајања поступка с аспекта чл. 6 Конвенције.

Као што је наведено у тексту изнад, када се ради о кривичном поступку, неопходно је нагласити једну карактеристику поступка коју Суд цени, а за коју и сама Конвенција пружа додатну гаранцију у још једном члану. Тако, члан 5 став 3 Конвенције прописује да „Свако ко је ухапшен или лишен слободе [...] мора без одлагања бити изведен пред судију или друго службено лице законом одређено да обавља судске функције и мора имати право да му се суди у разумном року или да буде пуштен на слободу до суђења“. У пресуди *Kreps v. Poland*, ЕСЉП је указао да судови морају показати посебну марљивост када се окривљени налази у притвору током кривичног поступка, пре доношења одлуке о оптужби против њега. Чињеница да је лице у притвору сама по себи је фактор који ће допринети строгој оцени Суда о разумности рока.⁷¹ У случају *O'Hara v. The United Kingdom*⁷² Суд је нашао да период од шест дана и 13 сати исувише дуг период са становишта захтева из чл. 5 ст. 3 Конвенције. Чак и период од четири дана и шест сати суд је оценио као превише дуг, што је суд констатовао у случају *Brogan and others v. The United Kingdom*.⁷³

⁶⁹ *Guincho v. Portugal*, бр. представке 8990/80, пресуда од 10/07/1984. године.

⁷⁰ *Opuz v. Turkey*, бр. представке 33401/02, пресуда од 09.06.2009. године, пара. 151.

⁷¹ *Kreps v. Poland*, бр. представке 34097/96, пресуда од 26. јула 2001. године, ст. 52;

⁷² *O'Hara v. The United Kingdom*, бр. представке 37555/97, пресуда од 16.10.2001.

⁷³ *Brogan and others v. The United Kingdom*, апликације бр. 11209/84, 11234/84, 11266/84 и 11386/85, пресуда од 29.11.1988, према Одлуке и пресуде ЕСЉП III донете у односу на Републику Србију за период март 2009-март 2010, Министарство за људска и мањинска права Владе Републике Србије, 2010, стр. 11.

3.4. Мерила за оцену (не)поштовања права на суђење у разумном року

Разумност трајања поступка, како то увек наглашава суд, мора се проценити у светлу посебних околности случаја и узимајући у обзир критеријуме утврђене у судској пракси, посебно сложеност предмета и понашање подносиоца представке и релевантних органа.⁷⁴ Када је реч о дужини времена које се може сматрати разумним, не постоји јединствено правило које се може применити на сваки поступак. ЕСЉП никада није дефинисао конкретна једнообразна правила у погледу рокова која би омогућила да се прецизно одреди колико треба да траје судски поступак да би се сматрало да је окончан у разумном року. Овакво поступање Суда је оправдано и вероватно једино исправно, јер би заузимање тачног става о трајању поступка довео до проблема. На пример, судски поступци који би могли бити завршени брзо, пролонгирали би се без потребе јер рецимо о њима може бити одлучено тек за годину дана, а да се притом испоштује стандард суда за разумно трајање поступка. Са друге стране, у пракси се могу појавити изузетно сложени случајеви, са чињеничног и правног аспекта, за које вишегодишње трајање поступка не би значило и повреду права.

Стога, дефинисање тачних рокова у овом случају не би довело до већег поштовања права на суђење у разумном року. Суд је приступом *in concreto* и богатом јуриспруденцијом створио смернице за оцену суђења у разумном року, које су се временом мењале и постајале свеобухватније. Оцена временског рока као разумног решава се у сваком појединачном случају и зависи од околности предмета. Суд приликом испитивања дужине трајања поступка, узима у обзир све чињенице које су довеле до специфичне дужине, а нарочито цени три групе питања: сложеност случаја, понашање подносиоца представке и поступање државних органа.⁷⁵ Још један критеријум који се узима у обзир јесте значај случаја за подносиоца представке, који се може ценити кроз претходна или као самостално питање. Суд разматра свако од ових питања одвојено, тежећи да утврди да ли је дуго трајање поступка последица објективних околности, злоупотребе процесних овлашћења учесника у поступку, прекомерних одлагања или кашњења у поступању надлежних органа и слично. Осим

⁷⁴ Између осталих, *Moreira de Azevedo* пресуда од 23.10.1990. године, Series A no. 189, пара. 71.

⁷⁵ *Cocchiarella v. Italy*, бр. представке 64886/01, *Flydlender v. France*, бр. представке 30979/96, *Zimmerman and Steiner v. Switzerland*, пресуда од 13.07.1983, серија А бр. 66, *Jablonski v. Poland*, бр. представке 33492/96.

тога, на дужину поступка може утицати природа поступка, као и број инстанци које су се бавиле одређеним предметом на националном нивоу.

3.4.1. Поступање државних органа

Најчешће апликанти неразумно дуго трајање поступка повезују са неефикасним функционисањем система правосуђа. Приликом разматрања овог мерила, Суд узима у обзир домаће законодавство и рокове које оно прописује, да ли је поступање државних органа било у оквиру датих рокова, као и то да ли се предмет водио по редовном или скраћеном поступку и да ли је имао статус хитног. Уколико се у току предмета примети период дужег прекида или готово потпуне неактивности, суд ће испитати који је узрок томе и да ли је то било оправдано. Тако, у предмету *Guincho v. Portugal*⁷⁶ суд је утврдио да су се два периода неактивности од укупно две године односила на извршење процесних радњи чисто рутинског карактера, као што је достављање писмена туженима и прослеђивање поднеска одбране тужиоцима, што је неприхватљиво.

Занимљив пример инсистирања на националном нивоу на хитности спровођења истраге (процедурална обавеза у оквиру чл. 2 Конвенције⁷⁷), а на штету темељности налази се у случају *Tepe v. Turkey*,⁷⁸ где је лекар опште праксе у присуству јавног тужиоца обавио *post mortem* преглед тела сина подносиоца представке и тело је сахрањено следећег дана. Суд је већ са забринутошћу приметио да није укључен ниједан судски вештак и налази за жаљење што јавни тужилац није сматрао да је потребно да се изврши потпуна медицинско-правна обдукција, која је могла дати драгоцене информације. Суд с тим у вези наглашава важност и потребу да медицинско-правну обдукцију изврши квалификовани медицинско-правни стручњак или лекар упознат са медицинско-правним прегледом у случајевима сумње на неприродну смрт.⁷⁹ Такође је од највеће важности да се у таквим случајевима тело преминуле особе не сме одлагати док лекар, стручњак за форензичку патологију, не

⁷⁶ Бр. представке 8990/80 од 10/07/1984. године.

⁷⁷ Чл. 2 ст. 1 Конвенције гарантује да је право на живот сваког лица заштићено законом; Нико не сме бити намерно лишен живота, осим приликом извршења пресуде суда којом је осуђен за злочин за који је ова казна предвиђена законом.

⁷⁸ *Tepe v. Turkey*, бр. представке 27244/95, пресуда од 09.05.2003. године, пара. 181.

⁷⁹ У складу са Препоруком бр. Р (99) 3 Комитета министара о усклађивању медицинско-правних обдукционих правила, 02.02.1999. године.

обави одговарајућу обдукцију.⁸⁰ Иако се, формално гледано, може рећи да је у том случају истрага задовољила захтеве хитности, националне власти нису спровеле адекватну и ефикасну истрагу о околностима смрти сина подносиоца представке, те је дошло до повреде члана 2 Конвенције у смислу процедуралних обавеза.

Интересантно питање око обима одговорности државе које се појављивало кроз праксу је на пример непоштовање рокова од стране медицинске установе и вештака, који је требало да утврде степен повреда оштећеног, док је држава наравно тврдила да се одговорност за недостатак ефикасности одељења медицинског факултета не може приписати судским властима.⁸¹ На ову конкретну ситуацију, суд је одговорио да је држава одговорна за сва своја овлашћења, а не само за своје правосудне органе. У сличним случајевима, Суд је наглашавао да органу поступка стоје на располагању разни механизми за управљање поступком и санкционисање недозвољених радњи, те да је на органу да уради све што је у његовом овлашћењу како би омогућио спровођење судског поступка без непотребних одлагања.

У још једном случају суд је разматрао слично питање и донео исту одлуку. Влада је тврдила да је само понашање поступајућег правосудног органа могло да изазове међународну одговорност Португала по овом питању, а не и грешке на страни законодавне, извршне власти или органа или лица изван државне структуре. Суд је још једном нагласио да је овај аргумент у супротности са устаљеном судском праксом и да је, ратификујући Конвенцију, свака држава преузела обавезу да је поштује и мора посебно да обезбеди да Конвенцију поштују различити органи. У том случају, *Martins Moreira v. Portugal*,⁸² разне институције које су непоштовањем рокова за поступање довеле до дугог трајања поступка, биле су јавне установе, а то што нису биле судског карактера суд није узео као олакшавајућу околност. Нарочито због тога што су испитивања вршена у оквиру и зарад вођења судског поступка, под надзором суда који води поступак, те је и одговоран за старање о благовременом предузимању процесних радњи. У средишту свих ставова ЕСЉП изражених кроз судску праксу је један централни концепт - дужна пажња (*due diligence*), коју треба схватити као настојање да се надлежни државни орган стара о току поступка тако да се поступак убрза кад год је то могуће и легитимно, односно правично, јер „брз поступак није увек и

⁸⁰ UN Economic and Social Council resolution 1989/65 of 24 May 1989 on the Principles on the Effective Prevention and Investigation of Extra-Legal, Arbitrary and Summary Executions, одељак 12.

⁸¹ *Moreira de Azevedo* пресуда од 23.10.1990. године, Series A no. 189.

⁸² Бр. представке 11371/85, пресуда од 26/10/1988. године, пара. 60.

добар/квалитетан поступак”.⁸³ Став Суда да „тамо где је странка у спору проузроковала кашњење, држава не сноси директну одговорност, али и даље могу да се поставе питања о томе да ли је суд предузео адекватне кораке да убрза поступак или је (на пример) прекомерно продужио рокове без ваљаног разлога и на тај начин допустио прекорачење разумног временског рока“;⁸⁴ доводи до закључка да чињеница да окривљени злоупотребљава своја права и тиме узрокује предуго трајање поступка, не ослобађа судске власти дужности да се старају о експедитивности судског поступка. Са друге стране, управо међународни стандарди ефикасности суђења налажу постојање адекватних процесних инструмената којим би кривичнопроцесне странке и оштећени могли да реагују на неефикасно поступање органа кривичног поступка.⁸⁵

3.4.2. Понашање подносиоца представке

С обзиром на то да је сврха поступка пред Европским судом за људска права заштита људског права кроз утврђивање одговорности државе за кршење неког права из Конвенције, у оквиру проучаваног аспекта члана 6 то се најдиректније манифестује путем критеријума „понашање државних органа“. Међутим, не могу се сва кашњења и одуговлачења у поступку приписати државним органима. Некада је то случај због велике сложености предмета, где се из објективних разлога не може очекивање брзо решавање предмета, а не би ни требало, јер би то значило да се ефикасност ставља испред правилности одлуке и остваривања људских права везаних за правично суђење. Осим претходна два критеријума која Суд узима у обзир приликом одлучивања, неретко се дешава да процесни субјекти својим понашањем доведу до дугог трајања поступка, било намерно или услед кашњења из немара. Притом, коришћење свих могућности које пружа правни систем једне државе, не сме се узети као одуговлачење, сем уколико, наравно, не прелази у злоупотребу права. Значај овог питања препознат је и у Националној стратегији за реформу правосуђа РС за период 2013–2018. године, чија је једна стратешка смерница дефинисана као „Преиспитивање система

⁸³ СЕРЕЈ – Извештај „Анализа дужине трајања судских поступака у државама чланицама Савета Европе на основу јуриспруденције Европског суда за људска права“, 2012, стр. 33.

⁸⁴ *Guincho v. Portugal*, бр. представке 8990/80, пресуда од 10/7/1984. године.

⁸⁵ Кнежевић, С. – Међународни стандарди ефикасности суђења у кривичним стварима, у Међународно кривично право и људске слободе, Удружење за међународно кривично право, 2008, стр.253

одговорности учесника у судским поступцима због злоупотреба права у поступку чиме се онемогућава или отежава његово окончање у разумном року“.

Одговори Владе на наводе о повреди права на суђење у разумном року су најразличитији, а најчешће се тичу оправдања за грешке националних судова или управо истицања одговорности апликанта. На пример, инсистирање да апликант није предузео потребне кораке за убрзање поступка и да је показао пасивност која се одражавала кроз прихватање дужине поступка.⁸⁶ По таквом одговору неопходно је испитати да ли је апликант био дужан да предузме одређене мере ради убрзања поступка. Даље, владе држава истицале су и да су апликанти или сведоци и адвокати допринели дугом трајању поступка. Чак и да суд нађе да су такве тврдње основане, даље ће ценити да ли се радило о нормалним, подразумеваним одлагањима које свакако прате судске поступке или не. Још један од аргумената био је достављање погрешне адресе сведока, на шта је суд дао одговор да иако је то несумњиво утицало на одлагање рочишта, допринос грешке апликанта свеукупном трајању поступка је мизеран.⁸⁷

3.4.2.1. Утицај понашања окривљеног на суђење у разумном року

Када Суд установи да је понашање окривљеног имало утицај на дужину трајања кривичног поступка, испитује се допринос овог критеријума у односу на преостала два критеријума, на укупну дужину поступка. Уколико Суд нађе да је негативни допринос окривљеног минималан, а сложеност случаја није велика, предуго трајање поступка се може приписати само поступању државних органа и тада ће постојати повреда чл. 6 ст. 1 Конвенције. Када је негативни допринос окривљеног велики или преовлађујући, Суд може свакако константовати да је трајање поступка било предуго, али неће наћи повреду права на суђење у разумном року, јер се поступање државних органа одвијало у прописаним роковима, а трајање поступка узроковано је понашањем окривљеног. Сама чињеница да окривљени покушава да добије „правично задовољење“ пред ЕСЉП, за наводну повреду коју је сам проузороковао на националном нивоу, представља злоупотребу права. Према томе, само она кашњења која се на неки начин могу приписати држави, довешће до утврђивања повреде члана 6 Конвенције.

⁸⁶ *Moreira de Azevedo* пресуда од 23.10.1990. године, Series A no. 189, пара. 72.

⁸⁷ *Guincho v. Portugal*, бр. представке 8990/80 од 10/07/1984. године.

Иако је разумна дужина трајања поступка релативна категорија и иако се правни системи земаља о чијој је одговорности одлучивано разликују, дугогодишња пракса Европског суда за људска права показује која ће се понашања окривљеног сматрати релевантним за утврђивање негативног доприноса трајању поступка. Општи став Суда у погледу овог критеријума је да је подносилац представке дужан да покаже марљивост у поштовању и извршавању процедуралних захтева који су релевантни, да се уздржи од било каквих тактика одлагања, као и да искористи могућности које су му пружене домаћим правом за скраћивање поступка.⁸⁸ У корелацији са правом окривљеног да се брани ћутањем, у кривичним стварима не захтева се његова активна сарадња са правосудним органима, али се не толерише неблаговремено извршавање процесних радњи које се од окривљеног по закону захтевају. Одуговлачење поступка недостављањем нове адресе надлежним органима се такође не толерише.⁸⁹

Поставља се питање, шта када окривљени више пута не може да присуствује суђењу због здравствених проблема. Управо је у предмету *Lavents v. Letonia*, Суд је истакао да околност хоспитализације током поступка због лошег здравственог стања подносиоца представке представља резултат више силе и не може се ставити на терет подносиоцу представке.⁹⁰ Апликант је одговоран за одуговлачење поступка онда када се код њега утврди одсуство добре воље или намера да се поступак одуговлачи.⁹¹ Осим тога, споро подношење поднесака од стране странака (у овом случају, окривљеног) може значајно допринети успоравању поступка.⁹² Уколико нађе да је сам подносилац представке довео до одуговлачења поступка из било којих разлога, Суд неће утврдити постојање повреде чл. 6 у аспекту повреде права на суђење у разумном року.⁹³ Међутим, ситуација често није тако једноставна.

Када се подносилац представке жали на дужину трајања поступка, претпоставља се да се “кривица” за неразумно дуго трајање може наћи у поступању државних органа. Међутим, често се узрок повреде права на коју се сами подносиоци жале може наћи у њиховом понашању. Дакле, неће свако обраћање подносиоца Суду ради утврђивања кршења разумног рока бити нужно основано. Ако је дужини поступка

⁸⁸ *Union Alimentaria Sanders S. A. v. Spain*, бр. представке 11681/85, пресуда од 7. јула 1989. године, ст. 35.

⁸⁹ *Mitev v. Bulgaria*, бр. представке 40063/98, пресуда од 22. децембра 2004. Године, ст. 151.

⁹⁰ Бр. представке 58442/00, пресуда од 28. новембра 2002. године, став 37.

⁹¹ К. Манојловић - Андрић, Љ. Милутиновић, А. Андрејевић, В. Родић, М. Кршикапа, М. Бајић - Критеријуми за оцену повреде права на суђење у разумном року, Београд, 2018, стр. 42.

⁹² *Vernillo v. France*, бр. представке 11889/85, пресуда од 20.02. 1991. године;

⁹³ Водич кроз члан 6 Европске конвенције о људским правима – право на правично суђење, Министарство правде, Подгорица, 2019, стр. 23.

допринео искључиво или у претежном делу подносилац представке (што се односи и на окривљеног) и ако је он суштински узрочник кашњења, неће бити кршења овог права.

Ближе појашњење овог критеријума Суд даје у пресуди *Vayıç v. Turkey*⁹⁴. Чињенице овог случаја биле су такве да је поступак започео 9. септембра 1996. године, на дан хапшења подносиоца представке и да још увек траје. То значи да поступак траје већ преко девет година и осам месеци на три нивоа надлежности. Међутим, Суд сматра да подносилац представке не може тражити да се урачуна период током кога је био у бекству, када му је намера била да избегне да му буде суђено у својој земљи. Суд сматра да бекство окривљеног лица само по себи има одређене последице на опсег јемстава датих ставом 1 члана 6 Конвенције у погледу трајања поступка. Када окривљени бежи од државе која поштује начело владавине права, може се претпоставити да то лице нема право да се жали на неразумно трајање поступка након свог бекства, осим ако се не могу дати задовољавајући аргументи за побијање ове претпоставке.

Јасна дистинкција изражена је на пример, у предмету *Oberling v. France* када је Суд нашао да се подносиоцу представке може замерити извесна спорост у поступању код извођења доказа у првом степену, али то не искључује одговорност државе услед спорости у апелацији по правном леку.⁹⁵

Колико је широка обавеза државе да се стара о разумном трајању поступка огледа се и у правилу да тактике које странке користе како би одуговлачиле поступак не ослобађају националне власти њихове дужности да осигурају спровођење поступка у разумном року.⁹⁶ Став из пресуде *Guincho v. Portugal* односио се на грађанску материју, али га је неопходно истаћи јер је у одређеним деловима применљив и на кривични поступак, а објашњава обавезу коју имају државни органи када приметите злоупотребе процесних овлашћења од стране окривљеног. Став гласи: „Тамо где је странка у спору проузроковала кашњење, држава не сноси директну одговорност, али и даље могу да се поставе питања о томе да ли је суд предузео адекватне кораке да убрза поступак или је (на пример) прекомерно продужио рокове без ваљаног разлога и на тај начин допустио прекорачење разумног временског рока“.⁹⁷ Закључак је да чињеница да

⁹⁴ *Vayıç v. Turkey*, бр. представке 18078/02, пресуда од 20.06.2006. године.

⁹⁵ Бр. представке 31520/02, пресуда од од 11. априла 2006. године, ст. 24.

⁹⁶ *Mincheva v. Bulgaria*, бр. представке 21558/03, пресуда од 02. 09. 2010. године;

⁹⁷ *Guincho v. Portugal*, бр. представке 8990/80, пресуда од 10/7/1984. године.

окривљени злоупотребљава своја права и тиме узрокује предуго трајање поступка, не ослобађа судске власти дужности да се старају о експедитивности судског поступка.

3.4.3. Сложеност предмета

Одређена дужина кривичног поступка која на први поглед изгледа као прекомерна, у неким ситуацијама може бити оправдана уколико се ради о случају који је изузетно сложен било са чињеничног или правног аспекта.

Добар пример очигледно сложеног кривичног поступка налазимо у предмету *De Clerck v. Belgium*⁹⁸ где је само истрага започела 8. новембра 1990. а завршила се 18. маја 2001. године другим решењем о достављању предмета против првог подносиоца представке државном тужилаштву од стране истражног судије. Из информација које је Држава доставила произилази да су истражне радње следиле једна за другом у непрекинутом низу: 26 додатних оптужби, 23 извештаја вештака, 49 међународних захтева у 10 различитих земаља, 250409 страних списа у предмету, 5950 записника, 647 саслушања, 143 претресне расправе и 611 поднесака евидентираних у судској писарници. Осим тога, врховни тужилац је решењем од 14. априла 2005. године одлучио да са ова три предмета споји седам других предмета, из других судских истрага које су водиле друге истражне судије. Према наводима тужене државе, број страна предмета који је водио истражни судија био је већи од 360000. Ипак, Суд је нашао да је без обзира на све дужина поступка била прекомерна, што због великог значаја предмета спора за подносиоца представке, тако и због опасности да наступи застарелост кривичног гоњења, које се већ чинило извесним.

Даље, у случају *Vachev v. Bulgaria*⁹⁹ Суд је нашао да је кривични поступак против подносиоца представке био чињенично и правно сложен. Поступак се тицао неколико лица оптужених за извршење бројних финансијских повезаних кривичних дела током дугог временског периода. Међутим, сложеност сама по себи не оправдава сваку дужину кривичног поступка, те је Суд и у овом случају анализирао један по један аспект који је допринео дугом трајању поступка. Захваљујући томе, Суд је истакао да није уверен да је наводни пропуст подносиоца представке да тражи изузеће двојице вештака у предвиђеном року био разлог кашњења и то из разлога што су органи власти

⁹⁸ *De Clerck v. Belgium*, бр. представке 34316/02, пресуда од 25.09.2007. године.

⁹⁹ *Vachev v. Bulgaria*, бр. представке 42987/98, пресуда од 08.07.2004. године.

били ти који су били дужни да од самог почетка поштују правила кривичног поступка и да поставе вештаке чија непристрасност не би била спорна. Штавише, када је подносилац представке тражио изузеће вештака, истражне власти су тај захтев два пута одбијале, а вештаци су замењени тек након што је то питање подносилац представке покренуо пред Окружним тужилаштвом. Као главни разлог кашњења Суд није узео ни то што је окривљени мењао браниоца. Суд се више бавио анализом доприноса који се огледа у томе што је Окружно тужилаштво одлучило да предмет врати на допунску истрагу јула 1998. године. То јесте било неопходно зато што одређене чињенице нису биле потпуно разјашњене, зато што је „истражитељ“ погрешно у правном квалификовању дела за које је подносилац представке био осумњичен и зато што је било потребно заменити једног од вештака који су били сачинили експертизу финансијског извештаја.

Суд је на крају нашао да су сва одлагања која се могу приписати подносиоцу представке износила укупно око две седмице те суд сматра да она нису значајно утицала на укупно трајање поступка. Наспрам тога Суд је приметио да је преко пет година и девет месеци поступак остао у фази претходне истраге. Чак и ако се узме у обзир чињеница да је предмет био правно и чињенично сложен, толико трајање се чини претераним. Суд примећује и да је било дугих периода током којих нема назнака да се ишта догађало. На крају, Суд примећује да се чини да је постојала слаба сарадња органа који су били укључени у предмет, што се види из бројних преформулисања оптужби против подносиоца представке. Ово, заједно с бројним упућивањем предмета од тужилаштва истражним органима за допунске истраге или исправљање процесних грешака је представљало значајан чинилац који је допринео кашњењу. Суд је нашао на основу анализе целокупног поступка, да подносиоцу представке јесте повређено право из чл. 6 Европске конвенције због неразумно дугог трајања кривичног поступка.¹⁰⁰

3.4.4. Значај предмета за подносиоца представке

У раније поменутој пресуди *De Clerck v. Belgium*,¹⁰¹ Суд је приликом оцене дужине трајања поступка узео у обзир и значај предмета за подносиоце представке. Како је нашао да је тај значај велики, Суд је сматрао да се надлежним властима

¹⁰⁰ Према: Мекбрајд, Дž, *op.cit.*, стр. 323.

¹⁰¹ *De Clerck v. Belgium*, бр. представке 34316/02, пресуда од 25.09.2007. године.

наметала потреба да буду посебно агилне, имајући у виду значајан финансијски улог за подносиоце представке и чињеницу да се поменути улог одражавао на њихову професионалну делатност као и на делатност предузећа којима управљају. Иако се радило о изузетно сложенем случају, баш овај критеријум био је један од пресудних да Суд ипак нађе повреду права на суђење у разумном року. Суд приликом разматрања овог критеријума посебно подвлачи да су, на пример, судови и органи социјалне заштите морали да покажу већу пажњу имајући у виду значај предмета за подносиоца, и додатно због њеног здравственог стања¹⁰² и због тога што судски поступак укључује и интересе деце.¹⁰³

Заштита оптуженог од дугог трајања кривичног поступка, као и спречавање да непотребно одуговлачење поступка доведе до неизвесности статуса оптуженог, уз угрожавање његових материјалних прилика, социјалног статуса, породичних прилика, психичке стабилности свакако је примарни циљ права на суђење без непотребних одлагања.¹⁰⁴ По нашем мишљењу, сви кривични поступци требало би да се у пракси сагледавају као поступци од већег значаја за подносиоце-окривљене, јер предуго трајање неизвесности само по себи представља казну окривљеном, што не би смело бити последица судског поступка.

3.4.5. Специфична мерила која суд узима у обзир

Националне власти предуго трајање поступка покушавају понекад да оправдају и кроз аргумент државне или правосудне реформе, те осим уобичајених мерила за оцену разумне дужине трајања поступка, некада се у обзир мора узети и друштвени и политички контекст државе потписнице. На пример, Суд наводи да се не може занемарити да је обнова демократије од априла 1974. године навела Португал да изврши промену свог правосудног система у тешким околностима које су биле без еквивалента у већини других европских земаља и које су отежане и процесом деколонизације као и због економске кризе. Суд ни на који начин не потцењује напоре уложене да се побољша приступ грађана правди и администрацији судова, посебно након проглашења Устава 1976. године. Међутим, даље истиче да се без обзира на

¹⁰² *V. A. M. v. Serbia*, бр. представке 39177/05, пресуда од 13.03.2007. године.

¹⁰³ *Tomic v. Serbia*, бр. представке 25959/06, пресуда од 26.06.2007. године, ст. 88–91.

¹⁰⁴ Кнежевић, С. – Кривично процесно право – Општи део, Ниш, 2019, стр. 76.

политичку позадину и реформе, држава обавезала да штити права гарантована Европском конвенцијом, те је даље ценио да су предузети кораци, иако одражавају вољу да се започне са решавањем проблема, били очигледно недовољни и закаснили и по својој природи нису били у стању да постигну задовољавајуће резултате.¹⁰⁵ Због тога, суд је нашао повреду чл. 6 ст. 1 у смислу права на суђење у разумном року. Одговор суда је различит, узимајући у обзир све релевантне факторе, али је чињеница да само потојање реформи не може отклонити одговорност државе за неразумно дуго трајање поступка, иако је суд свестан потешкоћа које понекад одлажу процесне радње пред националним судовима и које су последица различитих фактора.¹⁰⁶

О сваком од претходно објашњених критеријума ЕСЈП води рачуна приликом одлучивања о постојању повреде из чл. 6. Конвенције и неретко има веома тежак задатак у одређивању доприноса трајању поступка према различитим критеријумима.

3.5. Пресуде Европског суда за људска права донете против Републике Србије

Ради што квалитетнијег и свеобухватног сагледавања домаћих и међународних стандарда суђења у разумном року, приказ важнијих одлука Европског суда за људска права донетих против Републике Србије у погледу повреде права на суђење у разумном року има нарочит значај, због могућности директне упоредне анализе појединих решења. Познавање и изучавање ових случајева значајно је са аспекта оцене мерила суђења у разумном року, али и евентуалног уочавања постојања системског проблема и неадекватних законских решења домаћег права која треба прилагодити, не само из угла заштите у оквиру чл. 6 Конвенције, већ и кроз друге чланове.

Тако, у предмету *Mladenovic v. Serbia*,¹⁰⁷ подносиатељка представке се жалила на повреду чл. 2 Европске конвенције у његовом процедуралном аспекту и чл. 6 ст. 1 Конвенције у погледу дужине поступка. Подносиатељка је 2007. године поднела представку ЕСЈП због пропуста тужене државе да спроведе хитну темељну и делотворну истрагу о смрти њеног сина, као и због прекомерне дужине предметног

¹⁰⁵ *Guincho v. Portugal*, бр. представке 8990/80 од 10/07/1984. године. пара. 38-40.

¹⁰⁶ *Moreira de Azevedo* пресуда од 23.10.1990. године, Series A no. 189

¹⁰⁷ *Mladenovic v. Serbia*, бр. представке 1099/08, пресуда од 22.05.2012. године.

кривичног поступка, а обзиром да је решење о спровођењу истраге донето још августа 1991. године. Испитујући наводе апликанта, суд је утврђивао разлоге овог, већ на први поглед неразумно дугог трајања поступка и утврдио да је подносиатељка у својству супсидијарног тужиоца преузела кривично гоњење у овом предмету наредне године; да је окривљени ослобођен оптужбе 1996. године; да је Врховни суд пресуду укинуо 1999. године због битних неправилности и наложио поновно разматрање предмета; окружни суд је 2002. године поново ослободио окривљеног, да би Врховни суд поново 2004. године укинуо ту пресуду са образложењем да је суд скоро искључиво узео у обзир доказе у корист окривљеног, игноришући или погрешно представљајући остале. Од тада до 2009. године одржано је три, а одложено на десетину рочишта из различитих разлога, а када је предмет додељен новом судији и поступак је покренут испочетка, те до тренутка подношења представке ЕСЈП није заказан ни један претрес.

У својој оцени, Суд је најпре истакао да приликом извршавања процесних обавеза из чл. 2 Конвенције, постоји имплицитни захтев за хитношћу и разумном експедитивношћу,¹⁰⁸ те је нашао повреду чл. 2 Конвенције у процедуралном аспекту. Иако је подносиатељка представке истакла и повреду права на суђење у разумном року у оквиру члана 6 Конвенције, суд је нашао да није неопходно да се допуштеност или основаност притужбе подносиатељке представке разматрају посебно и по чл. 6 ст. 1 Конвенције, с обзиром да је захтев хитности саставни део чл. 2 у процедуралном аспекту, а чија је повреда већ утврђена.

Случај *Mitic v. Serbia*¹⁰⁹ слично као претходно приказан предмет, отвара питање дужине трајања кривичног поступка, кроз повреду чл. 2 Конвенције. Подносилац представке је отац Ј.М. који се 2007. године са 28 година обесио док је служио казну затвора у Окружном затвору у Лесковцу. Апликант је навео да је повређено право из чл. 2 Конвенције, у материјалном и процедуралном аспекту. Суд је након разматрања нашао да нема повреде овог члана Конвенције, и указао на обавезе које овај члан намеће државама у погледу хитности истраге. Најпре, да надлежне власти морају поступати са узорном марљивошћу и хитношћу. У вези са тим, суд је нашао да је истрага у конкретном случају била експедитивна и хитна, с обзиром на то да је на лицу места спроведена истог дана, одмах после инцидента, укључујући и фотографије лица места и тела. Форензичар је обавио обдукцију на дан смрти, а кривичне пријаве

¹⁰⁸ Видети и *Yaşa v. Turkey*, бр. представке 22495/93, пресуда од 02.09.1998. године; *Mahmut Kaya v. Turkey*, бр. представке 22535/93, пара. 106-107.

¹⁰⁹ *Mitic v. Serbia*, бр. представке 31963/08, пресуда од 22.01.2013. године.

подносиоца представке поново су разматрали јавни тужилац, истражни судија, Окружни суд и Врховни суд Србије, у року од пет месеци од дана смрти сина подносиоца представке. Из свих наведених разлога, суд је нашао да је спроведена истрага одговарала стандардима хитности који се захтевају, те да нема повреде чл. 2 у процедуралном аспекту.

Осим кроз члан 2, ЕСЈП је у случајевима где је Србија била тужена држава, оправданост дужине кривичног поступка разматрао и кроз чл. 3 Конвенције, који прописује да нико не сме бити подвргнут мучењу, или нечовечном или понижавајућем поступању или кажњавању и такође има свој процедурални аспект. Један од таквих случајева је и *Otasevic v. Serbia*,¹¹⁰ који се тичао наводног злостављања подносиоца представке од стране полиције и неадекватне истраге поводом тог критичног догађаја. У том случају, јавни тужилац је одлучио да не покрене кривично гоњење против полицајца које подносилац представке пријавио, али је подносилац преузео кривично гоњење. Након тога, суђење је вођено пред две инстанце, првостепени суд је донео пресуду за мање од две године од преузимања кривичног гоњења од стране подносиоца представке, а другостепени суд је потврдио ту одлуку за мање од годину дана. На основу тога, суд је одлучио да се може сматрати да је поступак вођен са разумном брзином и хитношћу.

Предмет *Ristic v. Serbia*¹¹¹ формиран је на основу представке коју је мајка поднела у име двојице синова, а због претеране дужине кривичног поступка у вези са неплаћањем досуђеног издржавања за њих од стране њиховог оца. Кривична пријава у предмету поднета је априла 2003. године, а у току поступка подносиатељка је истакла и имовинскоправни захтев у висини износа неисплаћеног издржавања. У току поступка, одржана су четири а одложено је преко тринаест рочишта (због разних процесних разлога, између осталог пропуста адвоката окривљеног да се појави у суду, пропуста суда да га адекватно позове, недоласка окривљеног, једно рочиште је одложено због спречености поступајућег судије, а једно ради изјашњавања на допунски налаз и мишљење вештака), изведен је доказ вештачењем и допуњен је налаз и мишљење вештака. Коначно 2008. године суд је изрекао окривљеном осуђујућу пресуду, али је оштећену упутио да имовинскоправни захтев оствари у парничном поступку, са објашњењем да подаци прикупљени током кривичног поступка не пружају довољан

¹¹⁰ *Otasevic v. Serbia*, бр. представке 32198/07, пресуда од 05.02.2013. године.

¹¹¹ *Ristic v. Serbia*, бр. представке 32181/08, пресуда од 18.01.2011. године.

основ да се ствар расправи у кривичном поступку. Окружни суд у Београду је ову пресуду укинуо и вратио на поновно суђење, након чега је још једно рочиште одложено, после чега је обустављен кривични поступак због застарелости кривичног гоњења, 2009. године. У поступку пред ЕСЈП, Влада тужене Републике Србије подробно је оспорила наводе апликанткиње и објаснила да, пре свега, суд може узети у обзир само дужину трајања кривичног поступка након ступања на снагу Конвенције за Србију; затим да је предмет релативно сложен због дужности суда да утврди и елементе бића кривичног дела и елементе дуга оптуженог; да је понашање пуномоћника подносиољке представке допринело дугом трајању поступка, као и да је поступајући судија одложио неколико рочишта како би осигурао право оптуженог на правично суђење. На овакве наводе апликанткиња је одговорила да је предметни поступак фактички и правно једноставан, као и да су судски органи упутили веома узнемирујућу поруку неодговорним очевима, у смислу да могу да некажњено неплаћају издржавање за децу.

Суд је приликом оцене најпре нашао да је чл. 6 у смислу права на суђење у разумном року применљив у конкретном случају, с обзиром на то да је подносиољка била оштећена у кривичном поступку и да је истакла имовинскоправни захтев пред националним судовима. Након тога, суд је утврдио релевантни период трајања поступка и то од дана када је Конвенција ступила на снагу за Републику Србију - пет година и седам месеци, пред два нивоа судске надлежности. Суд је ценио и то да предметни поступак није био нарочито сложен, да се тицао питања од велике важности за подносиољку представке, као и да се у споровима који се тичу деце, захтева посебна марљивост. Ценио је и да понашање подносиољке представке, иако је једно рочиште одложено на њено тражење, а на једном рочишту се није појавио њен пуномоћник, није допринело неразумно дугом трајању поступка у битној мери. Суд је нашао одговорност тужене државе за дужину трајања поступка, због дужих периода судске неактивности, као и неколико неоснованих одлагања рочишта и нашао повреду чл. 6, ст. 1 Конвенције и досудио подносиољки износ од 2.600,00 евра на име нематеријалне штете као последицу утврђене повреде. Суд је одбио да обавезе тужену државу на исплату материјалне штете, између осталог и износа на име издржавања који су досудили домаћи судови, са образложењем да суд не види никакву узрочну везу између утврђене повреде и наводне штете. Овај случај пример је утицаја који непоштовање права на суђење у разумном року може имати на повреду или

угрожаваће других права лица. Због неразумно дугог трајања кривичног поступка, гођење је застарело, због чега је подносиоци представке и њеној деци онемогућено да се о њиховом захтеву одлучи у кривичном поступку и да им се исплати одређени износ на име издржавања. Овај свој захтев на крају нису успели да остваре ни пред ЕСЉП, иако постоји директна узрочно-последична веза између неразумно дугог трајања кривичног поступка и немогућности подносиоцике да наплати износ у висини имовинско-правног захтева.

Још у једном случају вођеном против Републике Србије пред Европским судом за људска права питање разумног трајања кривичног поступка постављено је кроз члан који није чл. 6 ст. 1 Конвенције. Наиме, ради се о предмету *Milosevic v. Serbia*¹¹² где је дилема настала око питања да ли је поступање државе било у складу са захтевом из чл. 5 ст. 3 Конвенције да свако ко је ухапшен или лишен слободе буде без одлагања изведен пред судију или друго службено лице законом одређено да обавља судске функције. Подносилац представке био је осумњичени у наведеном поступку, за кривична дела крађа и ухапшен дана 20.01.2005. године. Подносилац представке се жалио зато што није одмах и лично изведен пред судију са овлашћењем да га пусти на слободу и већ на националном нивоу истакао да је то повреда чл. 5 ст. 3 Конвенције. Суд је тумачио да се притужба подносиоца представке односи на наводни недостатак Законика о кривичном поступку Републике Србије, како су га тумачили домаћи судови и применили у његовом случају, што је довело до дугог трајања спорне ситуације. Истакао је још и да истражни судија који је саслушао подносиоца представке 27.01.2005. године није имао обавезу по домаћем закону да испита његов приговор нити овлашћење да самостално донесе решење о његовом пуштању на слободу. Штавише, подносилац представке сматра да све до 02.03.2005. године када је одржано прво рочиште, он није био „изведен пред судију“ у смислу у коме то прописује Европска конвенција.

Суд је у свом одлучивању истакао да законито ухапшен појединац или појединац осумњичен да је извршио кривично дело мора према чл. 5 ст. 3 Конвенције бити заштићен одређеном судском контролом, која између осталог мора испунити захтев хитности.¹¹³ Суд је затим подсетио да се на пример период од 15 дана од кад је подносилац представке стављен у притвор на основу судског решења и његовог личног

¹¹² *Milosevic v. Serbia*, бр. представке 31320/05, пресуда од 28.04.2009. године.

¹¹³ *McKay v. United Kingdom*, бр. представке 543/03, пресуда од 03.10.2006. године, пара. 33.

саслушања пред судијом сматрао несагласним са чл. 5 ст. 3 у предмету *McGoff v. Sweden*.¹¹⁴ Суд је, према томе, нашао да је у конкретном случају повређено право апликанта из чл. 5 ст. 3 Конвенције, јер је изведен пред судију (који је имао обавезу да размотри његов притвор и неопходно овлашћење да наложи његово пуштање на слободу) тек након више од 41 дана од дана његовог хапшења.¹¹⁵ Као адекватну одштету на име нематеријалне штете, суд је апликанту за наведену повреду доделио 3.000,00 евра која је исплатила тужена држава.

Случај *Vrencev v. Serbia*¹¹⁶ пример је строгости стандарда разумног рока, када се ради о притворским предметима.¹¹⁷ Суд је истакао да за поштовање овог члана Конвенције није довољно да се лишавање слободе изврши у складу са националним правом, већ мора бити неопходно у посебним околностима сваког случаја. Притварање појединца и продужење притвора је толико озбиљна мера да је оправдана само као крајње средство у случајевима када су друге, мање строге мере недовољне за заштиту индивидуалног или јавног интереса. Судска контрола коју захтева чл. 5 ст. 3 мора, између осталог, да задовољи захтев хитности, допуштајући тиме откривање било каквог злостављања и свођење на минимум сваког неоправданог мешања са индивидуалном слободом. Строго временско ограничење које намеће овај захтев оставља мало флексибилности у тумачењу јер би у супротном постојао озбиљан ризик нарушавања саме суштине заштићеног права. Што се тиче одређивања и продужетка притвора, суд је нагласио да је одговорност на првом месту на домаћим правосудним органима да обезбеде да притвор оптуженог у истрази не пређе разумни рок. У ту сврху они морају, водећи рачуна о принципу претпоставке невиности, испитати све чињенице које указују или оповргавају постојање важног јавног интереса за држање осумњиченог у притвору и морају их навести у својим одлукама.¹¹⁸ У погледу трајања притвора, суд истиче да постојање основане сумње да је ухапшено лице извршило кривично дело неопходан је услов да би продужетак притвора био законит, али са протеком времена то више није довољно и Суд тада мора утврдити да ли су дати други разлози који би наставили да оправдавају лишавање слободе. Тамо где су такви

¹¹⁴ *McGoff v. Sweden*, бр. представке 9017/80, пресуда од 26.10.1984.

¹¹⁵ Слично и у случају *Vrencev v. Serbia*, бр. представке 2361/05, пресуда од 23.09.2008. године, пара.64-68.

¹¹⁶ *Vrencev v. Serbia*, бр. представке 2361/05, пресуда од 23.09.2008.

¹¹⁷ Више о овој теми у: Илић, И – Притвор – легислативни оквир и примена европских стандарда, у: Зборник радова „Право у функцији развоја друштва“, Косовска Митровица, 2019, стр. 123-135.

¹¹⁸ Видети и *Weinsztal v. Poland*, бр. представке 43748/98, пресуда од 30.05.2006, пара. 50.

разлози били „релевантни“ и „довољни“, Суд се даље такође мора уверити да су национални органи показали „посебну марљивост“ у вођењу предметног поступка.¹¹⁹ Суд је и у овом предмету нашао повреду чл. 5 ст. 3 Конвенције због дужине трајања притвора, наглашавајући да се све процесне радње у притворским предметима морају обављати благовремено и експедитивно, како би се свако евентуално неоправдано лишавање слободе svelo на прихватљив минимум.

Специфичан случај неразумно дугог трајања поступка у предмету *Isakovic Vidovic and others v. Serbia*¹²⁰ исходовао је тиме да суд наведену повреду утврди у склопу чл. 8 Конвенције, који гарантује право на поштовање приватног и породичног живота.¹²¹ Након наводног извршења кривичног дела из 1997. године и подношења кривичне пријаве од стране подносиоце представке, јавни тужилац је марта 1998. године подигао оптужницу против окривљеног за кривично дело тешке телесне повреде. Окривљени је осуђен јуна 2000. године, након чега је суд другог степена годину дана после тога укинуо првостепену пресуду и предмет вратио на поновно суђење. До 2007. године, поступајући судија је одржао и одложио неколико претреса, при чему се разлози одлагања не могу приписати у кривицу подносиоце представке, да би суд септембра 2007. године обуставио поступак због застарелости. Суд је нашао повреду чл. 8 Конвенције јер спорно поступање државних органа Србије није пружило одговарајућу заштиту подносиоце представке од напада на њен физички интегритет и показало је мањкавост у начину на који су кривичноправни механизми примењени.

¹¹⁹ Видети, између осталих: *Letellier v. France*, Серија А бр. 207, пресуда од 26.06.1991, пара 35.

¹²⁰ *Isakovic Vidovic and others v. Serbia*, бр. представке 41694/07, пресуда од 01.07.2014. године.

¹²¹ Чл. 8 Европске конвенције гарантује: „Свако има право на поштовање свог приватног и породичног живота, дома и преписке. Јавне власти неће се мешати у вршење овог права сем ако то није у складу са законом и неопходно у демократском друштву у интересу националне безбедности, јавне безбедности или економске добробити земље, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, или ради заштите права и слобода других“.

IV ПРАВО НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

4.1. Национални стандарди суђења у разумном року

Ради свеобухватног сагледавања обима и карактеристика права на суђење у разумном року у кривичном поступку Републике Србије, неопходно је дефинисати, а затим испитати неколико кључних тачака. То су: почетак и крај релевантног периода који се има узети у разматрање приликом оцене да ли је дошло до повреде права на суђење у разумном року, имаоци права на суђење у разумном року, мерила за оцену (не)поштовања права на суђење у разумном року, као и постојање и квалитет правних средстава којима се штити право на суђење у разумном року. Све време се мора имати у виду да се покретањем кривичног поступка активира механизам кривичноправне заштите друштвених вредности, што за последицу има ограничавање елементарних људских права окривљеног.¹²²

Пре свега, како у самом називу права о коме је реч стоји реч суђење, веома је битно одредити да ли јавнотужилачка истрага улази у обрачун укупне дужине кривичног поступка или не. Одговор на ово питање несумњиво даје Закон о заштити права на суђење у разумном року. Закон у чл. 1 ст. 3 експлицитно прописује који се временски период има узети као релевантан приликом оцене да ли је дошло до повреде права на суђење у разумном року у кривичном поступку и то тако што предвиђа да судска заштита права на суђење у разумном року укључује и истрагу коју у кривичном поступку спроводи јавни тужилац.¹²³ Осим тога, сам Законик о кривичном поступку у чл. 5 ст. 2 разјашњава када почиње кривично гоњење и то: 1) првом радњом јавног тужиоца, или овлашћених службених лица полиције на основу захтева јавног тужиоца, предузетом у складу са закоником, ради провере основа сумње да је учињено кривично дело или да је одређено лице учинило кривично дело; 2) подношењем приватне тужбе.

У даљем тексту биће дат преглед законских решења превасходно према Закону о заштити права на суђење у разумном року, али је пре тога неопходно изложити правна средства која предвиђа Законик о кривичном поступку а која учесницима у поступку стоје на располагању ради спречавања одуговлачења кривичног поступка.

¹²² Кнежевић, С. – Право на правично суђење, у: Зборник радова Правног факултета у Нишу, бр. 44, 2004, стр. 209.

¹²³ Закон о заштити права на суђење у разумном року ("Сл. гласник РС", бр. 40/2015).

Пре свега, сам Законик прописује право на суђење у разумном року у чл. 14 и то тако што наводи да је “Суд дужан да кривични поступак спроведе без одуговлачења и да онемогући сваку злоупотребу права усмерену на одуговлачење поступка“. У ставу другом истог члана кривични поступак против окривљеног који је у притвору прописан је као хитан. Због одуговлачења поступка, као и због других неправилности у истрази, осумњичени и његов бранилац могу поднети приговор непосредно вишем јавном тужиоцу. Право на подношење приговора осумњичени стиче одмах по сазнању за учињену неправилност, а губи га завршетком истраге. Непосредно виши јавни тужилац тада има обавезу да у року од осам дана од дана пријема приговора донесе решење о основаности поднетог приговора, а против ког решења није дозвољена жалба ни приговор. Уколико се приговор усвоји, јавни тужилац ће издати обавезно упутство надлежном јавном тужиоцу да отклони утврђене неправилности у току истраге. Ако приговор поднет јавном тужиоцу буде одбијен, осумњичени и његов бранилац могу у року од осам дана по пријему решења јавног тужиоца поднети притужбу судији за претходни поступак, након чега судија може наложити да се предузму мере за отклањање неправилности. Оваква законска решења заправо дају могућност својеврсне судске контроле поступања јавног тужиоца у истрази.¹²⁴ Међутим, Законик не прописује процесну санкцију уколико наложене мере не буду предузете од стране јавног тужиоца.

Осим наведеног, Законик у оквиру права и дужности процесних субјеката прописује обавезе усмерене на разумно трајање поступка. Тако, у чл. 72 Законика прописано је да је бранилац окривљеног дужан да не злоупотреби права у циљу одуговлачења поступка; Стручни саветник је према чл. 126 ст. 3 дужан да пуномоћје без одлагања поднесе органу поступка, да странци пружи помоћ стручно, савесно и благовремено, да не злоупотребљава своја права и да не одуговлачи поступак. Такође, правила о одлучивању о имовинскоправном захтеву тако су формулисана да ће се исти расправити на предлог овлашћених лица у кривичном поступку, ако се тиме не би знатно одуговлачио овај поступак. Оваквим решењем у чл. 252 Законика, законодавац је у први план ставио одлучивање о кривичној оптужби усмереној према окривљеном, у што краћем поступку, док се по питању имовинскоправног захтева, односно како би ЕСЈП формулисао „парничног дела кривичног поступка“ оштећени упућује на

¹²⁴ Кнежевић, С. Кривично процесно право – Посебни део, Ниш, 2019, стр. 34; Законик о кривичном поступку, чл. 312.

парницу.¹²⁵ Једно од овлашћења председника већа формулисано у чл. 367 Законика такво је да се стара о томе да поступак тече без одуговлачења и разматрања питања која не доприносе свестраном расправљању предмета доказивања. Осим тога, Законик у посебном члану (чл. 374) наводи које су то све мере за спречавање одуговлачења поступка. У ст. 1 наведеног члана прописано је да ће браниоцу, оштећеном, законском заступнику, пуномоћнику, оштећеном као тужиоцу или приватном тужиоцу који предузима радње очигледно усмерене на одуговлачење поступка, веће изрећи опомену. Даље, о неблагоприятном или неодговарајућем поступању јавног тужиоца или лица које га замењује, а којим се проузрокује одуговлачење поступка, председник већа ће известити надлежног јавног тужиоца и Државно веће тужилаца, уз обавезу обавештавања суда о предузетим мерама. Председник већа обавестиће надлежну адвокатску комору о опомени изреченој адвокату због одуговлачења поступка, уз обавезу обавештавања суда о предузетим мерама. Овлашћења председника већа иду и дотле да он може решењем одбити предлог за извођење доказа уколико је његово извођење очигледно усмерено на одуговлачење поступка.¹²⁶ На крају, законодавац се превентивно стара о дужини кривичног поступка, кроз поједина решења Законика о кривичном поступку, а која се односе на рокове у којима се одређене радње морају предузети (преклузивни рокови) и на рокове у којима би одређене радње требало да буду предузете (инструктивни рокови). Мисли се на пример на рокове за подношење приговора оштећеног кад јавни тужилац за кривично дело за које се гони по службеној дужности, одбаци кривичну пријаву, обустави истрагу или одустане од кривичног гоњења до потврђивања оптужнице;¹²⁷ рок за преузимање кривичног гоњења од стране оштећеног;¹²⁸ рок за преузимање кривичног гоњења од стране правног следбеника оштећеног¹²⁹ и слично.

Рокови за поступање јавног тужилаштва и суда нарочито су значајни приликом утврђивања да ли је мерило „поступање органа поступка“ допринело у битном делу неразумно дугом трајању поступка. Због тога, Законик прописује да: лице ухапшено без одлуке суда, односно лице ухапшено на основу одлуке суда које није саслушано,

¹²⁵ У том смислу, чл. 256 ЗКП прописује и „Ако би се прикупљањем доказа и провером околности о имовинскоправном захтеву знатно одуговлачио поступак, орган поступка ће се ограничити на прикупљање оних података чије утврђивање касније не би било могућно или би било знатно отежано“.

¹²⁶ Чл. 395 Законика о кривичном поступку.

¹²⁷ Чл. 51 Законика о кривичном поступку.

¹²⁸ Чл. 52 Законика о кривичном поступку.

¹²⁹ Чл. 57 Законика о кривичном поступку.

мора бити без одлагања, а најкасније у року од 48 часова, предато надлежном судији за претходни поступак или ако се то не догоди, пуштено на слободу;¹³⁰ решење о притвору предаје окривљеном у часу хапшења, а најкасније у року од 12 часова од часа притварања;¹³¹ против жалбе на решење којим је у току истраге јавни тужилац одбио предлог окривљеног или његовог браниоца за одређивање вештачења, одлучује судија за претходни поступак у року од 48 часова;¹³² да ће претресање стана започети најкасније у року од осам дана од дана издавања наредбе;¹³³ ако јавни тужилац не покрене кривични поступак у року од шест месеци од дана када се упознао са материјалом прикупљеним коришћењем посебних доказних радњи судија за претходни поступак ће донети решење о уништењу прикупљеног материјала;¹³⁴ да укупно трајање притвора у истрази може бити највише 6 месеци, са продужењем и да ће се ако се до истека тог рока не подигне оптужница, окривљени пустити на слободу;¹³⁵ ако јавни тужилац не заврши истрагу против осумњиченог у року од шест месеци, а када је реч о кривичном делу за које је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности у року од једне године, дужан је да обавести непосредно вишег јавног тужиоца о разлозима због којих истрага није окончана;¹³⁶ оптужница се подиже у року од 15 дана од када је завршена истрага;¹³⁷ председник већа ће одредити припремно рочиште најкасније у року од 30 дана ако је оптужени у притвору, односно у року од 60 дана ако је оптужени на слободи, рачунајући од дана пријема потврђене оптужнице у суд;¹³⁸ пресуда која је објављена ће се писмено изградити и доставити у року од 15 дана од дана објављивања, а у предметима за које је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности - у року од 30 дана од дана објављивања.¹³⁹

Посебно се хитност поступања наглашава у поступцима према малолетницима и то одређивањем да су органи који учествују у поступку према малолетнику, као и

¹³⁰ Чл. 69 Законика о кривичном поступку.

¹³¹ Чл. 213 Законика о кривичном поступку.

¹³² Чл. 117 Законика о кривичном поступку.

¹³³ Чл. 155 Законика о кривичном поступку.

¹³⁴ Чл. 163 Законика о кривичном поступку.

¹³⁵ Чл. 215 Законика о кривичном поступку.

¹³⁶ Чл. 310 Законика о кривичном поступку.

¹³⁷ Чл. 331 Законика о кривичном поступку.

¹³⁸ Чл. 346 Законика о кривичном поступку.

¹³⁹ Чл. 427 Законика о кривичном поступку.

други органи и установе од којих се траже обавештења, извештаји или мишљења, дужни да поступају најхитније како би се поступак што пре завршио.¹⁴⁰

Ово су само неки од рокова које прописује наш законодавац и који би, уколико би се доследно примењивали у пракси, представљали чврсту окосницу за разумну дужину трајања поступка.

4.2. Субјекти права на суђење у разумном року

За разлику од парничног поступка, круг лица који се сматрају субјектима права на суђење у разумном року у кривичном поступку је ограничен. Закон о заштити права на суђење у разумном року у чл. 2 најпре прописује да ово право има свака странка у судском поступку, што укључује и извршни поступак и сваки учесник по закону којим се уређује ванпарнични поступак. Међутим, у кривичном поступку право на заштиту по закону има наравно окривљени, а оштећени,¹⁴¹ приватни тужилац и оштећени као тужилац само уколико су истакли имовинско-правни захтев. Такође, јавни тужилац као странка у кривичном поступку не може се позвати на то да му је повређено право на суђење у разумном року.¹⁴² Оваквим решењем, домаће законодавство у потпуности одговара пракси ЕСЈП, те гарантује право на суђење у разумном року свим лицима којима то гарантују и европски стандарди.

4.3. Правна средства којима се штити право на суђење у разумном року

Закон о заштити права на суђење у разумном року предвиђа одређена правна средства којима се штити право на суђење у разумном року и то 1) приговор ради убрзавања поступка; 2) жалба и 3) захтев за правично задовољење.

Како би се право на приступ суду ради испитивања прекомерне дужине поступка остварило у најширем обиму, законодавац је прописао да у поступцима у којима се штити право на суђење у разумном року странка не плаћа судску таксу. На

¹⁴⁰ Чл. 56 Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005).

¹⁴¹ Више о положају оштећеног у кривичном поступку у: Илић, И., Положај оштећеног у кривичном поступку, у: Мобилна правна клиника: од институције ка жртви, Ниш, 2014, стр. 219-236; Илић, И. Миљуш, И. - Примена међународних стандарда о положају оштећеног у кривичном поступку, у: Усклађивање права Србије са правом ЕУ; зборник радова. Књ. 3 – Ниш, Правни факултет, 2016, стр. 221-238.

¹⁴² Закон о заштити права на суђење у разумном року ("Сл. гласник РС", бр. 40/2015).

тај начин, приступ суду је једнак, односно судско одлучивање у овим поступцима је једнако доступно свим лицима, од којих би нека можда била одвраћена од изјављивања наведених правних средстава да је ситуација другачија, због лоших финансијских прилика. Осим тога, поступци по наведеним правним средствима имају статус хитних и додељено им је првенство у одлучивању.

Временско ограничење за подношење приговора и жалбе одређено је до окончања поступка. Дакле, није могуће тражити утврђивање повреде права на суђење у разумном року након правноснажног окончања поступка нити добити правично задовољење због истог. Из наведеног може се закључити да је намера законодавца усмерена на испитивање постојања тренутних и актуелних повреда права на суђење у разумном року и њихово евентуално отклањање, те смањења системског проблема у будућности, након година примене овог Закона.¹⁴³

У самом Коментару Закона о заштити права на суђење у разумном року,¹⁴⁴ ауторке, иначе судије Врховног касационог суда, наглашавају да овај закон уводи делотворни правни лек који мора да буде у стању да исправи повреду права или спречи наставак даљег повређивања права (превентивни правни лек) или да пружи адекватну накнаду за већ учињену повреду (компензаторни правни лек). Тако да, није довољно само предвиђање правних средстава, већ и да се њихова делотворност докаже управо кроз примену закона и праксу домаћих судова. Велику улогу у делотворности примене закона има сваки поједини судија, који би требало да одредбе овог закона тумаче у складу са праксом и ставовима Европског суда за људска права.

4.3.1. Приговор и поступак по приговору

Сам поступак у коме се тражи заштита права на суђење у разумном року почиње подношењем приговора, који осим генералија мора да садржи време трајања поступка, укључујући и време трајања истраге коју спроводи јавни тужилац, податке о предмету суђења који указују на то да суд непотребно касни с одлучивањем и податке о предмету истраге који указују на то да јавни тужилац одуговлачи спровођење истраге. Иако ове податке орган поступка може сазнати и сазнаје по службеној дужности, законодавац предвиђа обавезу подносиоца приговора да сам наведе

¹⁴³ Закон о заштити права на суђење у разумном року ("Сл. гласник РС", бр. 40/2015).

¹⁴⁴ Милутиновић, Љ., Андрејевић, С. - Коментар Закона о заштити права на суђење у разумном року, Службени гласник, 2019, стр. 35.

целокупну дужину поступка о коме је реч, као и податке који указују на то да се касни са одлучивањем. Наведено указује на одређени баланс коме тежи законодавац - са једне стране постоји обавеза надлежног суда да донесе подробно образложено решење, али са друге постоји и обавеза подносиоца приговора да образложи своје разлоге за његово подношење.

Приговор се, у зависности од фазе поступка, може поднети суду који води поступак или суду пред којим се води поступак ако странка сматра да је јавни тужилац повредио њено право. Наведени поступак води и о приговору одлучује председник суда, односно судија или судије које он одреди да поступају у тој ствари. У овом поступку нема усмене расправе, а предвиђена је сходна примена Закона о ванпарничном поступку.¹⁴⁵ Рок који је остављен суду за одлучивање по приговору је два месеца од дана пријема приговора. Даља динамика одлучивања по приговору оставља две могућности – одлучивање без испитног поступка или након спроведеног испитног поступка. Суд ће одбити приговор без испитног поступка уколико је очигледно неоснован, што се цени са аспекта трајања поступка које је наведено у приговору. Уколико суд започне испитни поступак, затражиће се од поступајућег судије, председника већа или јавног тужиоца достављање извештаја о развоју предмета о коме је реч са предлогом рока у коме се може окончати поступак, при чему се извештај мора дати у року од 15 дана или чак у краћем року, ако је реч о поступку у коме је посебним законом одређено хитно поступање. Председник суда може и сам проучити списе предмета, уколико сматра да је то потребно. Ако не, онда ће одлуку донети на основу испитивања навода из приговора, навода из извештаја и примене мерила за оцену трајања суђења у разумном року.

Што се тиче доношења коначне одлуке о приговору, председник суда може: 1) одбацити приговор, уколико он нема све обавезне елементе прописане законом, а то одсуство је довело до немогућности да се по приговору поступа, ако је приговор преурањен или га је поднело неовлашћено лице; 2) одбити приговор као неоснован или 3) усвојити приговор и утврдити повреду права на суђење у разумном року.

Према чл. 11 Закона о суђењу у разумном року, у решењу којим се приговор ради убрзања усваја и утврђује повреда права на суђење у разумном року, председник суда образлаже разлоге због којих је утврђено да је повређено право странке и налаже

¹⁴⁵ Закон о ванпарничном поступку ("Сл. гласник СРС", бр. 25/82 и 48/88 и "Сл. гласник РС", бр. 46/95 - др. закон, 18/2005 - др. закон, 85/2012, 45/2013 - др. закон, 55/2014, 6/2015 и 106/2015 - др. закон)

процесне радње које делотворно убрзавају поступак и то тако што одређује рок у коме је судија дужан да предузме наложене процесне радње, а који не може бити краћи од 15 дана, нити дужи од четири месеца, и примерен рок у коме га судија извештава о предузетим радњама. Додатна овлашћења која има председник суда јесу: одређивање првенства у одлучивању (уколико се ради о хитном поступку) и одузимање предмета поступајућем судији и додељивање другом (уколико је право странке повређено због преоптерећености или дужег одсуства судије).

У случају да председник суда утврди повреду права на суђење у разумном року у истрази, коју спроводи јавни тужилац, он неће директно поступајућем јавном тужиоцу наложити радње које убрзавају поступак, већ ће непосредно вишем јавном тужиоцу доставити решење којим је приговор усвојен и којим је утврђено да је јавни тужилац повредио право на суђење у разумном року. На основу тога, непосредно виши јавни тужилац дужан је да у року од осам дана од дана пријема решења донесе обавезно упутство којим поступајућем јавном тужиоцу налаже процесне радње које делотворно убрзавају поступак, а које је он дужан да предузме у року не краћем од 15 дана, нити дужем од четири месеца. Председнику суда доставља се обавезно упутство.

У погледу подношења новог приговора у истом поступку, законодавац је предвидео одређена правила. Странка чији су приговор или жалба одбачени може одмах поднети нови приговор, али странка чији је приговор одбијен, а која није поднела жалбу, може да поднесе нови приговор када истекну четири месеца од дана пријема решења о одбијању приговора; странка чији је приговор одбијен, а која је поднела жалбу која је одбијена када истекну четири месеца од дана пријема решења о одбијању жалбе, а странка чији је приговор усвојен, а која није поднела жалбу - када истекне пет месеци од дана пријема решења о усвајању приговора.¹⁴⁶ Ова правила, међутим, не важе у поступку у коме су предложени или одређени притвор или привремена мера, у извршном поступку и у поступку против малолетника. Осим тога, у било ком поступку, уколико је судија или јавни тужилац био дужан да предузме делотворне процесне радње у одређеном року а то није учинио, нови приговор се може поднети истеком тог рока.¹⁴⁷

¹⁴⁶ Чл. 13 Закона о заштити права на суђење у разумном року ("Сл. гласник РС", бр. 40/2015).

¹⁴⁷ Закон о заштити права на суђење у разумном року ("Сл. гласник РС", бр. 40/2015).

4.3.2. Жалба и поступак по жалби

Право на жалбу има странка: 1) ако је њен приговор одбијен, 2) ако председник суда о приговору не одлучи у року од два месеца од дана пријема приговора, 3) ако је приговор усвојен, али непосредно виши јавни тужилац није донео обавезно упутство у року од осам дана од дана пријема решења председника суда; 4) ако председник суда или непосредно виши јавни тужилац није наложио судији или јавном тужиоцу процесне радње које делотворно убрзавају поступак или 5) ако судија или јавни тужилац није предузео наложене процесне радње у року који му је одређен.

Поред навођења разлога жалбе, ово правно средство садржи исте обавезне елементе као приговор. Судија и јавни тужилац немају право на жалбу против решења којим се приговор усваја. Против решења о одбацивању приговора није дозвољена жалба.

Рок за подношење жалбе износи осам дана, с тим што почиње да тече различито, у зависности од разлога за подношење жалбе. Тако, уколико је разлог подношења неодлучивање председника суда о приговору, рок почиње да тече дана када је истекао рок од два месеца од дана пријема приговора; ако је приговор одбијен, рок се рачуна од дана када је странка примила решење о одбијању приговора; ако је непосредно виши јавни тужилац био дужан да донесе обавезно упутство а то није учинио, рок се има рачунати од дана истека рока за доношење тог упутства и сл.

Према закону, жалба се подноси председнику суда који је одлучивао о приговору, који жалбу и списе предмета доставља председнику непосредно вишег суда који води поступак по жалби и одлучује о њој, у року од 30 дана од пријема. Жалба се не доставља на одговор, а усмена расправа се не одржава.

Председник непосредно вишег суда решењем одбацује или одбија жалбу без испитног поступка, или води испитни поступак. Испитни поступак одвија се слично као испитни поступак по приговору, у смислу разматрања списа предмета, испитивања навода из жалбе и примењивање мерила за оцену трајања суђења у разумном року. Одлуке по жалби могу бити следеће: 1) одбацивање жалбе, ако је непотпуна, ако ју је поднело неовлашћено лице, ако је преурањена, неблаговремена, ако се лице одрекло права на жалбу или ако је повукло жалбу, или нема правни интерес за њу; 2) одбијање (са или без испитног поступка) и потврђивање првостепеног решења или 3) усвајање жалбе и преиначавање првостепеног решења / одлучивање о приговору / достављање надлежном јавном тужиоцу (члан 19). При доношењу решења којим одлучује о

приговору председник непосредно вишег суда има иста права и обавезе као председник суда коме је поднет приговор, у погледу мера за убрзање поступка и налога поступајућем судији или јавном тужиоцу. Против решења председника непосредно вишег суда о жалби није дозвољена жалба.

Интригантно је упозорење које законодавац оставља у Закону, да решење о приговору и жалби не сме да утиче на чињенична и правна питања која су предмет суђења или истраге. Поставља се питање да ли је наведено упозорење остављено за суд који поступа у конкретним случајевима у повредама права на суђење у разумном року, у смислу подсећања на обавезу непристрасности и на то да странка не сме имати неповољнији третман због тога што је користила правна средства прописана Законом, што је свакако у самој суштини судијског посла.

Закон прописује још и да решење којим се усвајају или одбијају приговор и жалба мора бити подробно образложено. То би требало да подразумева да решење осим одлуке о постојању или непостојању повреде права на суђење у разумном року и сумираног тока предмета, садржи и објашњење како су мерила за оцену (не)поштовања права на суђење у разумном року примењена на конкретно стање случаја и како су мерила у свом садејству довела до одређене одлуке поступајућег суда.¹⁴⁸

4.3.3. Правично задовољење

Странка која је успела у поступку, односно којој је утврђена повреда права на суђење у разумном року стиче право на правично задовољење, без обзира на то да ли је то постојање повреде утврђено у поступку по приговору или у поступку по жалби. Одговорност Републике Србије за неимовинску штету изазвану повредом права на суђење у разумном року је објективна.

Право на правично задовољење манифестује се кроз: новчано обештећење на име неимовинске штете која је странци изазвана повредом права на суђење у разумном року; објављивање писмене изјаве Државног правобранилаштва којом се утврђује да је странци било повређено право на суђење у разумном року или објављивање пресуде којом се утврђује да је странци било повређено право на суђење у разумном року. При одлучивању о правичном задовољењу, Правобранилаштво и судови везани су

¹⁴⁸ Закон о заштити права на суђење у разумном року ("Сл. гласник РС", бр. 40/2015).

решењима председника судова којима је утврђена повреда права странке на суђење у разумном року.

Након што је решењем надлежног суда утврђено право странке на правично задовољење, странка има две могућности и то: подношење предлога за поравнање Правобранилаштву у року од 6 месеци од дана стицања права или подношење тужбе против Републике Србије у року од једне године. У предлогу Правобранилаштву странка наводи који вид правичног задовољења захтева и уколико буде постигнут договор закључује се вансудско поравнање које представља извршну исправу. У случају да странка поднесе тужбу против Републике Србије за новчано обештећење (није дозвољена док траје покушај поравнања с Правобранилаштом, нити ако су странка и Правобранилаштво закључили поравнање), сходно се примењују одредбе о споровима мале вредности из закона којим се уређује парнични поступак.¹⁴⁹ Новчано обештећење за неимовинску штету признаје се у висини од 300 евра до 3.000 евра по предмету у динарској противвредности, при чему се опет примењују мерила из чл. 4 Закона о заштити права на суђење у разумном року. Тужба се може поднети и за накнаду имовинске штете изазване повредом права на суђење у разумном року. Новчано обештећење и накнаду имовинске штете исплаћује суд или јавно тужилаштво који су повредили право на суђење у разумном року, а средства за исплату новчаног обештећења и накнаду имовинске штете обезбеђују се из буџета Републике Србије. Ревизија је у овом поступку изричито искључена.

Занимљиво је да Закон оставља могућност лицима која су Европском суду за људска права поднела представку због тога што сматрају да је повређено њихово право на суђење у разумном року, а о којој није донета одлука о прихватљивости или основаности, да у року од шест месеци од дана ступања на снагу Закона поднесу Правобранилаштву предлог за поравнање о новчаном обештећењу, уз навођење датума предаје представке Европском суду за људска права и броја представке у предлогу за поравнање. Уколико поравнање буде неуспешно или уместо предлога за поравнање, лице може на основу овог закона да поднесе тужбу за новчано обештећење против Републике Србије суду који је надлежан.¹⁵⁰ Поставља се питање остваривања права, уколико странка то не успе пред националним органима, с обзиром да ће представка

¹⁴⁹ Закон о парничном поступку ("Сл. гласник РС", бр. 72/2011, 49/2013 - одлука УС, 74/2013 - одлука УС, 55/2014, 87/2018 и 18/2020).

¹⁵⁰ Закон о заштити права на суђење у разумном року ("Сл. гласник РС", бр. 40/2015).

ЕСЈП бити повучена. Предлагање лицима да повуку представке, без загарантованог исхода на националном нивоу, представља ризичан потез.

4.4. Мерила за оцену (не)поштовања права на суђење у разумном року

Због специфичности права о коме је реч, не постоји одређени временски период, чак ни оквирно постављен, чијим би се прекорачењем могло аутоматски утврдити да је дошло до повреде права на суђење у разумном року одређеном лицу. Због тога, у сваком конкретном случају, суд мора ценити да ли је одређеном дужином поступка лицу повређено право о коме је реч. Овакав закључак провлачи се кроз наш Закон о заштити права на суђење у разумном року, а изричито се види у ставовима ЕСЈП. Национални суд приликом одлучивања о томе, кроз испитивање основаности правних средстава које је прописао Закон, мора да уважи све околности предмета суђења, а пре свега сложеност чињеничних и правних питања, целокупно трајање поступка и поступање суда, јавног тужилаштва или другог државног органа, природу и врсту предмета суђења или истраге, значај предмета суђења или истраге по странку, понашање странака током поступка, посебно поштовање процесних права и обавеза, затим поштовање редоследа решавања предмета и законских рокова за заказивање рочишта и главног претреса и израду одлука, како то прописује чл. 4 Закона о заштити права на суђење у разумном року.¹⁵¹

4.4.1. Механизми националне регулативе за смањење утицаја доприноса окривљеног неразумно дугом трајању поступка

Као што је раније у тексту приказано и анализирано, једно од мерила које национални судови али и ЕСЈП узимају у обзир приликом оцене дужине трајања кривичног поступка јесте понашање подносиоца приговора/жалбе, односно представке. Једно од специфичних питања којима се бавио овај рад јесте управо део наведеног критеријума, односно утицај понашања окривљеног на неразумно дуго трајање поступка, те је неопходно испитати и да ли национална регулатива поседује одговарајућа законска решења за смањење овог доприноса дужини кривичног поступка. Раније поменута решења Закона о заштити права на суђење у разумном року несумњиво показују да ће ово мерило суд узети у обзир приликом оцене дужине

¹⁵¹ Закон о заштити права на суђење у разумном року ("Сл. гласник РС", бр. 40/2015).

поступка, односно имплицира да се време трајања поступка за које је окривљени одговоран (услед на пример бежања, неодазивања или злоупотребом овлашћења из ЗКП) неће урачунати у укупан износ трајања поступка за који ће суд ценити да ли има одговорности државе за неразумно дуго трајање. Ово питање на сличан начин уређује пракса ЕСЈП, као што је анализирано раније у тексту.

Став Суда је да подносиоцу представке неће бити утврђена повреда права на суђење у разумном року уколико је он сам својим понашањем у већој мери проузроковао управо ту дужину трајања поступка. У оквиру тога, чак и да постоји неки допринос подносиоца-окривљеног, Суд свакако може наћи повреду чл. 6 Конвенције уколико је допринос окривљеног био минималан, а већи део непотребног трајања поступка се може приписати у кривицу органу поступка. У појединим предметима Суд је наглашавао да органи поступка на националном нивоу имају обавезу да спрече и евентуалне злоупотребе права од стране процесних субјеката, а које су усмерене на одуговлачење поступка. Нарочито озбиљна последица претерано дугог трајања поступка свакако јесте и наступање застарелости кривичног гоњења, које доводи до недоношења коначне одлуке о учињеном кривичном делу и учиниоцу, као и до тога да лица оштећена кривичним делом не могу да остваре правично задовољење. Управо због свих наведених проблема који прате неразумно дуго трајање поступка, наш законодавац је прописао извесне механизме којима се настоји увођење кривичног поступка у разумне оквире.

Тако, Законик о кривичном поступку Републике Србије у чл. 72 који прописује дужности браниоца окривљеног наводи да је бранилац дужан да: 1) поднесе органу поступка пуномоћје, без одлагања; 2) пружи окривљеном помоћ у одбрани стручно, савесно и благовремено; 3) не злоупотреби права у циљу одуговлачења поступка; 4) упозори окривљеног на последице одрицања или одустајања од права; 5) пружа правну помоћ окривљеном у року од 30 дана од дана када је отказао пуномоћје, ако пре истека тог рока не буде изабран бранилац у складу са чланом 75. став 1. овог законика. Дакле, Законик чак изричито прописује забрану злоупотребе права у циљу одуговлачења поступка као посебну дужност адвоката, браниоца окривљеног. Чл. 367 ст. 2 т. 4 прописује се да председник већа, који руководи главним претресом, мора да се стара о томе да поступак тече без одуговлачења и разматрања питања која не доприносе свестраном расправљању предмета доказивања. Посебним чланом, законодавац прописује мере за спречавање одуговлачења поступка (члан 374). Тако, браниоцу,

оштећеном, законском заступнику, пуномоћнику, оштећеном као тужиоцу или приватном тужиоцу који предузима радње очигледно усмерене на одуговлачење поступка, веће ће изрећи опомену. О неблаговременом или неодговарајућем поступању јавног тужиоца или лица које га замењује, а којим се проузрокује одуговлачење поступка, председник већа ће известити надлежног јавног тужиоца и Државно веће тужилаца, уз обавезу обавештавања суда о предузетим мерама. Председник већа обавестиће надлежну адвокатску комору о опомени изреченој адвокату због одуговлачења поступка, уз обавезу обавештавања суда о предузетим мерама.

Према чл. 395 странке, бранилац и оштећени могу до завршетка главног претреса предлагати да се изведу нови докази, а могу и поновити предлоге који су раније одбијени. Председник већа може образложеним решењем одбити доказни предлог ако оцени да је реч о доказу: 1) за који су странке, бранилац и оштећени знали у току припремног рочишта (члан 350 став 1) или након одређивања главног претреса (члан 356 став 1), али га без оправданог разлога нису предложили; 2) који је усмерен на доказивање чињеница које нису предмет доказивања (члан 83 ст. 1 и 2) или се односи на чињенице које се не доказују (члан 83 став 3); 3) чије извођење је очигледно усмерено на одуговлачење поступка. Чак и Судски пословник предвиђа једну меру за спречавање одуговлачења судског поступка, тако што прописује да ће се започета рочишта, чије би одлагање изазвало непотребне трошкове или одуговлачење поступка, довршити и након редовног радног времена.¹⁵²

У циљу спровођења поступка у одређеним временским координатама, законодавац је прописао одређене рокове, од којих су најбитнији преклузивни рокови, чијим се протеком губи право на предузимање одређених радњи. Осим тога, законик предвиђа претпоставку о одустанку од гоњења, уколико приватни или супсидијарни тужилац не дођу на рочиште за главни претрес. Затим, предвиђене су поједностављене процесне форме – скраћени поступак, мандатни поступци, страначки споразуми, отелотворење начела опортунитета кривичног гоњења, као и диверзиони модели поступања (на пример примена васпитних налога према малолетницима).¹⁵³ Ове и још многе механизме који су раније обрађени у оквиру наслова „Суђење у разумном року у кривичном поступку“ прописао је наш законодавац.

¹⁵² Судски пословник ("Сл. гласник РС", бр. 110/2009, 70/2011, 19/2012, 89/2013, 96/2015, 104/2015, 113/2015 - испр., 39/2016, 56/2016, 77/2016, 16/2018, 78/2018, 43/2019 и 93/2019), чл. 62, ст. 4.

¹⁵³ Кнежевић, С. – Кривично процесно право – Општи део, Ниш, 2019, стр. 77.

Повезано питање, где се око ефикасности законских решења често наилази на отпор међу стручном јавношћу несумњиво представља и питање достављања у кривичном поступку, нарочито ради обезбеђивања присуства окривљеног у кривичном поступку. У глави ЗКП - Мере за обезбеђење присуства окривљеног и за несметано вођење кривичног поступка, пре свега су дефинисане врсте мера у чл. 188: позив; довођење; забрана прилажења, састајања или комуницирања са одређеним лицем и посеђивања одређених места; забрана напуштања боравишта; јемство; забрана напуштања стана и притвор.

Чл. 191 ЗКП прописује да се присуство окривљеног у кривичном поступку обезбеђује пре свега његовим позивањем. Позив окривљеном упућује јавни тужилац или суд, достављањем затвореног писменог позива који између осталог садржи и упозорење да ће у случају недоласка према њему бити одређена тежа мера из члана 188 ЗКП. Јавни тужилац или суд даље може издати наредбу да се окривљени доведе: ако уредно позвани окривљени не дође, а свој изостанак не оправда; ако се није могло извршити уредно достављање позива, а из околности очигледно произлази да окривљени избегава пријем позива; ако је донето решење о притвору. Следећа мера, дуготрајнија и са већим органичењем права окривљеног јесте забрана напуштања боравишта прописана чл. 199 ЗКП коју суд изриче ако постоје околности које указују да би окривљени могао побећи, сакрити се, отићи у непознато место или у иностранство. Уз ову меру окривљеном може бити забрањено посеђивање одређених места или наложено да се повремено јавља одређеном државном органу или му може бити привремено одузета путна исправа или возачка дозвола. Мера са још строжим ограничењима је забрана напуштања стана из чл. 208 ЗКП, која се одређује ако постоје околности које указују да би окривљени могао побећи, или околности предвиђене у члану 211. став 1. тач. 1), 3) и 4) ЗКП, те суд може забранити окривљеном да без одобрења напусти стан у којем борави и одредити услове под којима ће боравити у стану, као што су забрана окривљеном да користи телефон и интернет или да прима друга лица у стан.

Једина преостала мера, пре притвора, је одређивање јемства, према чл. 202 ЗКП, где окривљени који треба да буде стављен у притвор или је већ у притвору због постојања разлога прописаних у члану 211. став 1. тач. 1) и 4) ЗКП, може се оставити на слободи, односно може се пустити на слободу, ако он лично или неко други за њега пружи јемство да до краја поступка неће побећи и ако сам окривљени, пред судом пред

којим се води поступак, да обећање да се неће крити и да без одобрења суда неће напустити боравиште. Јемство увек гласи на новчани износ који суд одређује с обзиром на степен опасности од бекства, личне и породичне прилике окривљеног и имовно стање лица које даје јемство. На крају, најтежа мера за обезбеђење присуства окривљеног свакако јесте притвор, који се према чл. 211 ЗКП може одредити против лица за које постоји основана сумња да је учинило кривично дело ако се, између осталих основа, крије или се не може утврдити његова истоветност или у својству оптуженог очигледно избегава да дође на главни претрес или ако постоје друге околности које указују на опасност од бекства.

У овом раду нећемо се бавити посебном анализом сваке од поменутих мера, већ су законска решења о њима дата ради илустрације механизма који националним судовима стоје на располагању ради обезбеђења присуства окривљеног и несметаног вођења кривичног поступка. Предмет неке будуће анализе могао би свакако бити судска пракса националних судова у погледу тумачења горепоменутих правних стандарда: „да се није могло извршити уредно достављање позива, а из околности очигледно произлази да окривљени избегава пријем позива“ и „лице у својству оптуженог очигледно избегава да дође на главни претрес“. Питање утврђења тачнијих координата за избегавање пријема позива и избегавања доласка на главни претрес било би од круцијалног значаја за примену сваке од наведених мера – да ли се ради о два или више непријема позива или недоласка или је ипак у питању већи број? Како утврдити избегавање пријема позива ако се позив увек врати са ознаком отпутовао? Све су то питања на која би требало да заједно дају одговор теорија и пракса.

У оквиру ове теме свакако се мора поменути посебно правило о достављању окривљеном из члана 246 ЗКП - ако се достављање писмена окривљеном не може извршити на адресу о којој је окривљени обавестио орган поступка, достављач ће оставити обавештење да ће се писмено истаћи на огласној табли и по могућству, на интернет страници органа поступка. По протеклу рока од осам дана од дана истицања писмена сматра се да је достављање извршено. Ултимативно средство које прописује ЗКП, али и закони многих светских држава јесте свакако суђење у одсуству, прописано чланом 381, који одређује да се оптуженом може судити у одсуству само када постоје

нарочито оправдани разлози да му се суди иако је одсутан, под условом да је у бекству или није доступан државним органима.¹⁵⁴

Проблем злоупотреба овлашћења у кривичном поступку законодавац је покушао да умањи свим наведеним одредбама. Одговорност суда за неразумно дуго трајање поступка у смислу контролисања понашања окривљеног због тога мора бити органичена, како се не би поступајућем судији наметнуо несразмеран терет. Све што се од суда може захтевати у том смислу је свакако коришћење свих расположивих механизма за органичење покушаја злоупотребе процесних овлашћења од стране учесника у кривичном поступку, као и разумно и логично тумачење правних стандарда које је законодавац прописао. Са друге стране, коришћење свих расположивих права које има окривљени у поступку, не сме се ценити као одуговлачење поступка.

4.5. Суђење у разумном року у пракси судова Републике Србије

Имајући у виду сва претходно наведена решења Закона о заштити права на суђење у разумном року, која се могу оценити као квалитетна, настојали смо да истражимо какве ефекте је произвео наведени закон у пракси, нарочито у кривичним поступцима и то кроз праксу домаћих судова, са посебним освртом на подробност образложења одлука.

4.5.1. Суђење у разумном року у кривичном поступку у пракси судова Републике Србије

4.5.1.1. Појам оптужбе у пракси судова Републике Србије

Појмом оптужбе према пракси ЕСЈП и ЕКЈП бавио се Виши суд у Пожаревцу у Решењу Рж к 2/2018 од 24.4.2018. године. Наиме, кључно питање због кога се домаћи суд осврнуо на праксу ЕСЈП било је питање дужине трајања поступка, односно који тренутак се има сматрати за почетак кривичног поступка у конкретном случају. У решењу овај суд цитира став ЕСЈП и наводи да, према пракси Суда реч „оптужба“ из члана 6 ЕКЈП јесте аутономни појам који се примењује без обзира на дефиницију оптужбе у унутрашњем праву неке земље и тој речи треба приписати суштинско, а не

¹⁵⁴ Више о проблему формирања уверења суда о одлучним чињеницама без активне партиципације странака у доказном поступку на главном претресу у: Кнежевић, С. - Суђење у одсуству окривљеног, у: Зборник радова Правног факултета у Нишу бр. 66, Ниш, 2014, стр. 89-103.

формално значење. Тако, сматра се да је поступак започео када је лице први пут испитивано у својству осумњиченог или када је издат налог за хапшење тог лица због извршеног кривичног дела или када је лице званично обавештено да се против њега води кривични поступак, па се у оцену дужине трајања поступка мора урачунати укупно време трајања поступка. Овакав налаз суда исходовао је преиначењем решења Основног суда у П. 49Р4к 2/18 од 7.3.2018. године, у ставу 1. изреке и утврђивањем да је ОЈТ у П. поступањем у предмету Основног суда у П. К.бр. 379/17 повредило право окр. на суђење у разумном року. Основни суд у П. донео је решење 49 Р4к-2/2018 од 07.03.2018. године, којим је у ставу 1. изреке одбијен приговор пуномоћника окривљеног ради убрзавања поступка у предмету Основног суда у П. К 379/17, а у ставу 2. изреке одбацио је приговор подносиоца истог пуномоћника у делу у којем је он истакао захтев за правично задовољење, као недозвољен.

Против ове одлуке пуномоћник окривљеног је благовремено изјавио жалбу побијајући ову одлуку суда у целини и по свим основима, те је ставио жалбени предлог да ово решење буде преиначено у смислу жалбених навода. О жалби жалиоца заменик председника Вишег суда у П. одлучила је делимично решењем 1 Рж к 2/18 од 04.04.2018. године и поднету жалбу на став 2. изреке означеног решења одбила као неосновану. Истим решењем списи предмета враћени су првостепеном суду ради отклањања процесног недостатка како би се од поступајуће судије узело изјашњење о целокупном току кривичног поступка у предмету Основног суда у П К 379/17 и како би се та судија изјаснила на околност да ли је поступак у овим кривичним списима окончан доношењем одлуке, па је ово изјашњење достављено и списи предмета враћени овоме суду на даљи поступак. Према стању у списима предмета пуномоћник окривљеног поднео је дана 08.02.2018. године Основном суду у П. приговор због повреде права на суђење у разумном року у предмету тог суда К.бр.379/17.

Суштина приговора је у изнетој чињеници да је кривично дело, које се окривљеном ставља на терет, наводно извршено дана 29.10.2013. године, а да је оптужба подигнута тек 01.08.2017. године, те да поступак пред Основним судом у П. није завршен. Међутим, укупно трајање поступка, имајући у виду датум наведеног извршења кривичног дела, је по ставу подносиоца приговора неразумно дуго трајао. Председник Основног суда у П прибавио је од поступајуће судије изјашњење из члана 9. Закона о заштити права на суђење у разумном року и поступајућа судија се изјашњавала о кретању предмета у времену почев од 17.08.2017. године када је

оптужни предлог Кт. 97/13 од 01.08.2017. године достављен Основном суду у П. Председник Основног суда у П. сматра правно релевантним за доношење одлуке у овој правној ствари само време које је протекло у конкретном кривичном предмету почев од подизања оптужбе па до дана подношења приговора за заштиту права на суђење у разумном року. С обзиром да је временски период од пријема оптужног предлога до доношења одлуке председника Основног суда у П. кратак, ожалбеном одлуком у ставу 1. изреке одбијен је приговор пуномоћника окривљеног ради убрзања поступка, при чему је председник Основног суда у П. имао у виду и одредбу члана 7 став 4 Законика о кривичном поступку која прописује да кривични поступак по скраћеном поступку почиње одређивањем главног претреса.

Пошто су списи предмета враћени председнику првостепеног суда ради отклањања напред означеног процесног недостатка, он је од поступајуће судије прибавио допуну изјашњења из којег произилази да је кривична пријава против окривљеног Ку.бр.1580/13 поднета 29.10.2013. године и он је истога дана саслушан пред овлашћеним службеним лицима ПУ П., по овлашћењу надлежног тужилаштва. Саслушање овога лица обављено је и пред Основним јавним тужилаштвом у П. у предмету Кт. 97/13 дана 11.02.2014. године. Потом је 18.03.2014. године саслушан сведок М.Ј., а скоро годину дана касније, 19.01.2015. године саслушана је оштећена Д.В. Дана 16.09.2016. године саслушан је сведок Р.Ј., 09.11.2015. године саслушан је сведок Г.С. Дана 21.12.2015. године, 18.01.2016. и 08.02.2016. године заказано је суочење између окривљеног и оштећеног на које није приступила оштећена. Дана 22.02.2016. године извршено је суочење између окривљеног и оштећене. За 18.07.2016. године, 19.09.2016, 04.11.2016, 04.02.2017. и 14.02.2017. године заказивана су саслушања сведока А.В. која се није одазивала позивима. Оптужни предлог подигнут је, како је већ речено, 17.08.2017. године, а 09.03.2018. године донета је од стране Основног суда у П. пресуда 39 К 379/17 и окривљени је ослобођен оптужбе да је извршио кривично дело Тешка крађа из члана 204. став 1. тачка 3. КЗ које му се ставља на терет. Писани отправак одлуке експедован је 28.03.2018. године. Поступак пред Основним судом у П. је окончан доношењем ове одлуке у року краћем од шест месеци имајући у виду датум подношења оптужног предлога.

На основу наведеног тока предмета, произилази да је прва радња у овој кривичноправној ствари била 29.10.2013. године, када је поднета кривична пријава и саслушан окривљени односно подносилац жалбе у овом поступку, а првостепена

пресуда је донета 09.03.2018. године, те је поступак укупно трајао нешто мање од четири и по године. Из списка предмета Основног суда у П К 379/17 односно из приложених изјашњења поступајуће судије произилази да поступак пред Основним судом у П. није неразумно дуго трајао, свега шест месеци, али је претходно поступање државних органа, конкретно Основног јавног тужилаштва у П. имало неразумно дуг временски ток и пред тим органом и Полицијском управом овај кривични поступак трајао је пуне четири године. У образложењу, суд је навео да Закон о заштити права на суђење у разумном року пружа правну заштиту имаоцима права на суђење у разумном року како би се предупредило настајање повреда тога права и подсетио на мерила за оцену трајања суђења према члану 4 овог закона. Примењујући наведена мерила, суд је нашао да у конкретном случају предмет који је текао пред Основним судом у П. није ни правно ни чињенично сложен. Окривљеном се стављало на терет извршење кривичног дела Тешка крађа и било је потребно саслушати окривљеног, испитати неколико сведока и оштећену.

Суд је поступање Основног јавног тужилаштва у П. у конкретном предмету оценио као неефикасно, на основу временских интервала између испитивања појединих сведока, као и оштећене, а све до подизања оптужног предлога. Мишљење је суда и да подносилац предлога односно окривљени није допринео дужини трајања поступка, јер је саслушан у два наврата и пред полицијом и пред Основним јавним тужилашвом и те процесне радње није одуговлачио. Што се тиче значаја дела, суд констатује да конкретни предмет за њега има веома велики значај јер му је стављена на терет оптужба за извршење дела Тешка крађа, а неизвесност о кривичној осуди је трајала скоро четири и по године. Тај рок није разумне дужине према свим околностима конкретног случаја. Суд је такође ценио не само целокупно трајање поступка већ и трајање пред одређеним органима, те је истакао да је Основни суд у П. ефикасно спровео поступак, али да је поступак пре подношења оптужног предлога неразумно дуго трајао. Притом, одлучујући по жалби суд је указао на правилно рачунање почетка кривичног поступка у конкретном случају, а то је прво службено саопштење подносиоцу представке од стране надлежног органа о учињеном кривичном делу односно од његовог првог саслушања у својству осумњиченог, а то је било на дан наводног извршења кривичног дела 29.10.2013. године. Суд овај закључак надовезује на бројну праксу ЕСЈП као и на одредбу члана 1 става 3 Закона о заштити права на

суђење у разумном року, који прописује да судска заштита овог права укључује и истрагу коју у кривичном поступку спроводи јавни тужилац.

Главна грешка при одлучивању председника Основног суда у П. била је што је своју одлуку засновао само на оцени разумног рока у поступању Основног суда у П. и што је занемарио претходно трајање истраге. Због тога, његова одлука је преиначена те је другостепени суд утврдио повреду овог права насталу у фази истраге пред Основним јавним тужилаштвом у П. Притом, овај суд није наложио мере за убрзање поступка јер је кривични поступак првостепеном пресудом окончан.¹⁵⁵

4.5.1.2. Субјекти права на суђење у разумном року у судској пракси

Значајно питање за процедуру приликом заштите права на суђење у разумном року разматра Апелациони суд у Београду у Решењу Рж к 12/2017 од 26.9.2017. године, а то су лица овлашћена за подношење приговора ради убрзања поступка. Околности случаја биле су такве да је окривљени, као предлагач поднео приговор ради убрзања поступка који се води пред Вишим судом у Београду, а који приговор је одбијен као неоснован. Против наведеног решења жалбу је изјавио адвокат који је окривљеном био бранилац у кривичном поступку, при чему уз жалбу није доставио пуномоћје предлагача за заступање у поступку поводом суђења у разумном року. Апелациони суд је стао на становиште да се пуномоћје дато у кривичном поступку искључиво односи на одбрану окривљеног у конкретном предмету у коме је приложено. Дакле, наведено пуномоћје се не односи и на заступање предлагача у поступку који се води у циљу заштите права на суђење у разумном року. Ово из разлога јер „су напред наведени поступци два различита поступка, која се воде по различитим одредбама и то тако што се у поступку поводом суђења у разумном року примењују одредбе ванпраничног поступка, односно радње предузете у том поступку не представљају радње које су предузете у интересу одбране окривљеног, на које радње је пуномоћјем овлашћен бранилац у кривичном поступку“.

Дакле, суд је нашао да бранилац окривљеног из кривичног поступка, није носилац права на суђење у разумном року у смислу одредбе члана 2 Закона о заштити права на суђење у разумном року, јер да би постао учесник поступка који се спроводи по наведеном закону, исти мора бити опуномоћен од стране овлашћеног лица, што је у

¹⁵⁵ Решење Вишег суда у Пожаревцу, Рж к 2/2018 од 24.4.2018. године.

конкретом случају изостало. Сходно наведеном, Апелациони суд је изјављену жалбу одбацио као поднету од неовлашћеног лица.¹⁵⁶ У конкретном случају, на основу датог извода из образложења Решења у бази судске праксе „Параграф“, ¹⁵⁷ нема конкретног податка како је тачно гласило пуномоћје које је окривљени дао браниоцу у кривичном поступку.

Међутим, на основу оваквог образложења суда, јасно је да се захтева потпуно ново пуномоћје за заступање у поступку поводом утврђивања права на суђење у разумном року, што се објашњава тиме да се ради о различитим поступцима, које регулишу различите материје права. Иако је наведено неспорно, не слажемо се са наводом суда да радње предузете у поступку поводом приговора ради убрзања поступка не представљају радње које су предузете у интересу одбране окривљеног. Право на суђење у разумном року представља део права на правично суђење, а уколико се та права крше у кривичном поступку који се води против окривљеног, адвокат-бранилац има право и обавезу да користи сва доступна правна средства, у договору са окривљеним, а која су усмерена на заштиту права окривљеног у кривичном поступку и остваривања његовог права на одбрану. Нарочито је дато објашњење нејасно уколико је пуномоћје формулисано, на пример: „Овлашћујем адвоката А.А. да ме брани у поступку К.бр.111 који се води пред Вишим судом у Н., као и да предузима све друге правне радње везане за наведени поступак, а до окончања поступка пред надлежним судом“, што представља могућу формулацију пуномоћја. Суштински гледано, дато пуномоћје по својој садржини може обухватати и заступање у поступку поводом заштите права на суђење у разумном року. Уколико се, у било ком предмету ради о пуномоћју сличне садржине, наше мишљење је да би оно морало бити прихваћено и у поступку поводом заштите права на суђење у разумном року, нарочито јер се поступак води пред истим судом који води основни поступак, а и списи предмета као и пуномоћје се налазе у том суду.

4.5.1.3. Неразумно дуго трајање кривичног поступка

Новије решење Врховног касационог суда, Рж1уп 1/2021 од 8.4.2021. године бави се питањем процесне неактивности суда у кривичном поступку, уз закључак да је повређено право окривљеног на суђење у разумном року у кривичном поступку који

¹⁵⁶ Решење Апелационог суда у Београду, Рж к 12/2017 од 26.9.2017. године.

¹⁵⁷ Приступљено дана 07.09.2021. године.

није окончан ни након више од девет година од дана покретања, иако природа и значај предмета спора захтевају хитно и марљиво решавање, које је изостало због процесне неактивности и изразите неефикасности поступајућих судова. И у овом решењу суд подсећа на одредбу члана 32 став 1 Устава Републике Србије, којом је прописано да свако има право да му независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и оптужбама против њега. Затим, суд истиче и да је чланом 6 став 1 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, између осталог, прописано да свако, током одлучивања о његовим грађанским правима и обавезама или о кривичној оптужби против њега, има право на правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом, образованим на основу закона. Суд наводи и да се према члану 4 Закона о заштити права на суђење у разумном року, при одлучивању о правним средствима којима се штити право на суђење у разумном року уважавају све околности предмета суђења, пре свега сложеност чињеничних и правних питања, целокупно трајање поступка и поступање суда, јавног тужилаштва или другог државног органа, природа или врста предмета суђења или истраге, значај предмета суђења или истраге по странку, понашање странке током поступка, посебно поштовање процесних права и обавеза, затим поштовање редоследа решавања предмета и законски рокови за заказивање рочишта и главног претреса и израду одлуке. Суд подсећа и на чл. 14 Законика о кривичном поступку који и сам прописује да је суд дужан да кривични поступак спроведе без одуговлачења и да онемогући сваку злоупотребу права усмерену на одуговлачење поступка.

Ова формулација позивања на Устав, законе и Европску конвенцију је уобичајена и чини саставни део сваког Решења или Жалбе у које смо имали увид приликом истраживања. Што се тиче примене наведених одредаба на конкретни случај, у решењу се најпре наводи да је ожалбеним решењем одбијен приговор предлагача ради убрзавања поступка у предмету Апелационог суда у Н. С. Кж1-2...8/20, као неоснован, са образложењем да суд није био неактиван и да у овом предмету није дошло до дужег трајања поступка који би се евентуално огледао у неактивности и неефикасности суда. Међутим, по оцени Врховног касационог суда, не може се прихватити становиште Апелационог суда у Н. С. да захтев предлагача за заштиту права на суђење у разумном року у овом предмету није основан и то из

следећих разлога. Најпре, што се тиче временског периода који треба узети у обзир и приликом оцене да ли је конкретан кривични поступак вођен у разумном року или не, треба узети у обзир целокупни период трајања кривичног поступка почев од 21.12.2011. године, када је донета наредба о спровођењу истраге, па до подношења приговора за заштиту права на суђење у разумном року 10.02.2021. године, те чињеницу да кривични поступак у овој кривичноправној ствари још није окончан, што ВКС тачно примећује. Ценећи мерила за оцену оправданости дужине трајања поступка, ВКС констатује да је евидентно у конкретном случају, имајући у виду кривична дела која су окривљенима стављена на терет, нижестепени судови требало да расправе и оцене низ сложених чињеничних питања и спроведу доказни поступак, те да је било потребно извести више вештачења и саслушати више лица у својству сведока. Међутим, без обзира на велику сложеност овог случаја, суд наводи да она не може оправдати трајање поступка јер се ради о приоритетном предмету, који је од великог значаја за предлагаче и захтева посебну марљивост, при чему предлагачи нису допринели дужем трајању поступка.

На основу овако цењених околности, произилази да је разлог дугог трајања поступка управо неефикасност и неактивност судова, те чињеница да нижестепени судови нису користили све процесне могућности за заказивање и одржавање главног претреса, нити су водили довољно рачуна о процесној дисциплини странака, имајући у виду да претреси нису одржавани у претежном делу због недоласка бранилаца окривљених, судских вештака и заменика Вишег јавног тужиоца. Врховни касациони суд (у даљем тексту и: ВКС) је након спроведеног испитног поступка нашао да је од покретања кривичног поступка па до подношења приговора за заштиту права на суђење у разумном року протекао период од 9 година и 2 месеца, а још увек није донета правноснажна одлука, те је усвојио жалбу предлагача и преиначио првостепено решење тако што је утврдио да је предлагачима повређено право на суђење у разумном року у предмету Апелационог суда у Н. С. Кж1-2...8/20. Суд је одредио и рок од четири месеца за предузимање радњи ради правноснажног окончања поступка, а у смислу члана 11 Закона о заштити права на суђење у разумном року.¹⁵⁸ Приказано Решење, са оваквим образложењем и применом права представља светли пример поступања домаћих судова у поступку за заштиту права на суђење у разумном року. Оцена свих мерила и њихова појединачна и заједничка анализа довела је до исправне одлуке, са

¹⁵⁸ Решење Врховног касационог суда, Рж1уп 1/2021 од 08.04.2021. године.

добрим образложењем, где ово решење као део судске праксе може послужити за пример свим нижестепеним судовима у Републици Србији када се појави случај са сличним чињеничним стањем.

Један пример поступања јавног тужиоца у току поступка за заштиту права на суђење у разумном року који је довео до прекомерног трајања кривичног поступка налазимо у Решењу Вишег суда у Нишу, Ржк 1/2019 од 1.3.2019. године. У наведеном предмету, проблем дужине трајања поступка и непоступања јавног тужиоца појавио се не само у основном предмету већ и у предмету вођеном поводом приговора ради убрзања. Због тога, Виши суд је нашао да пропусти вишег јавног тужиоца да, одлучујући о приговору ради убрзавања поступка, нижем јавном тужиоцу у обавезном упутству наложи које као делотворне појединачно одређене процесне радње треба да предузме и у ком року, па нижи јавни тужилац поново изводи исте доказе и при том прекорачује вишеструко законом предвиђени рок за предузимање наложених процесних радњи, представљају узрок прекомерног трајања поступка. Чињенице предмета биле су такве да су протекле већ три године и десет месеци (до подношења жалбе на одлуку поводом приговора ради убрзања), а да за то време јавни тужилац није донео коначну одлуку о томе да ли ће против осумњиченог обуставити кривични поступак или ће поднети оптужни предлог. Притом, приближавао се датум 04.04.2019. године, када наступа апсолутна застарелост кривичног гоњења осумњиченог.

Из тих разлога суд је нашао као неприхватљиво становиште првостепеног суда „да рок од три године и два месеца (до дана подношења приговора ради убрзања) није толико дуг да би оштећеној била утврђена повреда права на суђење у разумном року, јер је јавни тужилац све време активно поступао и предузимао делотворне радње“. Другостепени суд је нашао управо супротно, да Основни јавни тужилац није поступао ефикасно, нити су процесне радње које је предузимао биле делотворне, због чега ни после три године и десет месеци није донео коначну одлуку да ли ће поднети оптужни предлог или обуставити кривични поступак. Наиме, из прегледа предузетих доказних радњи се уочава да саслушања и испитивања јавни тужилац врло често заказује у роковима са размацима од два или више месеци, а сведоке Н.Б и Л.Д. први пут позива тек 26.04.2017. године, иако је кривична пријава поднета 05.04.2015. године. Сведокињу В.Д. од самог почетка позива позивима или издаје наредбе за њено довођење, иако има сазнања да се налази у иностранству и да су такви покушаји неделотворни. Виши јавни тужилац је у два наврата усвајао приговор пуномоћника

оштећене и издавао обавезно упутство Основном јавном тужиоцу, при чему му налаже „да предузме одређене доказне радње ради преиспитивања основаности навода кривичне пријаве, односно ради оцене постојања обележја кривичног дела у радњама осумњиченог“. Обавеза Вишег јавног тужиоца у смислу члана 12 Закона о заштити права на суђење у разумном року била је да нижем јавном тужиоцу наложи процесне радње које делотворно убрзавају поступак.

Осим тога, био је дужан да одреди рок у коме ће Основни јавни тужилац да предузме наложене процесне радње, а који није могао бити краћи од 15 дана, нити дужи од четири месеца. Другостепени суд у Решењу објашњава да цитиране законске одредбе треба тумачити на тај начин да је Виши јавни тужилац био дужан да нижем јавном тужиоцу наложи које конкретно, као делотворне, процесне радње треба да предузме, дакле не уопштено и неодређено, као и да одреди рок у ком ће наложене процесне радње да предузме и да га у примереном року о томе обавести. Виши јавни тужилац то не чини, већ му налаже да предузме „одређене“ доказне радње, значи не појединачно одређене доказне радње и шта њима да утврди, па Основни јавни тужилац поново испитује сведоке које је већ испитао, а после издавања другог обавезног упутства није све сведоке које је позвао испитао ни после више од годину дана. Виши суд је описано поступање јавних тужилаца квалификовао као неефикасно и неделотворно, па је нашао да је повређено право оштећене на суђење у разумном року.¹⁵⁹

На самом почетку примене Закона о заштити права на суђење у разумном року јавља се један пример добро образложене судске одлуке у овој области. Наиме, реч је о Решењу Вишег суда у Нишу, Р4 2/2016 од 20.4.2016. године, где је нађено да је неефикасно поступање државних органа узрок повреде права на суђење у разумном року. Суд је нашао да је повређено право окривљеног на суђење у разумном року због неефикасног поступања, јер је од 40 заказаних претреса било одржано само 8, док су остали претреси одложени ради поновног испитивања оштећених, при чему орган унутрашњих послова у седам случајева није поступио по наредби за довођење већ је оштећенима само саопштио да се јаве на претрес, нити је суд сведоцима изрекао законом прописану казну због неодазивања на позиве. Суд је околности случаја сумирао као такве да се не ради о посебно сложеном предмету, да је било предложено

¹⁵⁹ Решење Вишег суда у Нишу, Ржк 1/2019 од 1.3.2019. године - Билтен судске праксе Вишег суда у Нишу бр. 35/2019.

саслушање само пет сведока, да није било вештачења, да оптужени својим радњама није допринео дугом трајању поступка и да кривични поступак против окривљеног траје од дана подношења захтева за спровођење истраге 25.07.2011. године до дана доношења решења 20.04.2016. године. Чetrдесет главних претреса који су били одређени, суд је заказивао у кратким роковима, међутим поступање које је суд оценио као неделотворно било је то што су предузете радње за обезбеђење присуства оштећених које је требало испитати у својству сведока биле неадекватне. Осим тога, суд је нашао да је поступање полиције било неефикасно јер поступајући полицијски службеници, уместо да након проналажења оштећених по наредбама Вишег суда изврше непосредно довођење истих на главни претрес, су у 7 случајева оштећенима предали наредбе и наложили да сами дођу на главни претрес што они нису учинили, док их у осталим случајевима нису ни пронашли. Обавеза полиције је била да их непосредно спроведе до седишта суда, али она то није учинила из разлога "целисходности", чиме је онемогућено саслушање оштећених и њихово суочење са сведоком М.М., па и доношење пресуде од стране суда. Суд је у случају изостанка сведока, који је уредно позван а изостанак није оправдао, истог могао новчано казнити, али он то није учинио ни у једном случају, иако је то била оправдана мера и од значаја за ток поступка и његово брже окончање, тако да је поступање државних органа било неефикасно.¹⁶⁰

Решење Вишег суда у Нишу, Ржк 9/2016 од 1.9.2016. године пример је очигледне техничке грешке због које је дошло до прекомерно дугог трајања кривичног поступка. Наиме, суд који је упутио окривљеног на издржавање казне затвора није о томе обавестио надлежни полицијски орган како би тај податак унео у евиденцију пребивалишта, на основу чега би се у сваком тренутку знало где се окривљени налази. Због тога, у другом кривичном поступку који је покренут исти суд је окривљеног безуспешно позивао преко адресе пребивалишта и издавао наредбе за довођење, што је за последицу имало прекомерно трајање кривичног поступка. Кривични поступак поводом кога је изјављен приговор отпочео је 2009. године а није окончан до 2016. године, при чему је поступајући суд нашао да се не ради о сложеном предмету, да нема сложених чињеничних и правних питања, јер је предложено саслушање само шест сведока. Није предложено ни вештачење, излазак на лице места или предузимање других доказних радњи. Узрок дугог трајања није ни понашање окривљеног, јер је он

¹⁶⁰ Решење Вишег суда у Нишу, Р4 2/2016 од 20.4.2016. године.

изостао само са једног главног претреса, када је био на слободи. Једино што је довело до дугог трајања поступка управо јесте грешка, односно пропуст суда да после упућивања окривљеног и пријема у установу за издржавање казне затвора обавести о томе надлежни полицијски орган како би те податке унео у евиденцију пребивалишта¹⁶¹ па би се у сваком тренутку знало где се окривљени налази и самим тим било могуће обезбедити његово присуство у кривичном поступку. Напротив суд је истог позивао преко кућне адресе и налагао његово привођење из места пребивалишта, а полиција је достављала обавештења да се окривљени одселио или да га нису пронашли.¹⁶²

4.5.2. Генерални принципи суђења у разумном року у пракси судова Републике Србије

Осим наведених одлука, указаћемо на још неке примере судске праксе који су релевантни за тему која се обрађује, било због повезаности са кривичном материјом или зато што се ради о правилима која суд примењује без обзира на то да ли се ради о кривичном или парничном и управном поступку.

4.5.2.1. Оцена дужине трајања поступка

Решењем Вишег суда у Београду, Ржг 21/2017 од 2.2.2017. године, надлежни суд нашао је повреду права на суђење у разумном року подносиоца захтева јер је поступак за заштиту од насиља у породици одређен као хитан поступак и одржавање рочишта у периодима од 3 месеца и више доводи до повреде права на суђење у разумном року. У наведеном предмету, првостепени орган је најпре одбио приговор предлагача ради убрзања поступка у предмету Трећег основног суда у Б. П2. бр., као неоснован. Из списка предмета произлази да је предлагач поднела приговор ради убрзања поступка која се води пред првостепеним судом у предмету П2. бр..., те је одлучујући о поднетом приговору првостепени суд донео побијано решење, којим је приговор одбио, јер је након изјашњења поступајућег судије и увида у наведени спис предмета тог суда, закључио да није повређено право подносиоца захтева на суђење у разумном року, јер се ради о комплексним и конфликтним породичним односима, где је дужност суда да пре него што донесе одлуку затражи мишљење органа старатељства о сврсисходности мере заштите од насиља у породици, обавести друге органе

¹⁶¹ Сходно чл. 20 Закона о пребивалишту и боравишту грађана, "Сл. гласник РС", бр. 87/2011.

¹⁶² Решење Вишег суда у Нишу, Ржк 9/2016 од 1.9.2016. године.

тужилаштва и полиције о поступку који се води ради заштите од насиља у породици, те да је суд предузимао све мере да поступак оконча у што краћем року, односно заказивао рочишта у кратким роковима и ургирао органу старатељства да доставе своје налазе и мишљења, настојећи да се предмет спора свестрано расправи и поступак не одуговлачи.

Са друге стране, истакнуто је да је на дужину поступка утицало и понашање тужиље, јер је тужиља тражила заштиту од насиља у односу на саму себе, а не у односу на заједничко малолетно дете странака, али је пуномоћник током поступка истицао да је заједничко дете странака изложено насиљу и да ће накнадно да се изјасни да ли ће и које мере заштите од насиља у односу на мал. дете тражити, а предлози за извођење доказа по којима је суд поступао су предлози који се односе на заштиту интереса мал. детета Ф.П., при чему је суд поступао сходно чл. 6 Породичног закона,¹⁶³ према коме је свако дужан да се руководи најбољим интересом деце у свим активностима које се тичу деце, а не тужиље, те посебно имајући у виду да је решењем овог суда П2. бр... од 13.12.2016. године, одлучено о предложеној привременој мери које је тужиља у тужби предложила. Приликом одлучивања по жалби, другостепени суд је применом мерила прописаних чл. 4 Закона о заштити права на суђење у разумном року, имајући у виду целокупну досадашњу дужину трајања поступка, поступање првостепеног суда од момента пријема предмета, околност да је тужба у овој правној ствари поднета дана 25.05.2016. године, да се ради о тужби ради одређивања мере заштите од насиља у породици са предлогом за одређивање привремене мере, којом ће се туженом забранити приближавање тужиљи, њеном месту становања и рада на удаљености од 300 метара, као и свако узнемиравање тужиље, да је наредбом од 25.05.2016. године суд заказао рочиште за 05.07.2016. године, али да је након тога, без одлучивања о предложеној привременој мери наредно рочиште заказано за 17.10.2016. године, након више од три месеца, те околност да је након тога наредно рочиште поново заказано за 23.01.2017. године, дакле у периду поново након више од три месеца, те да је следеће рочиште у овој правној ствари заказано за 25.04.2017. године.

На крају, о предлогу за одређивање привремене мере од маја 2016. године одлучено је тек крајем децембра те године, дакле након више од 6 месеци, те је имајући у виду и понашање странака током поступка, другостепени орган утврдио да је предлагачу повређено право на суђење у разумном року у наведеном поступку. У

¹⁶³ Породични закон, "Сл. гласник РС", бр. 18/2005, 72/2011 - др. закон и 6/2015.

образложењу наведено је да је другостепени орган сагласан са тим да је било неопходно прибављање извештаја од надлежних органа, али је нашао да у поступку који је одређен као „нарочито хитан“ и то у складу са одредбом чл. 285 Породичног закона, околност да су рочишта заказивана на период од 3 месеца и више, те околност да је о предлогу за одређивање привремене мере одлучено тек након 6 месеци, несумњиво указује да је прекорачен разумни рок за суђење у овој правној ствари. Наведеном одредбом Породичног закона прописано је да је поступак у спору за заштиту од насиља у породици без обзира на то између кога долази до насиља, нарочито хитан, ставом 2 наведеног члана је одређено да се прво рочиште заказује тако да се одржи у року од 8 дана од дана када је тужба примљена у суд, па околност да је прво рочиште заказано након више од 2 месеца, као и да су наредна рочишта заказивана у периодима од више од три месеца што је разумни рок за редовни парнични поступак, а не нарочито хитан, несумњиво указује да је повређено право предлагача да о захтеву буде одлучено у разумном року.

Другостепени суд је указао на то да само прекорачење законског рока не подразумева аутоматски и повреду права на суђење у разумном року, међутим оценио је да у нарочито хитном поступку одржавање рочишта у периодима од 3 месеца и више несумњиво доводи до повреде овог права. У овом предмету, поступајућа судија се позвала у свом изјашњењу на велику оптерећеност судија бројем предмета, али је другостепени суд истакао да иако то представља околност која се не може приписати поступајућој судији, та околност не може бити од утицаја приликом оцене да ли је дошло до повреде права на суђење у разумном року, јер је држава дужна да организује правосуђе на начин да исто буде ефикасно. Налог суда у овом предмету био је да се поступак оконча на наредном рочишту.¹⁶⁴

У светлу пандемије корона вируса која је обележила 2020. и 2021. годину, ова околност наша је своје место и у судским одлукама поводом убрзања поступка. Рад судова у току трајања ванредног стања је редукован на тај начин што су се, у складу са Закључком Високог савета судства,¹⁶⁵ одржавала само суђења која не трпе одлагања у

¹⁶⁴ Решење Вишег суда у Београду Ржг 21/2017 од 2.2.2017. године.

¹⁶⁵ Закључак Високог савета судства број 119-05-132/2020-1 од 18.03.2020. године. У овом Закључку, наведено је да ће се у току ванредног стања одржавати само суђења која не трпе одлагање. Притом, под суђењима која не трпе одлагања у првом степену сматрају се, у кривичној материји, суђења у предметима у којима је одређен притвор или се тражи одређивање притвора; која се воде за кривична дела из члана 235, 248 и 249 Кривичног законика; против малолетних учинилаца кривичних дела, односно где је оштећени малолетно лице у вези кривичних дела против полне слободе из главе 18. Кривичног законика;

предметима у кривичној и грађанској материји који су такстативно наведени у Закључку, на шта указује, између осталог Решење Врховног касационог суда, Рж1уп 66/2020 од 16.7.2020. године.¹⁶⁶ Ова чињеница заиста представља објективну околност која је утицала на немогућност поступања државних органа у већини поступака, те је свакако треба сагледати. То наравно мора бити учињено на такав начин да се привремена немогућност поступања не користи као изговор за неразумно дуго трајање поступка, већ само као једна од околности која се има ценити приликом давања процене, и то само за онај временски период у коме је таква немогућност постојала.

У другом предмету, ВКС иде још даље и објашњава кашњење општепознатим околностима о пандемији која је изазвана вирусом COVID-19, јер је ова пандемија објективно изазвала поремећај у раду Врховног касационог суда и довела до продужења рокова за окончање предмета. У конкретном случају судија известилац у овом предмету је због породичних прилика била дуже времена одсутна, те отуда није могла да пре тога уради одлуку у предмету који је раније већан. Радило се не само о болести судије известиоца која је изазвана поменути вирусом већ и о болести чланова њене уже породице (мајка и сестра), а које су чињенице биле познате Врховном касационом суду и које је отуда суд уважио као објективне околности које су биле присутне у овом случају, а које су непосредно довеле до прекорачења остављених законских рокова као и рока који је одређен у ранијем решењу овог суда за окончање поступка. Имајући у виду и чињеницу да је судија одмах након почетка рада у суду урадила одлуку и исту доставила судској пракси, суд сматра разлогом више за одбијање поднетог приговора, па је због свега тога одлучио да приговор одбије као неоснован.¹⁶⁷ Међутим, напоменули бисмо још неке чињенице овог предмета, а то је да је приговор ради убрзања већ једном био усвојен у овом предмету и то дана 15.09.2020. године и решењем је наложено поступајућој судији да у року од 30 дана од дана пријема решења оконча поступак по ревизији у поменутом предмету. Притом, седница већа на којој је одлучивано о тужилиној ревизији одржана је 10.06.2020. године. Слање и пријем Решења у оквиру истог суда не би смео да траје превише дуго, а чак и да узмемо да је достављање трајало месец дана, судија је одлуку урадила тек 26.04.2021.

који се односе на насиље у породици; у којима постоји опасност од застарелости; за кривична дела извршена за време ванредног стања и у вези са ванредним стањем. У свим осталим предметима, према Закључку, почев од 19.03.2020. године па до окончања ванредног стања главни претреси се одлажу.

¹⁶⁶ Решење Врховног касационог суда, Рж1уп 66/2020 од 16.7.2020. године.

¹⁶⁷ Решење Врховног касационог суда, Р4 г 8/2021 од 27.4.2021. године.

године. Дакле, крајњи рок који је судија имала по решењу ВКС да изради одлуку био је најкасније 15.11.2020. године, а она је одлуку израдила тек више од 5 месеци касније. И када узмемо у обзир објективну привремену спреченост из здравствених разлога, приговор ради убрзања у овој правној ствари није смео бити одбијен, јер је по нашем мишљењу био апсолутно основан.

Пример непотпуног и полутачног позивања на праксу ЕСЈП налазимо у Решењу Врховног касационог суда, Р4 р 1/2021 од 4.3.2021. године, где се наводи да, „према стандарду Европског суда за људска права трајање инстанционог судског поступка (укључујући ту и поступак по ревизији) је у границама разумног рока ако је окончан за шест година (пресуда *Gosa v. Poland*, од 09.01.2007. године, став 66-72),„. Примену оваквог става ВКС даље објашњава кроз чињеницу да је у конкретном случају поступак започет подношењем тужбе 15.12.2015. године, а окончан 11.02.2021. године доношењем одлуке по ревизији, стога судски поступак у три степена одлучивања трајао је пет година и два месеца, „што се уклапа у стандард тростепеног одлучивања, који је постављен у пракси ЕСЈП“. Пре свега, пресуда на коју се позива домаћи суд је неадекватно наведена, без пословног броја, а евидентно је и назив нетачно написан јер се пресуда са тим називом не може наћи у бази судске праксе ЕСЈП. Осим тога, не може се експлицитно навести да је трајање поступка од шест година, у три инстанце било делотворно. То није став ЕСЈП нити Суд питању права на суђење у разумном року прилази на тај начин. Основно правило које Суд истиче јесте да је пре свега неопходно испитати околности случаја, те се не може по аутоматизму донети овакав закључак нити би домаћи судови смели да на такав начин представљају став ЕСЈП као тачан.

4.5.2.2. Дејство и сврха правних средстава према Закону о заштити права на суђење у разумном року

Врховни касациони суд у Решењу Рж1уп 1/2021 од 15.3.2021. године даље се бавио питањем које је значајно и са теоријског и практичног аспекта, а то је дејство правних средстава и њихова сврха у поступку заштите права на суђење у разумном року. У вези тога, став је суда у наведеном Решењу да „Правна средства којима се штити право на суђење у разумном року не могу да имају само компензаторно дејство, тј. да искључиво буду у служби утврђења повреде предлагачевог права и новчаног

обештећења, већ се њихова сврха примарно остварује захтеваним предузимањем ефикасних процесних радњи усмерених на убрзавање и окончање поступка (превентивно дејство)“. Иако се у конкретном случају ради о предмету Привредног суда, став Врховног касационог суда о овом питању је свакако неопходно споменути. Оцена првостепеног и другостепеног суда да се не може говорити о неразумно дугом трајању поступка и неделотворном поступању суда у конкретном предмету чини се оправдана, међутим истакли бисмо два става Врховног касационог суда која привлаче пажњу. Прво, да је главна улога правних средстава предвиђених Законом о суђењу у разумном року превентивно деловање, односно да се њихова сврха примарно остварује захтеваним предузимањем ефикасних процесних радњи усмерених на убрзавање и окончање поступка.

Најпре истичемо да учесници у поступку и без Закона о заштити права на суђење у разумном року и правних средстава које он предвиђа, имају право на суђење у разумном року. Наведени Закон нема конститутивно дејство за настанак овог права да би главна сврха правних средстава прописаних у њему била предузимање ефикасних процесних радњи усмерених на убрзавање и окончање поступка. Та обавеза на органу који води поступак свакако постоји и то на основу свих закона Републике Србије који уређују процедурална питања, као и на основу Европске конвенције о људским правима као и осталих ратификованих међународних докумената. Дакле, наш је став да сврха правног средства не сме бити оно што већ постоји као обавеза поступајућег органа, а то је старање о ефикасности поступка. Налагање предузимања одређених радњи ради бржег окончања поступка јесте један од циљева приликом подношења приговора ради убрзања или жалбе, али се не сме сматрати примарним нити најбитнијим, јер би то значило да се остваривањем примарне сврхе – наложеним радњама и окончаним поступком остварила одређена додатна заштита лица које је заштиту тражило, а то није случај.

Друго питање које се може покренути на основу наведеног Решења јесте начин позивања на судску праксу ЕСЉП. У изводу Решења доступног у бази судске праксе судова Републике Србије „Параграф“¹⁶⁸, наводи се: „Европски суд за људска права је кроз своју праксу оквирно утврдио време трајања суђења у различитим инстанцама. У пресуди *Donadje v. France*, од 07.02.2006. године, став 46, тај суд је изразио мишљење да је у границама разумног рока двостепени судски поступак који траје до пет година...

¹⁶⁸ Приступљено дана 25.08.2021. године.

У конкретном случају, поступак у два степена, почев од подношења иницијалног акта до изјављивања приговора ради убрзања поступка, траје укупно три године и два месеца. Имајући у виду дужину трајања поступка, као и друга законом приписана мерила (предмет и сложеност суђења, значај суђења за предлагача, његово понашање и поступање судова), Врховни касациони суд налази да предлагачу није повређено право на суђење у разумном року¹⁶⁹.

Најпре, у Решењу се не наводи број пресуде на који се позива суд, а иста се по називу не може наћи у бази ЕСЈП, те је странци или пуномоћнику онемогућено да прочита наведену пресуду и став суда. Осим тога, навод да је ЕСЈП кроз своју праксу оквирно утврдио време трајања суђења у различитим инстанцама је нетачан, управо ЕСЈП у свакој пресуди која се тиче питања повреде права на суђење у разумном року истиче да се у сваком конкретном случају морају сагледати све околности предмета пре него што се донесе одлука о повреди права. ЕСЈП не даје чак ни оквирно време колико може бити трајање суђења, у зависности од броја инстанци пред којима се води, већ у неким случајевима, чак и без испитивања свих околности може закључити „на први поглед“ да јесте дошло до повреде права. Примена пресуде ЕСЈП како је то учињено у наведеном Решењу представља све оно што није био циљ Конвенције и праксе Суда, а то је извлачење погодног контекста и тзв. „пластична“ примена закључка као генерално тачног, јер погодује органу који одлучује о приговору или жалби. У смислу овог решења, то би значило – „ЕСЈП је навео да је трајање поступка до пет година у две инстанце оправдано; у конкретном случају је поступак трајао мање од четири године, дакле нема повреде права на суђење у разумном року“. Оваквим закључком, уз успутну примедбу да је суд приликом одлучивања имао у виду и мерила за оцену трајања поступка, не испуњава се сврха ни приговора и жалбе, нити Европске конвенције која се директно примењује у нашем праву.

Став о примарном дејству правних средстава¹⁷⁰ предвиђеним Законом о суђењу у разумном року довео је и до одбијања једног приговора без испитног поступка, Решењем Врховног касационог суда, Р4 р 13/2020 од 30.12.2020. године. Суд је ово образложио тиме да је приговор очигледно неоснован јер је „поднет непосредно по пријему предмета у суд, у периоду у којем објективно није ни било могуће да одлука о изјављеној ревизији буде донета“. Поступак о коме је реч траје од 2008. године, дакле

¹⁶⁹ Решење Врховног касационог суда, Рж1уп 1/2021 од 15.3.2021. године.

¹⁷⁰ Исти став о дејству и сврси правних средстава предвиђених Законом о заштити права на суђење у разумном року Врховни касациони суд заузима и у Решењу Рж1уп 102/2019(2) од 18.10.2019. године.

укупно пуних 12 година до тренутка подношења приговора. Суд наводи да је „од пријема предмета у Врховни касациони суд до дана подношења приговора протекло само нешто више од три месеца, односно два и по месеца од предаје предмета судији известиоцу. У том временском периоду објективно није постојала могућност да се одлучи о изјављеној ревизији, због чега се за сада приговору предлагача не може удовољити и утврдити повреда права на суђење у разумном року, а судија известилац који је задужен предметом у даљем поступању имаће у виду и узети у обзир дужину трајања целокупног поступка“. Осим овог образложења и позивања на Устав, Закон о суђењу у разумном року и Европску конвенцију у смислу пуког цитирања релевантних одредаба, суд само наводи да се према члану 8 став 3 Закона о суђењу у разумном року, приговор одбија без испитног поступка ако је, с обзиром на трајање поступка које је наведено у приговору, очигледно неоснован.¹⁷¹

Најпре бисмо истакли неслагање са наводом суда да је приговор изјављен „непосредно након пријема предмета у суд“, јер суд користи израз „непосредно“ за период од 3 месеца, што свакако не може бити исправно. Друго, нејасно је како суд налази да је приговор очигледно неоснован када је укупно трајање поступка о коме је реч 12 година. Ова дужина поступка је таква да би ЕСЈП вероватно нашао да сама по себи представља повреду права на суђење у разумном року, док ВКС налази да овај предмет ни не заслужује испитни поступак. Подносилац приговора можда није ни мислио да му је повређено право о коме је реч у делу поступка пред ВКС, већ због целокупне дужине трајања, што је суд био дужан да испита, пре одбијања приговора. Управо у томе је велики проблем тумачења суштине правних средстава из Закона о суђењу у разумном року, уколико је њихова једина и примарна сврха окончање поступка. Таквим тумачењем, долази се до апсурдне ситуације где се лицу приговор ради убрзања за поступак који траје 12 година одбија као очигледно неоснован, јер је још увек рано да се очекује одлука по ревизији, а чим буде донета одлука по ревизији, приговор није дозвољен јер је поступак окончан. На крају, неће бити утврђена повреда права на суђење у разумном року у поступку који ће могуће трајати близу 15 година, а да притом нису ни испитана мерила из чл. 4 Закона.

Питање сврхе овог правног средства појавило се и у Решењу Врховног касационог суда Р4 Г 25/2020 од 23.12.2020. године, где је суд утврдио да је приговор ради убрзања неоснован јер је предмет већан 17.06.2020. године, одлука је урађена и

¹⁷¹ Решење Врховног касационог суда, Р4 п 13/2020 од 30.12.2020. године.

достављена судској пракси 01.07.2020. године, а приговор ради убрзања поступка је примљен у Врховни касациони суд 20.10.2020. године. У образложењу је наведено да је ВКС одлуку донео имајући у виду утврђене чињенице, у смислу садржине одредби чланова 1, 3, 8 и 11 Закона о заштити права на суђење у разумном року, из којих произлази да је сврха коришћења овог правног средства - приговора, убрзање поступка. Чињеница је да је предмет на који се односи приговор за убрзање поступка окончан пре одлучивања о самом приговору. Суд потом наводи да је приговор неоснован, са образложењем да је суд имао у виду дужину трајања поступка у целини, посебно чињеницу да је предмет достављен Врховном касационом суду ради одлучивања о изјављеној ревизији туженог у време ванредног стања због пандемије изазване корона вирусом, те да је предмет окончан пре достављања приговора Врховном касационом суду, а одлука урађена и достављена судској пракси 01.07.2020. године. Поврх свега, суд наводи да се окончањем поступка у предмету на који се односи приговор за убрзавање пре него што је о њему одлучивано остварена сврха поднетог правног лека.¹⁷² Притом, из Решења се не може видети укупно трајање поступка, нити примена мерила за оцену дужине трајања поступка. Нејасно је због чега је приговор одбијен - да ли због тога што је поднет након што је одлука у главној ствари израђена, или због тога што поступак заиста није неразумно дуго трајао. Из решења ВКС се ово не може закључити. Најконфузнија је реченица да је остварена сврха поднетог правног лека. У чему је поднети правни лек био успешан када је одбијен и када није допринео сам по себи убрзању поступка (чак и да прихватимо став ВКС да је то основна и примарна улога овог правног средства).

У Решењу Вишег суда у Београду, Гж рр 29/2017(2) од 3.8.2017. године суд истиче веома битну одредбу Закона о заштити права на суђење у разумном року и то чл. 22 који гласи да право на правично задовољење има странка чији је приговор усвојен, а која није поднела жалбу, затим странка чија је жалба одбијена уз потврђивање првостепеног решења о усвајању приговора и странка чија је жалба усвојена. Странка чији је приговор усвојен, а која није поднела жалбу и странка чија је жалба одбијена уз потврђивање првостепеног решења о усвајању приговора стиче право на правично задовољење када истекне рок у коме је судија или јавни тужилац био дужан да предузме наложене процесне радње, а странка чија је жалба усвојена -

¹⁷² Решење Врховног касационог суда, Р4 г 25/2020 од 23.12.2020. године.

када прими решење о усвајању жалбе.¹⁷³ Овде се заправо види примарна сврха приговора из Закона, а то је заиста убрзање поступка, јер странка стиче право на правично задовољење тек онда када поступајући судија или јавни тужилац нису поступили у складу са својом законском обавезом ни по налогу.

У Решењу Врховног касационог суда, Р4 г 11/2021 од 19.5.2021. године, овај суд повезује принцип правне сигурности са сврхом правних средстава успостављених Законом о заштити права на суђење у разумном року. Тако, суд констатује да је оптимално потребно време за отклањање правне неизвесности у разумном року стандард и релативна категорија у различитим инстанцама, изложена утицају не само релевантних околности предмета суђења, већ и посебних критеријума хитности развијених у пракси Европског суда за људска права, опредељених према врстама и чињенично-правној сложености предмета (радни и породични спорови, накнада штете за жртве саобраћајних и других незгода, кривични поступци, полицијско насиље и притворена лица, лична својства предлагача). Сврха права на разумно дуго трајање поступка јесте и треба да буде управо отклањање правне неизвесности у разумном року. Због тога изненађује одлука суда у датом решењу, с обзиром на то да се радило о предмету из 2012. године, а приговор ради убрзавања поступка предлагачи су поднели дана 09.04.2021. године у коме су предложили да Врховни касациони суд утврди повреду њиховог права на суђење у разумном року, као тужених у том поступку, те да поступајућем већу наложи хитно доношење одлуке по ревизији. Врховни касациони суд је нашао да је приговор предлагача неоснован. У конкретном случају, поступак је правноснажно окончан за нешто више од 7 година, а пред Врховним касационим судом поступак, до дана подношења приговора, траје 1 годину и 6 месеци. За овако дуго трајање поступка ВКС наводи да само по себи није довољно да у овом случају доведе до повреде права на суђење у разумном року. Након тога, суд наводи генералне дефиниције и принципе који уобличавају право на суђење у разумном року, на тај начин што, примера ради, дефинише „разумни рок“ као онај временски период који је оптимално потребан да се отклони правна неизвесност о постојању неког права или обавезе, односно да се отклони сумња о основаности оптужбе против неког лица. Затим, наводи да је правна сигурност императив који захтева да суђења не трају дуже него што је реално потребно, ради отклањања правне неизвесности. Затим, време трајања поступка дефинише као његово укупно трајање од дана подношења

¹⁷³ Решење Вишег суда у Београду, Гж рр 29/2017(2) од 3.8.2017. године.

иницијалног акта којим се поступак покреће, односно дана доношења акта или предузимања радње којом се поступак сматра покренутим, па до достављања правноснажне одлуке, односно одлуке донете по делотворном ванредном правном средству.

Суд потом наводи тачне принципе који произилазе из праксе ЕСЉП, на пример, да су кроз праксу Европског суда за људска права, развијени посебни критеријуми хитности у поступцима за одређене врсте предмета, а то су нарочито: радни спорови, породични спорови, поступци ради накнаде штете за жртве саобраћајних и других несрећа, предмети који се односе на кривичне поступке и лица у притвору, предмети који се односе на полицијско насиље и предмети који су хитни због личног својства подносиоца. Критеријуми за оцену да ли су судски рокови разумни су нарочито: сложеност предмета; понашање подносиоца представке; понашање надлежних органа; значај спора за подносиоца представке. Чињенична сложеност случаја зависи од броја и природе оптужби или захтева о којима треба одлучити, броја окривљених у кривичном поступку, односно броја странака у другим судским поступцима, потребе за саслушањем већег броја сведока, потребе за обављањем једног или више различитих вештачења ради утврђивања правно релевантних чињеница, као и сложеност вештачења, обимности доказног материјала и тешкоћа у доказивању, старости догађаја из кога проистичу судски поступци и слично¹⁷⁴.

Иако је суд сумирао најважније одредбе нашег права и издвојио битне ставове ЕСЉП, он их у конкретном случају не примењује на случај. Ниједна реченица у оквиру решења не објашњава примену издвојених релевантних одредаба на конкретан случај нити логички пут којим се суд водио и дошао до закључка да је приговор неоснован. Нема оцене мерила, нити помена околности које су довеле до дугог трајања поступка. Суд просто наводи да сама дужина поступка у трајању од скоро 9 година не значи да је дошло до повреде права на суђење у разумном року. То само по себи може можда бити тачна констатација (мада дужина поступка од скоро 9 година указује на другачији закључак), али након такве констатације неопходно је испитати сва мерила која прописује наш Закон, односно све критеријуме које је развила пракса ЕСЉП и одлучити да ли је у односу на све околности разумно тако дуго трајање поступка. У решењу нема речи о сложености конкретног предмета, евентуалним периодима неактивности суда, могућем доприносу подносилаца приговора, те се по мишљењу

¹⁷⁴ Решење Врховног касационог суда, Р4 г 11/2021 од 19.5.2021. године.

нашем мишљењу ово решење не може сматрати образложеном одлуком. Ово нарочито није случај с обзиром на одредбу чл. 5 ст. 3 нашег Закона, који прописује да Решење којим се усвајају или одбијају приговор и жалба мора бити подробно образложено. Навођење генералних стандарда и цитирање одредаба, без њихове реалне примене на околности конкретног случаја није и не може се сматрати подробним образложењем, јер се користе типске, безличне формулације које би се могле користити у сваком предмету који се тиче заштите права на суђење у разумном року. И у овом решењу ВКС још једном помиње да је ЕСЈП кроз своју праксу, односно одлуке, утврдио време трајања суђења у различитим инстанцама, што није тачна информација и не може се тако експлицитно пласирати.

4.5.2.3. Трошкови поступка заштите права на суђење у разумном року

Што се тиче трошкова поступка заштите права на суђење у разумном року, ту нема много недоумица, али сигурности ради указујемо и на Решење ВКС¹⁷⁵ у коме овај суд потврђује да се предлагачу досуђују трошкови поступка у зависности од успеха у том поступку. Суд то објашњава позивањем на члан 30 став 2 Закона о ванпарничном поступку¹⁷⁶ сходном применом члана 153 став 1 Закона о парничном поступку.¹⁷⁷

Овакво решење сматрамо и за једино исправно. Током истраживања, пронађени су примери да поступајући суд предлагачу не досуди трошкове поступка иако је успео са приговором ради убрзања или жалбом, јер се ради о „једностраначком поступку, те предлагач сам сноси трошкове поступка“, што по нашем мишљењу представља лошу праксу. Пример тога је, између осталог, Решење Вишег суда у Суботици, Ржг 1/2019 од 4.4.2019. године, где је предлагач успео у поступку, пуномоћник је трошкове определио и првостепени суд је решењем обавезао Републику Србију на исплату трошкова на име састава приговора ради убрзања и жалбе. Решење је достављено законском заступнику Републике Србије, постојао је правни интерес Републике Србије на изјављивање жалбе и жалба је усвојена са образложењем да је у конкретном случају реч о једностраначком, адхезионом (придруженом) поступку у коме није учествовала

¹⁷⁵ Решење Врховног касационог суда, Рж1уп 86/2020 од 6.8.2020. године.

¹⁷⁶ Закон о ванпарничном поступку, „Сл. гласник СРС“, бр. 25/82 и 48/88 и „Сл. гласник РС“, бр. 46/95 - др. закон, 18/2005 - др. закон, 85/2012, 45/2013 - др. закон, 55/2014, 6/2015 и 106/2015 - др. закон.

¹⁷⁷ Закон о парничном поступку, „Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 49/2013 - одлука УС, 74/2013 - одлука УС, 55/2014, 87/2018 и 18/2020.

Република Србија, те није било законског основа да се Република Србија обавезује на исплату трошкова поступка. У образложењу се још и наводи да су приговор и жалба правна средства за убрзање поступка, те трошкови приговора за убрзање поступка и жалбе падају на терет предлагача у чијем интересу се води поступак. Епилог је био такав да је захтев предлагача за накнаду трошкова поступка одбијен.¹⁷⁸

Овакав закључак суда је погрешан и нелогичан, јер уколико је предлагач изјавио наведено правно средство и правни лек преко адвоката, предлагач је имао реалан трошак на име њиховог састава. Разлог због ког се води поступак јесте неажурно поступање органа РС, а чл. 31 ст. 3 Закона о заштити права на суђење у разумном року предвиђено је да је „Одговорност Републике Србије за имовинску штету изазвану повредом права на суђење у разумном року објективна“, што исто важи и за неимовинску штету, а требало би се сходно применити и на трошкове поступка. Предлагач не би успео у поступку да органи РС нису повредили његово право на суђење у разумном року, нити би уопште имао потребу да води наведени поступак, те није праведно да буде обавезан да сам сноси трошкове које је имао поводом наведеног поступка.

Решење Привредног апелационог суда, Рж ст 1166/2017 од 18.10.2017. године истиче једну добру страну уређења поступка заштите права на суђење у разумном року, а то је чињеница да предлагач у поступку којим се штити право на суђење у разумном року не плаћа судске таксе, јер му је због саме сврхе поступка омогућен бесплатан приступ суду. Међутим, након тога даје став о осталим трошковима поступка који је супротан ставу ВКС и по нашем мишљењу, неправилан и неправедан, а који гласи да остали трошкови поступка (састав предлога и поднесака) падају на терет предлагача, с обзиром да је реч о једностраначком поступку, који се води у његовом интересу.¹⁷⁹ Намеће се питање оваквог аргумента – разне судске поступке и у кривичној и у парничној материји покреће странка и води их у свом интересу, а у тим поступцима има право на ангажовање адвоката и састављање поднесака, правних средстава и правних лекова од стране адвоката, односно на то да јој новац на име наведених трошкова које је реално имала, буде враћен уколико успе у поступку. Стога, зашто би случај био другачији са поступком у коме се штити право на суђење у разумном року. С једне стране закон прописује да странка не плаћа судске таксе за овај

¹⁷⁸ Решење Вишег суда у Суботици, Ржг 1/2019 од 4.4.2019. године.

¹⁷⁹ Решење Привредног апелационог суда, Рж ст 1166/2017 од 18.10.2017. године.

поступак, а са друге посредно поручује странци да не ангажује стручну помоћ односно адвоката у наведеном поступку. Тако се у исто време штити право на приступ суду, али органишава право на заступање од стране стручног лица у том поступку.

4.5.2.4. Висина правичне накнаде

У Пресуди Апелационог суда у Београду, Гж рр 4/2018 од 05.04.2018. године разматра се питање утврђивања висине накнаде због повреде права на суђење у разумном року и губитак статуса жртве за повреду чл. 6 Европске конвенције пред ЕСЈП. Став је суда да досуђивањем накнаде због повреде права на суђење у разумном року у износу од 300 евра у динарској противвредности у спору који је трајао скоро 20 година тужила није изгубила статус жртве јер тај износ накнаде није примерен. Накнада која се оштећеном лицу досуђује треба да представља правичну накнаду, утврђену према тежини трпљења која се цени узимајући у обзир све објективне и субјективне околности. Одлучујући о висини новчаног обештећења за неимовинску штету која је странци изазвана повредом права на суђење у разумном року, Апелациони суд налази да првостепени суд није правилно применио материјално право и то одредбу члана 30 у вези члана 4 Закона о заштити права на суђење у разумном року, као и члана 200 Закона о облигационим односима.¹⁸⁰ Ово стога што накнада нематеријалне штете, по својој природи, представља материјалну сатисфакцију и добијање накнаде има за циљ да омогући да оштећени прибави извесну пријатност, односно неко задовољство у најширем смислу речи, и да тиме, што је могуће потпуније успостави психичку равнотежу, а накнада која се оштећеном лицу досуђује треба да представља правичну накнаду, утврђену према тежини трпљења која се цени узимајући у обзир све објективне и субјективне околности. Одредбом члана 30 став 2 Закона о заштити права на суђење у разумном року (Сл. Гласник РС 40/2015) прописано је да при одређивању висине новчаног обештећења суд примењује мерила за оцену трајања суђења у разумном року (члан 4), пре свега сложеност предмета суђења, поступање надлежног државног органа и странке током поступка и значај предмета суђења по странку.

¹⁸⁰ Закон о облигационим односима ("Сл. лист СФРЈ", бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, "Сл. лист СРЈ", бр. 31/93, "Сл. лист СЦГ", бр. 1/2003 - Уставна повеља и "Сл. гласник РС", бр. 18/2020).

У конкретном случају радило се о спору који је од подношења тужбе до доношења прве међупресуде трајао скоро 10 година, при чему из утврђеног чињеничног стања произлази да тужиља својим радњама није допринела дужини трајања поступка, а да су у току поступка постојали дужи периоди неактивности суда (рочиште за главну расправу заказано је скоро две године након постављања привременог заступника туженом, а у току 2016. године одржана су само два рочишта), а поступак је окончан дана 20.07.2017. године, јер је тужиља са туженим закључила вансудско поравнање, дакле након више од 20 година. Стога Апелациони суд сматра да је првостепени суд на правилно утврђено чињенично стање погрешно применио материјално право у погледу висине новчаног обештећења за повреду права на суђење у разумном року, па је применом члана 30 у вези члана 4 Закона о заштити права на суђење у разумном року, члана 200 Закона о облигационим односима, члана 32 став 1 Устава Републике Србије и члана 6 Европске Конвенције за заштиту људских права и основних слобода измењену у складу са Протоколом бр. 11 ("Службени лист СЦГ" - Међународни уговори, бр. 9/2003, 5/2005, 7/2005, "Службени гласник РС - Међународни уговори", бр. 12/2010, 10/2015), првостепену пресуду преиначио. У даљем образложењу статуса жртве, суд се позвао на члан 6 Европске конвенције, као и на стандард из одлуке Европског суда за људска права у предмету *Milovanović v. Serbia*,¹⁸¹ где је изражено мишљење да досуђивањем износа од 800 евра на име накнаде штете за повреду права на суђење у разумном року у поступку који је трајао више од девет година и три месеца, од стране Уставног суда Републике Србије, подносилац представке и даље има статус жртве, због чега је, без обзира на утврђење повреде права и досуђивање наведеног износа утврђена повреда члана 6 став 1 Конвенције, те обавезана тужена држава Република Србија да подносиоцу исплати износ у висини од 3.100 евра на име нематеријалне штете.¹⁸²

¹⁸¹ *Milovanović v. Serbia*, бр. представке 19222/16, пресуда од 19.12.2017. године, пара. 32.

¹⁸² Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж рр 4/2018 од 5.4.2018. године.

V УПОРЕДНА АНАЛИЗА ПРАВА И КРИТЕРИЈУМА СУЂЕЊА У РАЗУМНОМ РОКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА

На основу целокупног теоријског и практичног истраживања ове теме, упоредном анализом домаћих и европских стандарда најпре се може закључити да је право на суђење у разумном року у Републици Србији дефинисано на начин који одговара Европској конвенцији о људским правима и другим релевантним међународним документима. Затим, критеријуми суђења у разумном року који су се развили кроз праксу ЕСЉП и мерила за оцену дужине трајања кривичног поступка која постоје у домаћем Закону о заштити права на суђење у разумном року су готово идентична. Стога, можемо рећи да је у том погледу законодавац одговорио интенцији европских стандарда. Оно што је привукло нашу пажњу јесте донекле спорна сврха правних средстава прописана Законом о заштити права на суђење у разумном року, о чему ће се сигурно изјаснити и сам ЕСЉП у некој пресуди против Србије у будућности. Ради се наравно о сврси која је наглашена и у појединим анализираним пресудама наших судова, да правна средства којима се штити право на суђење у разумном року не могу да имају само компензаторно дејство, тј. да искључиво буду у служби утврђења повреде предлагачевог права и новчаног обештећења, већ се њихова сврха примарно остварује захтеваним предузимањем ефикасних процесних радњи усмерених на убрзавање и окончање поступка (превентивно дејство). Дакле, наш став је да сврха правног средства не сме бити оно што већ постоји као обавеза поступајућег органа, а то је старање о ефикасности поступка. Налагање предузимања одређених радњи ради бржег окончања поступка јесте један од циљева приликом подношења приговора ради убрзања или жалбе, али се не сме сматрати примарним нити најбитнијим, јер би то значило да се остваривањем примарне сврхе – наложеним радњама и окончаним поступком остварила одређена додатна заштита лица које је заштиту тражило, а то није случај.

Ради сумирања и што бољег разумевања овог проблема, направимо малу дигресију. Током председавања Пољске Комитетом министара 2006. године, одржана је радионица посвећена неосновано дугом трајању судских поступака. У свом уводном обраћању Krzysztof Drzewicki истакао је да проблем дужине трајања поступка све више добија на значају имајући у виду континуирани пораст броја случајева у којима се позива на ову повреду Европске конвенције, као и њихову све већу географску

распрострањеност. Његов став је да се државе чланице Савета Европе могу поделити у две категорије – оне у којима проблем постоји на структурном плану (“malaise” – болест, како га он назива) и оне које карактерише само спорадична појава оваквих случајева. Он сматра да ако проблем дужине трајања поступка достигне пандемијске размере, онда долази до паралисања комплетног функционисања правосудног система, а тиме и до негирања права на правично суђење. Током ове радионице, председник Европског суда Luzius Wildhaber је поменуо да се преко 60% пресуда током протеклих година односило на мериторно решење питања везаних за дужину трајања поступка. Он је истакао да је уверен да када у једној области постоје стотине пресуда Европског суда, проблем треба вратити националним правним системима. Он закључује: „Не треба вам Европски суд за људска права да би сте утврдили да је десет година пред једном инстанцом ипак предуго”.¹⁸³ Ова ситуација подсећа на оно што је заправо битно – решавање суштине проблема суђења у разумном року. Пуко доношење новог закона, усвајање европских стандарда и прописивање правних средстава за заштиту учесника у поступку не смеју бити теоријски и илузорни, већ практични и делотворни. Дакле, оно што је примећено приликом упоредне анализе домаће праксе и праксе ЕСЈП је управо неделотворност законских решења у пракси.

Многе од анализираних пресуда садрже дуге типске формулације и понављања и врло мало примене права на конкретни случај испитивања повреде права на суђење у разумном року. Судови често наводе генералне дефиниције и принципе који уобличавају право на суђење у разумном року, на тај начин што, примера ради, дефинишу „разумни рок“ као онај временски период који је оптимално потребан да се отклони правна неизвесност о постојању неког права или обавезе, односно да се отклони сумња о основаности оптужбе против неког лица. Затим, наводе да је правна сигурност императив који захтева да суђења не трају дуже него што је реално потребно, ради отклањања правне неизвесности. Затим, време трајања поступка дефинишу као његово укупно трајање од дана подношења иницијалног акта којим се поступак покреће, односно дана доношења акта или предузимања радње којом се поступак сматра покренутим, па до достављања правноснажне одлуке, односно одлуке донете по делотворном ванредном правном средству. Потом наводе тачне принципе који произилазе из праксе ЕСЈП, на пример, да су кроз праксу Европског суда за

¹⁸³ Андрејевић, С. и остали - Приручник за обуку судија – Суђење у разумном року, Правосудна академија, Београд, 2016, стр. 36, 37.

људска права, развијени посебни критеријуми хитности у поступцима за одређене врсте предмета, а то су нарочито: радни спорови, породични спорови, поступци ради накнаде штете за жртве саобраћајних и других несрећа, предмети који се односе на кривичне поступке и лица у притвору, предмети који се односе на полицијско насиље и предмети који су хитни због личног својства подносиоца. Критеријуми за оцену да ли су судски рокови разумни су нарочито: сложеност предмета; понашање подносиоца представке; понашање надлежних органа; значај спора за подносиоца представке. Чињенична сложеност случаја зависи од броја и природе оптужби или захтева о којима треба одлучити, броја окривљених у кривичном поступку, односно броја странака у другим судским поступцима, потребе за саслушањем већег броја сведока, потребе за обављањем једног или више различитих вештачења ради утврђивања правно релевантних чињеница, као и сложеност вештачења, обимности доказног материјала и тешкоћа у доказивању, старости догађаја из кога проистичу судски поступци и слично. Иако судови на овај и сличне начине сумирају најважније одредбе нашег права и издвоје некад битне ставове ЕСЈП, они их ретко адекватно примењују на случај. Ниједна реченица у оквиру појединих решења не објашњава примену издвојених релевантних одредаба на конкретан случај нити логички пут којим се суд водио и дошао до закључка да су приговор или жалба неосновани. Нема оцене мерила, нити помена околности које су довеле до дугог трајања поступка. Навођење генералних стандарда и цитирање одредаба, без њихове реалне примене на околности конкретног случаја није и не може се сматрати подробним образложењем, јер се користе типске, безличне формулације које би се могле користити у сваком предмету који се тиче заштите права на суђење у разумном року. Успутна примедба да је суд приликом одлучивања имао у виду и мерила за оцену трајања поступка, не испуњава сврху ни приговора и жалбе, нити Европске конвенције која се директно примењује у нашем праву.

Још једном је неопходно поменути изузетно споран став ВКС који је већ раније анализиран - како суд налази да је приговор ради убрзања поступка очигледно неоснован када је укупно трајање поступка о коме је реч 12 година. Ова дужина поступка је таква да би ЕСЈП вероватно нашао да сама по себи представља повреду права на суђење у разумном року, док ВКС налази да овај предмет ни не заслужује испитни поступак. Управо у томе је велики проблем тумачења суштине правних средстава из Закона о заштити права на суђење у разумном року, уколико је њихова

једина и примарна сврха окончање поступка. Таквим тумачењем, долази се до апсурдне ситуације где се лицу приговор ради убрзања за поступак који траје 12 година одбија као очигледно неоснован, јер је још увек рано да се очекује одлука по ревизији, а чим буде донета одлука по ревизији, приговор није дозвољен јер је поступак окончан. На крају, неће бити утврђена повреда права на суђење у разумном року у поступку који ће могуће трајати близу 15 година, а да притом нису ни испитана мерила из чл. 4 Закона.¹⁸⁴

Још једно питање које се појавило у пракси, а за које сматрамо да није сагласно са европским стандардима је став појединих судова да трошкови приговора за убрзање поступка и жалбе падају на терет предлагача у чијем интересу се води поступак. Разлог због ког се води поступак јесте управо неажурно поступање органа РС, а чл. 31 ст. 3 Закона о заштити права на суђење у разумном року предвиђено је да је „Одговорност Републике Србије за имовинску штету изазвану повредом права на суђење у разумном року објективна“, што исто важи и за неимовинску штету, а требало би се сходно применити и на трошкове поступка. Предлагач не би успео у поступку да органи РС нису повредили његово право на суђење у разумном року, нити би уопште имао потребу да води наведени поступак, те није праведно да буде обавезан да сам сноси трошкове које је имао поводом наведеног поступка.

Постојање теоријских и илузорних права, само да би се формално одговорило захтевима које је Европска унија упутила Србији, не решава суштину проблема и не може представљати крајње решење јер не доводи до зацртаног циља – правичног поступка. С обзиром на то да Република Србија спада у оне државе у којима проблем неразумно дугог трајања поступка постоји на структурном плану, примена Закона мора бити у складу са праксом ЕСЈП и у погледу примене мерила, али и у виду образложења судских одлука, јер би супротно поступање довело до паралисања комплетног функционисања правосудног система, а тиме и до негирања права на правично суђење.

Захваљујући пракси Европског суда за људска права, државама су на располагању бројни механизми и идеје унапређења домаће судске праксе и правосуђа у смеру дугорочног побољшања људских права. За то је наравно кључна воља државних власти и судства за спровођењем одређених реформи. Позитиван пример тога је

¹⁸⁴ Решење Врховног касационог суда, Р4 п 13/2020 од 30.12.2020. године.

рецимо Португал након пресуде у случају *Martins Moreira v. Portugal*¹⁸⁵ који је локалне судове (код којих је Суд запазио неразумно дуго трајање поступка) проширио у смислу људства - судија и административног особља, како би се смањила оптерећеност запослених и како би се ефикасније поступало у предметима пред овим судовима. Осим тога, институти за судску медицину су такође били предмет реформи у смислу особља и ресурса у циљу њиховог прилагођавања како би помагали ефикасном спровођењу правде. Ове реформе биле су осмишљене тако да омогуће брзи одговор на захтеве правосудних органа за услуге института.¹⁸⁶

Такође, вредна пажње је и ситуација у Шпанији после пресуде против ње у случају *Union Alimentaria Sanders SA v. Spain*¹⁸⁷ када је ова држава спровела далекосежну реформу у којој је потпуно реорганизовала правосудне округе и редефинисала територијалну надлежност судова. Такође је тада започето запошљавање и отворено је око 1500 нових правосудних места и одлучило се да се приступи оснивању нових судова.

Словачка је такође изменила свој Закон о парничном поступку како би убрзала судске поступке, између осталих и стечајне. Овде је реформа била усмерена на спречавање све већих одлагања у тој сфери; на усвајање низа административних мера усмерених на побољшање организације и управљања судовима (попут стварања нових радних места - вишег судског референта, ради растерећења судија одређених административних послова) и повећану компјутеризацију судова. Подстрек за овакве промене била је пресуда *J.ri v. Slovakia*.¹⁸⁸

Након пресуде у предмету *Stakić v. Montenegro*,¹⁸⁹ ефикасност грађанских и радних поступака повећала се након увођења законодавних мера (Закон о парничном поступку) 2015. године, укључујући увођење кратких процедуралних рокова и алтернативних могућности решавања спорова; као и увођење правног лека ради убрзања и компензационог лека у случају дуготрајног поступка.

Мере за убрзање управних поступака након случаја *Stanka Mirković v. Montenegro*¹⁹⁰ укључивале су, на пример, процедуре за размену података између јавних

¹⁸⁵ *Martins Moreira v. Portugal*, бр. представке. 11371/85, пресуда од 26.10.1988. године.

¹⁸⁶ Према: *The right to trial within reasonable time under Article 6 ECHR - A practical handbook prepared by Ivana Roagna*, Савет Европе, 2018, стр. 50.

¹⁸⁷ *Union Alimentaria Sanders SA v. Spain*, бр. представке 11681/85, пресуда од 07.07.1989. године.

¹⁸⁸ *J.ri v. Slovakia*, пресуда од 09.11.2000. године.

¹⁸⁹ *Stakić v. Montenegro*, Final resolution CM/ResDH(2017) 38, одлука од 02.01.2013. године.

¹⁹⁰ *Stanka Mirković v. Montenegro*, Final resolution CM/ResDH(2018)5, одлука од 07.06.2017. године.

органа; електронску комуникацију између органа управе и странака у поступцима; новим законодавством предвиђено је да у случају пропуста органа управе да донесе одлуку у остављеном року, захтев странке ће се сматрати потврђеним. Такође у Црној Гори, након одређених пресуда Суда, у 2011. години надлежност за извршење коначне судске одлуке пренета је на јавне извршитеље са циљем смањења обима посла у судовима и повећања ефикасности извршног поступка.¹⁹¹

Осим горенаведених мера које представљају системске, трајне и дугорочне промене у функционисању правосудног система, постоје и други бржи и краткотрајни методи који могу допринети убрзању поступка на националном нивоу. Швајцарска је тако у Савезном суду отворила нова радна места, за петнаест хонорарних заменика судија на ограничено време.¹⁹² Било да се ради о ригорознијим мерама или мерама *ad hoc*, уколико су делотворне, оне се могу посматрати као испуњење позитивне обавезе држава да организују своје правосудне системе на такав начин да њихови судови могу свакоме гарантовати право на коначну одлуку у разумном року.

¹⁹¹ *Boucke v. Montenegro*, Final resolution CM/ResDH(2016)165, одлука од 21.05.2012. године и *Mijanović v. Montenegro*, Final resolution CM/ResDH(2016)201, одлука од 17.12.2013. године.

¹⁹² Наведена мера спроведена је након пресуде Суда против ове државе у предмету *Zimmermann and Steiner v. Switzerland*, бр. представке 8737/79, пресуда од 13.07.1983. године.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

На основу упоредне анализе законских решења Републике Србије и стандарда које је дефинисала пракса Европског суда за људска права, мишљења смо да се домаћа решења могу оценити као квалитетна, сагледавајући Законик о кривичном поступку и Закон о заштити права на суђење у разумном року. Одредбе домаћег законодавства које дефинишу право на суђење у разумном року и то кроз субјекте права, временске координате почетка и краја релеватног периода и мерила за оцену (не)поштовања права на суђење у разумном року, усклађене су са стандардима које је кроз своју праксу поставио ЕСЉП. Као спорно решење које може утицати на неповољан положај подносиоца приговора/жалбе којима се штити право на суђење у разумном року, уочена је прописана сврха ових правних средстава. Истичемо да учесници у поступку и без Закона о заштити права на суђење у разумном року и правних средстава које он предвиђа, имају право на суђење у разумном року. Наведени Закон нема конститутивно дејство за настанак овог права да би главна сврха правних средстава прописаних у њему била предузимање ефикасних процесних радњи усмерених на убрзавање и окончање поступка. Та обавеза на органу који води поступак свакако постоји и то на основу свих закона Републике Србије који уређују процедурална питања, као и на основу Европске конвенције о људским правима. Дакле, наш је став да сврха правног средства не сме бити оно што већ постоји као обавеза поступајућег органа, а то је старање о ефикасности поступка. Налагање предузимања одређених радњи ради бржег окончања поступка јесте један од циљева приликом подношења приговора ради убрзања или жалбе, али се не сме сматрати примарним нити најбитнијим, јер би то значило да се остваривањем примарне сврхе – наложеним радњама и окончаним поступком остварила одређена додатна заштита лица које је заштиту тражило, а то није случај.

Анализа праксе судова Републике Србије у погледу делотворности правних средстава које је законодавац прописао као чуваре права на суђење у разумном року поставила се као логичан след проучавању законских решења и међународних стандарда у овој области, као и праксе ЕСЉП. На основу обухваћеног узорка, и поред неколицине законитих и правилних ставова, наше је мишљење да пракса домаћих судова није у довољној мери усклађена са сваким од питања које прати проблем дужине трајања кривичног поступка. Суштина целокупног питања огледа се у томе да

треба схватити да покретање и вођење кривичног поступка нужно производи трауматичне последице по окривљеног, нарочито уколико је невин. Због тога, одлучивање о основаности оптужбе мора бити временски омеђено, како не би попримило карактер неконтролисане ретрибуције.¹⁹³

У погледу питања које је имало посебно место у овом раду – допринос окривљеног неразумно дугом трајању кривичног поступка и видови борбе судског механизма против оваквог доприноса, закључак је јасан. Пре свега, члан 6 Европске конвенције не захтева да лице оптужено за извршење кривичног дела активно сарађује са судским властима. Резултати истраживања показују да се као позитивне обавезе окривљеног у пракси ЕСЈП издвајају марљивост у поштовању и извршавању процедуралних захтева и коришћење могућности за скраћивање поступка које пружа домаће право. Са друге стране, не може се сматрати доприносом окривљеног неразумно дугом трајању поступка чињеница да је користио сва средства за своју одбрану која му је закон ставио на располагање.

Управо резултати овог рада могу бити значајни као допринос разумевању критеријума суђења у разумном року и различитих утицаја на разумно трајање кривичног поступка, како у поступању кривичног суда, тако и с аспекта надлежних органа у поступцима по средствима предвиђеним Законом о заштити права на суђење у разумном року. Право и обавезе свих учесника у кривичном поступку, а који се односе на старање о дужини кривичног поступка (где најзначајнију улогу има орган који води кривични поступак) у свом садејству могу довести до што разумнијег временског интервала у коме се окончава кривични поступак, а тиме и утицати на ублажавање једне од најозбиљнијих последица неразумно дугог трајања поступка – застарелости кривичног гоњења.

Нормативни оквир права на суђење у разумном року који постоји у Републици Србији, ојачан након доношења Закона о заштити права на суђење у разумном року, има квалитативне помаке у складу са европским стандардима. Иако тренутно постојећи законодавни оквир представља добру основу за постизање зацртаних циљева неопходан је даљи рад на ефикасној примени законских решења и ширег тумачења уско прописане свхре правних средстава прописаних Законом о заштити права на суђење у разумном року. Наш закључак је да је у Републици Србији потребно

¹⁹³ Кнежевић, С. – Међународни стандарди ефикасности суђења у кривичним стварима, у Међународно кривично право и људске слободе, Удружење за међународно кривично право, 2008, стр. 247.

наставити са предузимањем мера које ће омогућити делотворну примену Европске конвенције, како кроз рад законодавне, тако и кроз рад судске власти, у чему суштински значај имају делотворни правни лекови. Даљим истраживањима, као и теоријским и практичним обукама носилаца правосудних функција у овој области, дугорочно се може постићи квалитативно и квантитативно смањење броја повреда права суђења у разумном року, а тамо где је већ дошло до повреде, омогућити делотворна заштита и, са друге стране, стати на пут процесним злоупотребама које за последицу имају неразумно дуго трајање судског поступка. Стога, генерални закључак је да у поступку даљег унапређења квалитета правосуђа посебну пажњу треба посветити степену знања и обучености судија у области конвенцијског права, како би се прописана права отелотворила у пракси. Осим тога, неопходно је доследно примењивати одредбе домаћег кривичног процесног законодавства како би се простор за злоупотребе права које доводе до повреде права на суђење у разумном року у највећој мери смањило.

Унапређење делотворности примене Европске конвенције на националном нивоу, почиње управо указивањем на добру праксу и опште и конкретне мере које државе могу/треба да предузму како би унапредиле заштиту права на правично суђење у разумном року. На тај начин остварује се у потпуном смислу и начело супсидијарности, кроз првенствену улогу самих држава у обезбеђивању поштовања права гарантованих Конвенцијом јер „Конвенција препушта, на првом месту, свакој држави уговорници задатак да обезбеди права и слободе која она гарантује.”¹⁹⁴

Како делимо уверење да Конвенција о заштити људских права и основних слобода мора остати суштинска референтна тачка за заштиту људских права у Европи, даљи фокус Републике Србије требао би бити предузимање мера ради гарантовања дугорочне ефикасности система људских права и контроле њиховог поштовања успостављеног Конвенцијом, али у суштинском, не у формалном смислу. Нарочито домаћи судови морају имати у виду да право на правично суђење има толико истакнуто место у демократском друштву да не може бити оправдања за тумачење члана 6 става 1 Конвенције рестриктивно.

¹⁹⁴ *Handyside v. The United Kingdom*, бр. представке 5493/72, пресуда од 07.12.1976, став 48.

ПОПИС КОРИШЋЕНЕ ЛИТЕРАТУРЕ

1. Андрејевић, С. и остали - Приручник за обуку судија – Суђење у разумном року, Правосудна академија, Београд, 2016;
2. Водич кроз члан 6 Европске конвенције о људским правима – право на правично суђење, Министарство правде, Подгорица, 2019;
3. Илић, И. – Притвор – легислативни оквир и примена европских стандарда, у: Зборник радова „Право у функцији развоја друштва“, Косовска Митровица, 2019;
4. Илић, И. - Положај оштећеног у кривичном поступку, у: Мобилна правна клиника: од институције ка жртви, Ниш, 2014;
5. Илић, И. - Право на жалбу и ефикасност кривичног поступка, у: Европске интеграције и казнено законодавство, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 2016;
6. Илић, И. - Путеви и странпутице права на правично суђење, у: Зборник радова Правног факултета у Нишу, бр. 59 – Ниш: Правни факултет, 2012;
7. Илић, И. Миљуш, И. - Примена међународних стандарда о положају оштећеног у кривичном поступку, у: Усклађивање права Србије са правом ЕУ; зборник радова. књ. 3 – Ниш, Правни факултет, 2016;
8. Кнежевић, С. – Заштита људских права окривљеног у кривичном поступку, Ниш, 2007;
9. Кнежевић, С. - Кривично процесно право – Општи део, Ниш, 2019;
10. Кнежевић, С. – Међународни стандарди ефикасности суђења у кривичним стварима, у Међународно кривично право и људске слободе, Удружење за међународно кривично право, 2008;
11. Кнежевић, С. – Основна начела кривичног процесног права, Ниш, 2012;
12. Кнежевић, С. – Право на правично суђење у светлу европских правних стандарда, у: Европско законодавство 9-10/04, Институт за међународну политику и привреду – Правосудни центар за обуку и стручно усавршавање, Београд, 2004;
13. Кнежевић, С. – Право на правично суђење, у: Зборник радова Правног факултета у Нишу, бр. 44, 2004;
14. Кнежевић, С. - Суђење у одсуству окривљеног, у: Зборник радова Правног факултета у Нишу бр. 66, Ниш, 2014;
15. Кнежевић, С. Кривично процесно право – Посебни део, Ниш, 2019;
16. Крстић, И. Маринковић, Т. – Европско право људских права, Савет Европе, Београд, 2016;
17. Лич, Ф. - Обраћање Европском суду за људска права, Београдски центар за људска права, Београд, 2007;
18. Манојловић, К. - Андрић, Љ. Милутиновић, А. Андрејевић, В. Родић, М. Кршикапа, М. Бајић - Критеријуми за оцену повреде права на суђење у разумном року, Београд, 2018;
19. Милутиновић, Љ., Андрејевић, С. - Коментар Закона о заштити права на суђење у разумном року, Службени гласник, 2019;
20. Одлуке и пресуде европског суда за људска права IV Донете у односу на Републику Србију за период март 2010-април 2011. године, Министарство правде Владе Републике Србије, 2011;

21. Одлуке и пресуде Европског суда за људска права VI донете у односу на Републику Србију за период март 2012-март 2013. године, Министарство правде и државне управе Владе Републике Србије, 2013;
22. Одлуке и пресуде ЕСЉП III донете у односу на Републику Србију за период март 2009-март 2010, Министарство за људска и мањинска права Владе Републике Србије, 2010;
23. СЕРЕЈ – Извештај „Анализа дужине трајања судских поступака у државама чланицама Савета Европе на основу јуриспруденције Европског суда за људска права“, 2012;
24. Симовић М., Кривично процесно право – увод и општи дио, Бихаћ, 2005;
25. Шкулић, М. Законик о кривичном поступку и нова решења у предлогу Кривичног законика Републике Србије, у Нове тенденције у савременој науци Кривичног права и наше кривично законодавство, Удружење за кривично право и криминологију Србије и Црне Горе, 2005;
26. Collected Edition of the “Travaux Préparatoires of the European Convention on Human Rights”, Савет Европе, Vol. II;
27. Interights - члан 6 Европске конвенције о људским правима - право на правично суђење, приручник за адвокате, 2006;
28. Мекбрајд, ДŽ. – Људска права у кривичном поступку – Пракса Европског суда за људска права, Савет Европе, Београд, 2009;
29. Sudre, F. - Droit européen et international des droits de l’homme, PUF, Paris 2005;
30. The right to trial within reasonable time under Article 6 ECHR - A practical handbook prepared by Ivana Roagna, Савет Европе, 2018;
31. W. Gropp, Strafrecht – Allgemeiner Teil, Springer Lehrbuch, Берлин, Њујорк, 1997.

ПОПИС ИСТРАЖИВАЧКЕ ГРАЂЕ

Прописи

1. Америчка конвенција о људским правима или Pact of San José, Организација Америчких држава, San José, Costa Rica, 1969;
2. Афричка повеља о људским правима, Афричка унија, Кенија, 1986.
3. Бечка конвенција о праву међународних уговора, Уједињене нације, Беч, 1969. година;
4. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, Савет Европе, Рим, 1950.
5. Закон о ванпарничном поступку ("Сл. гласник СРС", бр. 25/82 и 48/88 и "Сл. гласник РС", бр. 46/95 - др. закон, 18/2005 - др. закон, 85/2012, 45/2013 - др. закон, 55/2014, 6/2015 и 106/2015 - др. закон);
6. Закон о заштити права на суђење у разумном року ("Сл. гласник РС", бр. 40/2015);
7. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица ("Сл. гласник РС", бр. 85/2005);
8. Закон о облигационим односима ("Сл. лист СФРЈ", бр. 29/78, 39/85, 45/89 - одлука УСЈ и 57/89, "Сл. лист СРЈ", бр. 31/93, "Сл. лист СЦГ", бр. 1/2003 - Уставна повеља и "Сл. гласник РС", бр. 18/2020);
9. Закон о парничном поступку ("Сл. гласник РС", бр. 72/2011, 49/2013 - одлука УС, 74/2013 - одлука УС, 55/2014, 87/2018 и 18/2020);
10. Закон о пребивалишту и боравишту грађана, "Сл. гласник РС", бр. 87/2011;
11. Закон о уређењу судова ("Сл. гласник РС", бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011 - др. закон, 78/2011 - др. закон, 101/2011, 101/2013, 106/2015, 40/2015 - др. закон, 13/2016, 108/2016, 113/2017, 65/2018 - одлука УС, 87/2018 и 88/2018 - одлука УС).
12. Законик о кривичном поступку ("Сл. гласник РС", бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - одлука УС и 62/2021 - одлука УС).
13. Међународни пакт о грађанским и политичким правима, Уједињене нације, Њујорк, 1966.
14. Национална стратегија за реформу правосуђа за период 2013–2018. године, <https://www.mpravde.gov.rs/files/Nacionalna-Strategija-reforme-pravosudja-za-period-2013.-2018.-godine%201.pdf>;
15. Повеља о основним правима ЕУ (2007/С 303/01), Европски парламент, Савет Европске уније, Комисија Европских заједница, Стразбур, 2007.
16. Породични закон, "Сл. гласник РС", бр. 18/2005, 72/2011 - др. закон и 6/2015;
17. Препорука бр. Р (99) 3 Комитета министара о усклађивању медицинско-правних обдукционих правила, 02.02.1999. године;
18. Стратегија развоја правосуђа за период 2019-2024. године – радни текст, Министарство правде републике Србије, <https://www.mpravde.gov.rs/sekcija/703/reforma.php>;
19. Судски пословник ("Сл. гласник РС", бр. 110/2009, 70/2011, 19/2012, 89/2013, 96/2015, 104/2015, 113/2015 - испр., 39/2016, 56/2016, 77/2016, 16/2018, 78/2018, 43/2019 и 93/2019);
20. Универзална декларација о људским правима, Уједињене нације, Париз, 1948.

21. Устав Републике Србије ("Сл. гласник РС", бр. 98/2006);
22. Recommendation Rec (2004)6 of the Committee of Ministers to member states on the improvement of domestic remedies од 12.05.2004. године;
23. Recommendation Rec(2004)6 of the Committee of Ministers to member states on the improvement of domestic remedies од 12.05.2004;
24. UN Economic and Social Council resolution 1989/65 of 24 May 1989 on the Principles on the Effective Prevention and Investigation of Extra-Legal, Arbitrary and Summary Executions.

СУДСКА ПРАКСА

Одлуке Европског суда за људска права

1. *Affaire linguistique belge*, бр. представке 1474/62 и друге, пресуда од 23.07.1968;
2. *AGOSI v. The United Kingdom*, бр. представке 9118/80, пресуда од 24.10.1986;
3. *Atanasova v. Bulgaria*, бр. представке 72001/01, пресуда од 02.10.2008. године;
4. *Blecic v. Croatia*, бр. представке 59532/00, пресуда од 08/03/2006;
5. *Boris Stojanovski v. Macedonia*, бр. представке 41916/04, пресуда од 06.05.2010. године;
6. *Bottazzi v. Italy*, бр. представке 34884/97, пресуда од 28/7/1999;
7. *Boucke v. Montenegro*, Final resolution CM/ResDH(2016)165, одлука од 21.05.2012. године;
8. *Brogan and others v. The United Kingdom*, бр. представке 11209/84, 11234/84, 11266/84 и 11386/85, пресуда од 29.11.1988,
9. *Cocchiarella v. Italy*, бр. представке 64886/01, пресуда од 29.03.2006. године;
10. *De Clerck v. Belgium*, бр. представке 34316/02, пресуда од 25.09.2007. године;
11. *Djekic and others v. Serbia*, бр. представке 32277/07, пресуда од 29.04.2014. године;
12. *Eckle v Germany*, бр. представке 8130/78 од 15. јула 1982. године;
13. *Frydlender v. France*, бр. представке 30979/96, пресуда од 27.06.2000. године;
14. *Guincho v. Portugal*, бр. представке 8990/80, пресуда од 10/07/1984. године;
15. *H. v. France*, Series A no. 162;
16. *Handyside v. The United Kingdom*, бр. представке 5493/72, пресуда од 07.12.1976;
17. *Isakovic Vidovic and others v. Serbia*, бр. представке 41694/07, пресуда од 01.07.2014. године;
18. *J.ri v. Slovakia*, пресуда од 09.11.2000. године;
19. *Jablonski v. Poland*, бр. представке 33492/96, пресуда од 21.12.2000. године;
20. *Jevremević v. Serbia*, бр. представке 3150/05, пресуда од 17. јула 2007;
21. *Kadiķis v. Latvia (dec.)*, бр. представке 7634/99, одлука од 29.06. 2000. године;
22. *Kandzhov v. Bulgaria*, бр. представке 68294/01, пресуда од 6.11.2004. године;
23. *Klass and others v. Germany*, Серија А, бр. 28, пресуда од 06.09.1978. године;
24. *Kreps v. Poland*, бр. представке 34097/96, пресуда од 26. јула 2001. године;
25. *Kudła v. Poland*, бр. представке 30210/96, пресуда од 26.10.2000. године;
26. *Letellier v. France*, Серија А бр. 207, пресуда од 26.06.1991;
27. *Mahmut Kaya v. Turkey*, бр. представке 22535/93;
28. *Marien v. Belgium*, бр. представке 46046/99, пресуда од 24. јуна 2004. године;
29. *Martins Moreira v. Portugal*, бр. представке 11371/85, пресуда од 26.10.1988. године;
30. *McGoff v. Sweden*, бр. представке 9017/80, пресуда од 26.10.1984;

31. McKay v. United Kingdom, бр. представке 543/03, пресуда од 03.10.2006. године;
32. Mihalkov v. Bulgaria, бр. представке 67719/01, пресуда од 10. априла 2008. године;
33. Mijanović v. Montenegro, Final resolution CM/ResDH(2016)201, одлука од 17.12.2013. године;
34. Milovanović v. Serbia, бр. представке 19222/16, пресуда од 19.12.2017. године;
35. Mincheva v. Bulgaria, бр. представке 21558/03, пресуда од 02. 09. 2010. године;
36. Mitev v. Bulgaria, бр. представке 40063/98, пресуда од 22. децембра 2004. године;
37. Mitic v. Serbia, бр. представке 31963/08, пресуда од 22.01.2013. године;
38. Mladenovic v. Serbia, бр. представке 1099/08, пресуда од 22.05.2012. године;
39. Moreira de Azevedo v. Portugal 11296/84, пресуда од 23/10/1990;
40. Neumeister v. Austria, бр. представке 1936/63, пресуда од 27. јуна 1968. године;
41. O'Hara v. The United Kingdom, бр. представке 37555/97, пресуда од 16.10.2001;
42. Opuz v. Turkey, бр. представке 33401/02, пресуда од 09.06.2009. године;
43. Otasevic v. Serbia, бр. представке 32198/07, пресуда од 05.02.2013. године;
44. Perez v. France, бр. представке 47287/99, пресуда од 12.02.2004. године;
45. Rigopoulos v. Spain, бр. представке 37388/97, одлука од 12. 01.1999. године;
46. Ristic v. Serbia, бр. представке 32181/08, пресуда од 18.01.2011. године;
47. Schumacher v. Luxembourg, бр. представке 63286/00, пресуда од 25.11.2000. године;
48. Stakić v. Montenegro, Final resolution CM/ResDH(2017) 38, одлука од 02.01.2013. године;
49. Stanimirovic v. Serbia, бр. представке 26088/06, пресуда од 18.10.2011. године;
50. Stanka Mirković v. Montenegro, Final resolution CM/ResDH(2018)5, одлука од 07.06.2017. године;
51. Stoianova and Nedelcu v. Romania, бр. представке 77517/01 и 77722/01, пресуда од 04.08.2005. године;
52. Šilil v. Slovenia, бр. представке 71463/01, пресуда од 09.04.2009. године;
53. Tere v. Turkey, бр. представке 27244/95, пресуда од 09.05.2003. године;
54. Tomic v. Serbia, бр. представке 25959/06, пресуда од 26.06.2007. године;
55. Union Alimentaria Sanders S. A. v. Spain, бр. представке 11681/85, пресуда од 7. јула 1989. године;
56. Union Alimentaria Sanders SA v. Spain, бр. представке 11681/85, пресуда од 07.07.1989. године;
57. V. A. M. v. Serbia, бр. представке 39177/05, пресуда од 13.03.2007. године;
58. Vachev v. Bulgaria, бр. представке 42987/98, пресуда од 08.07.2004. године;
59. Vayıç v. Turkey, бр. представке 18078/02, пресуда од 20.06.2006. године;
60. Vernillo v. France, бр. представке 11889/85, пресуда од 20.02.1991. године;
61. Vrencev v. Serbia, бр. представке 2361/05, пресуда од 23.09.2008. године;
62. Weinsztal v. Poland, бр. представке 43748/98, пресуда од 30.05.2006;
63. Yaşa v. Turkey, бр. представке 22495/93, пресуда од 02.09.1998. године;
64. Zimmermann and Steiner v. Switzerland, бр. представке 8737/79, пресуда од 13.07.1983. године;
65. The Neves e Silva, одлука од 27.04.1989. године, Series A no. 153.

Одлуке домаћих судова

1. Закључак Високог савета судства број 119-05-132/2020-1 од 18.03.2020. године;
2. Решење Вишег суда у Нишу, Ржк 9/2016 од 1.9.2016. године;
3. Решење Вишег суда у Нишу, Р4 2/2016 од 20.4.2016. године.
4. Решење Вишег суда у Београду Ржг 21/2017 од 2.2.2017. године.
5. Решење Вишег суда у Београду, Гж рр 29/2017(2) од 3.8.2017. године;
6. Решење Апелационог суда у Београду, Рж к 12/2017 од 26.9.2017. године;
7. Решење Привредног апелационог суда, Рж ст 1166/2017 од 18.10.2017. године;
8. Решење Вишег суда у Пожаревцу, Рж к 2/2018 од 24.4.2018. године;
9. Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж рр 4/2018 од 5.4.2018. године;
10. Решење Вишег суда у Нишу, Ржк 1/2019 од 1.3.2019. године;
11. Решење Вишег суда у Суботици, Ржг 1/2019 од 4.4.2019. године;
12. Решење Врховног касационог суда Рж1уп 102/2019(2) од 18.10.2019. године;
13. Решење Врховног касационог суда, Рж1уп 86/2020 од 6.8.2020. године;
14. Решење Врховног касационог суда, Рж1уп 66/2020 од 16.7.2020. године;
15. Решење Врховног касационог суда, Р4 г 25/2020 од 23.12.2020. године;
16. Решење Врховног касационог суда, Р4 р 13/2020 од 30.12.2020. године;
17. Решење Врховног касационог суда, Рж1уп 1/2021 од 15.3.2021. године;
18. Решење Врховног касационог суда, Р4 г 8/2021 од 27.4.2021. године;
19. Решење Врховног касационог суда, Р4 г 11/2021 од 19.5.2021. године;
20. Решење Врховног касационог суда, Рж1уп 1/2021 од 08.04.2021. године.

САЖЕТАК

Спровођење кривичног поступка у разумном року представља једно од права из корпуса права на правично суђење и у случају његове повреде, целокупан судски поступак се може сматрати неправичним. Истраживањем међународних стандарда и судске праксе Европског суда за људска права, националних законских одредаба, праксе домаћих судова, као и научне и стручне литературе, настојимо да обухвати сва релевантна питања која се у теорији и пракси јављају у оквиру проблема неразумно дугог трајања кривичног поступка. Тако, разматрана су питања појма и значаја овог права, као и његова конкретизација кроз правила о почетку и завршетку трајања поступка који се има узети у обзир приликом оцене постојања повреде права; субјекти права на суђење у разумном року; мерила за оцену трајања поступка и све то са теоријског и практичног значаја, уз упоредну анализу. Специфично питање коме је посвећена пажња у раду је допринос понашања окривљеног неразумно дугом трајању поступка и механизми националне регулативе за спречавање оваквог доприноса. Практичан значај мастер рада огледа се у чињеници да се питање неразумно дугог трајања поступка прилично често јавља у пракси домаћих судова и ЕСЉП, као и тога што је на основу анализираних судске праксе јасно да је потребан даљи напредак домаћих органа ка имплементацији законских решења и ставова ЕСЉП у пракси. Рад такође указује на правна средства која су доступна учесницима у поступку у случају да сматрају да је повређено њихово право на суђење у разумном року. Кроз анализу домаће судске праксе, настојимо да укажемо на добре и лоше примере, као и да нагласи значај овог питања у домаћем правном систему, при чему се неразумно трајање поступка некада помиње као самостални проблем, а некада као последица других нерешених питања. Аутор кроз рад приближава европске стандарде и ставове ЕСЉП и истиче да на страни држава стоји обавеза да адекватно организују своје правне системе како би омогућили својим судовима да гарантују право учесницима у поступку да у разумном року добију коначну одлуку.

Кључне речи: разумни рок, кривични поступак, ЕСЉП, ЕКЉП, људска права, правично суђење.

ABSTRACT

The right to a trial within a reasonable time - international standards and their application in the criminal procedure of the Republic of Serbia

Conducting criminal proceedings within a reasonable time is one of the rights from the corpus of the right to a fair trial, and in case of its violation, the entire court procedure can be considered unfair. By researching international standards and case law of the European Court of Human Rights, national legal provisions, case law of domestic courts, as well as scientific and professional literature, the author seeks to cover all relevant issues that arise in theory and practice within the problem of unreasonably long criminal proceedings. Thus, the issues of the concept and significance of this right were considered, as well as its concretization through the rules on the beginning and end of the duration of the procedure to be taken into account when assessing the existence of a violation of the right; subjects of the right to a trial within a reasonable time; criteria for assessing the duration of the procedure and all that with theoretical and practical significance, with comparative analysis. A specific issue to which attention is paid in the paper is the contribution of the defendant's conduct to the unreasonably long duration of the proceedings and the mechanisms of national regulations to prevent such contribution. The practical significance of the master's thesis is reflected in the fact that the issue of unreasonably long duration of proceedings is quite common in the practice of domestic courts and the ECtHR, as well as the fact that based on analyzed case law it is clear that further progress is needed by domestic authorities in practice. The paper also points to the remedies available to the participants in the proceedings in the event they consider their right to a trial within a reasonable time has been violated. Through the analysis of domestic case law, the author tries to point out good and bad examples, as well as to emphasize the importance of this issue in the domestic legal system, where the unreasonable length of proceedings is sometimes mentioned as an independent problem, and sometimes as a consequence of other unresolved issues. Through the paper, the author brings closer the European standards and positions of the ECtHR and points out that the state has an obligation to adequately organize their legal systems in order to enable their courts to guarantee the right of participants in the procedure to get a final decision within a reasonable time.

Keywords: reasonable time, criminal procedure, ECtHR, ECHR, human rights, fair trial.

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Катарина Момировић рођена је 23.11.1995. године у Нишу. Завршила је гимназију Светозар Марковић у Нишу, друштвено-језички смер 2014. године као добитник „Вукове дипломе“. Основне студије на Правном факултету Универзитета у Нишу уписала је школске 2014/2015. године, на коме је дипломирала 19.03.2019. године, са просечном оценом 9,63. Исте године је уписала и мастер академске студије на истом факултету, на општем смеру – ужој кривичноправној научној области.

Као такмичарка екипа Правног факултета у Нишу учествовала је на: Националном такмичењу у симулацији суђења у области заштите од дискриминације „Осуди дискриминацију“ у Београду, 2019-2020 године (друго место); Moot Court такмичењу у Нирнбергу из међународног кривичног права, 2019. године; Трансевропском Moot Court такмичењу из људских права пред Европским судом за људска права у Стразбуру, 2017. године (друго место); Такмичењу у симулацији кривичног поступка у Београду, 2017. године (прво место), Регионалном Moot Court такмичењу из људских права у Тирани, 2017. године (прво место).

Као један од академских тренера је заједно са екипама Правног факултета Универзитета у Нишу учествовала на Националном такмичењу у симулацији кривичног поступка у Нишу у организацији Moot Court дебатног и беседничког клуба IUSTITIA Ниш, 2020. године (прво место), Pre Moot Court такмичењу из људских права одржаног у Нишу 2020. године (прво место), Pre Moot Court такмичењу из људских права одржаног у Нишу 2018. године (прво место). У 2017. и 2018. години екипама Правног факултета у Нишу држала је тренинг “European Convention on Human Rights and the Jurisprudence of the European Court of Human Rights”.

Савладала је следеће обуке: “Јачање капацитета за владавину права - правосудна база југ” у организацији Фондације за отворено друштво и Одбора за људска права Ниш, године 2019-2020; „Мониторинг, извештавање и специфичности кривичних поступака за кривична дела са елементима корупције“ у Нишу у организацији Yucoma, 2018. године; „Non-Violent direct actions“ у организацији Civil Rights Defenders у Београду, 2019. године; Тренинг клиничког правничког образовања у оквиру пројекта „Мобилна правна клиника”, године 2016-2018; Тренинг „Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода и пракса Европског суда за људска права” у Нишу, 2017. године; „Сензитивизација за рад са осетљивим групама”, у оквиру

пројекта „Мобилна правна клиника” у Нишу, 2016. године; Семинар беседништва у организацији Правног факултета у Нишу, 2015 године.

Као члан пројектног тима, учествовала је на следећим пројектима: “Мобилна правна подршка” у организацији Одбора за људска права Ниш, године 2020-2021; „Јачање капацитета за владавину права - правосудна база југ”, у организацији ФОД у Нишу, године 2020-2021; „Capacity building of law students on the implementation of the Code of Criminal Procedure from 2011. with a special emphasis on cross-examination in the model of an adversarial criminal procedure” у Нишу, године 2019-2020; „Отворена врата правосуђа” у Нишу, године 2019-2022; „Мобилна правна подршка” у организацији КОМ 018 и Правног факултета у Нишу, године 2019-2020.

Учествовала је на четири међународне научне конференције, објавила је три стручна чланака у иностранству, док је још један чланак у поступку објављивања. Била је ангажована као сарадник ван радног односа-демонстратор на Правном факултету у Нишу, за ужу кривичноправну научну област, у школској 2018/19. и 2019/20. години.

Тренутно обавља приправнички стаж за полагање правосудног испита као адвокатски приправник. Кандидаткиња је стипендиста Фонда за младе таленте „Доситеја“, за основне академске и мастер академске студије. Течно говори енглески језик и активисткиња је у невладином сектору у области заштите људских права.